٤٠

فەرموودەی خۆشەویست

ئامادەکردنی: یوسف محمد

١٤٤٥

الأربعون الجهادية

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى { إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَ أَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ } سورة الحجرات: ١٥

ئامادەکردنی:

يوسف محمد

وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ

بزانن بێگومان بەهەشت لەژێر سێبەری شمشێرەکانە.

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ قَيُّومِ السَمَاواتِ وَالأَرَضِينَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ مُعِزِّ المؤْمِنِينَ وَمُذِلِّ الكَافِرِينَ، وَالصَّلاةُ وَالسَّلامُ عَلَى إِمَامِ المُجَاهِدِينَ، وَقَائِدِ النَّاسِ إِلَى جَنَّاتِ رَبِّ العَالَمِينَ، مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّين

خۆشەویستەکانم پێش هەموو شتێک دەبێت ئەوە بزانن کەوا چەندین ئایەت و فەرموودەی صەحیح هاتووە لەسەر گەورەیی جیهاد و موجاهیدان، **اللَّه عَزَّ وَجَلَّ** فەرموویەتی { إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ۚ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ }، واتای ئایەتەکە {بێگومان **اللَّه تَعالَى** کڕیویەتی لە بڕواداران گیان و ماڵیان لەبری ئەوەدا بەهەشتیان بۆ هەیە، بڕواداران دەجەنگن لە پێناو **اللَّه تَعالَى** جا ئەکوژن و ئەکوژرێن }، برای خۆشەویستم جیهاد دەرگایەکە لەدەرگاکانی بەهەشت، **اللَّه تَعالَى** بەڕووی ئەو کەسانەی ئەکاتەوە کەوا لە پێناوی دا تێدەکۆشن و گیان و ماڵیان لە ڕێی دا بەخت ئەکەن، هەروەک **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ** } مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، واتا: هەرکەسێک لە ئەهلی جیهاد بوو ئەوە لەدەرگای جیهاد بانگ دەکرێ، ئێمە دەبێت جیهاد بکەین و ئازا و بەجەرگ بین وەک پێشەوای موجاهیدان پێغەمبەری خۆشەویستمان ﷺ کە ئازاترین و بوێرترین کەس بووە لە جیهاد و تێکۆشان دا، هەروەک **ئەنەس** فەرموویەتی { **كَانَ رَسُولُ اللَّهِ**

ﷺ **أَحْسَنَ النَّاسِ، وَكَانَ أَجْوَدَ النَّاسِ، وَكَانَ أَشْجَعَ النَّاسِ** } مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، ئێمەش گەر ئەڵێین شوێنی پێغەمبەر و یاران کەوتووین ئەبێت ڕێگا و ڕێبازی ئەوان بەرنەدەین و بەگیان و ماڵمان تێبکۆشین بۆ بەرزکردنەوەی دینە جوانەکەی **اللَّه عَزَّ وَجَلَّ**، پێشەوا بوخاری لە صەحیحەکەی دا فەرموویەتی { **أَفْضَلُ النَّاسِ مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ** } واتا: باشترین کەس بڕوادارێکە تێدەکۆشێت بە گیان و ماڵی لە پێناو **اللَّه تَعالَى** دا، شێخ *صەفی بەرێ* فەرموویەتی { **إِنَّ لِكُلِّ طَرِيقٍ مُخْتَصَراً وَ مُخْتَصَرُ طَرِيقِ الجَنَّةِ الجِهادُ**}واتا: بێگومان بۆ هەموو ڕێگایەک کورت کراوەیەک هەیە، وە کورت کراوەی ڕێگای بەهەشتیش بریتییە لە جیهاد و تێکۆشان، وە *ابن تەیمیە* فەرموویەتی {**مَنْ كَانَ كَثِيرُ الذُّنُوبِ فَأَعْظَمُ دَوَائِهِ الجِهَادُ** } واتا: هەرکەسێک گوناهو تاوانی زۆرە گەورەترین چارەسەری بریتییە لە کردنی جیهاد و تێکۆشان، براکانم ئەوە بزانن هەر گەل و کۆمەڵێک واز لە جیهاد و تێکۆشان بهێنێت ئەوە بێگومان **اللَّه** زەلیلی ژێر دەستی دوژمنیان ئەکات وەکوو پێشەوا ئەبووبەکری صدیق فەرموویەتی، کۆتا شتێک باسی بکەم ئەوەیە بەکۆدەنگی هەموو زانایانی سەلەف جیهاد و تێکۆشان دەمێنێتەوە تا قیامەت وەک لە عقیدة الرازیین دا هاتووە

قَالَ *أبو زرعة الرازي و أبو حاتم الرازي* رَحِمَهُما اللَّهُ { **وَأَنَّ الجِهَادَ مَاضٍ مُنْذُ بَعَثَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى قِيامِ السَّاعَة** } عقیدة الرازیین

واتـاکەی: ئەبـو زورعـەو ئەبـو حـاتم الـرازی فەرموویـانە { بێگومـان جیهـاد هەر دەمێنێتەوە لەوکاتەی **اللّه** پێغەمبەری ناردووە هەتا قیامەت }

١٩ ی صفر ١٤٤٥هـ

٤ ی ٩ ی ٢٠٢٣ز

ڕۆژی دوو شەم

زۆرێک لە زانایان پەرتووکیان نووسیوە لەسەرگەورەیی جیهاد و تێکۆشان ئەمەش ناوی هەندێک لە پەرتووکەکانیان

١– الجهاد: للإمام عبد اللَّه بن المبارك

٢– الجهاد: للحافظ سعيد بن منصور

٣– الجهاد: لأبي بكر أحمد بن عمرو أبي عاصم

٤– الجهاد: للحافظ أبي القاسم علي بن الحسين ابن عساكر

٥– فضل الجهاد: للحافظ عبد الغني المقدسي

٦– الجهاد: للبهاء قاسم بن علي ابن عساكر

٧– فضل الجهاد والمجاهدين: لشمس الدين أبي العباس أحمد بن عبد الرحمن الدمشقي المقدسي

٨– الإجتهاد في طلب الجهاد: للحافظ ابن كثير

٩– مشارع الأشواق إلى مَصَارِع العُشَّاق: لابن النحاس

١٠– فضائل الجهاد: لحسام الدين البرسوي

١١– الأَرْبَعُونَ الجِهَادِيَّة: سليمان بن ناصر العلوان

١٢– الأَرْبَعُونَ في الجهاد والإستشهاد: محمد خير رمضان يوسف

١٣– الأَرْبَعُونَ في فضل الشهادة وطلب الحسنى وزيادة: أبو يحيى الليبي

پێشەکی با بزانین جیهاد چییە؟

وشەی جِهَاد لە زمانەوانیدا وەرگیراوە لە جُهْد یان لە جَهْد، جَهْد بە فەتحەی جیمەکە بەواتای قورسی و نارەحەتی دێت، بەڵام جُهْد بە ضەممەی جیمەکە بە واتای هەوڵ و تێکۆشان دێت، جِهاد مەصدەرە، جَاهَدَ يُجَاهِدُ مُجَاهَدَةً وَجِهَاداً

بەڵام جِهَاد لە شەرع دا بریتییە لە { **بَذْلُ الوُسْعِ فِي قِتَالِ الكُفَّارِ** } واتا: بەختکردن و بەخشینی هێز و توانا لە شەڕ و کوشتاری کافر و بێبڕوایان.

جیهاد و تێکۆشان هەندێ جار دەبێتە فرض العین، ئەگەر بێت و جیهادەکە جیهادی بەرگری کردن بێت لە خاک و زەوی مسوڵمانان لەوکاتەی کافران هێرش دێنن، ئەویش پێی دەوترێت جهاد الدفع، وە جاری وا هەیە جیهاد دەبێتە فرض الكفاية ئەگەر بێت و مسوڵمانان هێرش بەرن بۆسەر خاک و ئەرزی کافر و موشریکان، ئەمەش پێی دەوترێت جهاد الطلب، جا ئەگەر جیهادەکە فرض العین بوو ئەوە ئیزن و مۆڵەتی باوک و دایکی ناوێت، بەڵام ئەگەر فرض الكفاية بوو نابێت بێ پرس و مۆڵەتی دایک و باوک بچیت بۆ جیهادەکە

قَالَ البغوي { **إِذَا دَخَلَ الكُفَّارُ دَارَ الإِسْلام، فَالْجِهَادُ فَرْضُ عَيْنٍ عَلَى مَنْ قَرُب، وَفَرْضُ كِفايَةٍ فِي حَقِّ مَنْ بَعُدَ** } شرح السنة للبغوي: ١٠ / ٣٧٤

واتاکەی: بەغەوی دەڵێت { ئەگەر کافرەکان هاتنە ناو وڵاتی ئیسلام، ئەوە جیهاد و تێکۆشان دەبێتە فرض العین لەسەر ئەوانەی نزیکن، وە فرض الكفاية یە لە حەق ئەو کەسانەی دوورن }

بەڵگەش لەسەر جیهاد و تێکۆشان بریتییە لە ئایەتەکانی قورئان و فەرموودە صەحیحەکانی **پێغەمبەر** ﷺ و کۆدەنگی زانایان

جیهاد و تێکۆشان یەکێکە لە گەورەترین و باشترین کردەوەکان، بەڵکوو هەندیک لە زانایان بە ڕوکنی شەشەمی ئیسلامیان داناوە

جیهاد و تێکۆشان تایبەت نییە تەنها بەم ئوممەتە بەڵکوو لەسەر ئوممەتەکانی تری پێش ئێمەش فەرزکرابوو.

ئیخلاص و نیەت پاکی لە جیهاد و تێکۆشان دا

عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ:

سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الرَّجُلِ يُقَاتِلُ شَجَاعَةً، وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً، وَيُقَاتِلُ رِيَاءً، أَيُّ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ{ مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ }[1]

واتای فەرموودەکە: لە ئەبو موسای ئەشعەرییەوە فەرموویەتی پرسیارکرا لە **پێغەمبەر** ﷺ دەربارەی ئەو پیاوەی شەڕ ئەکات لەبەر ئازایەتی، یان لەبەر خزمایەتی و دەمارگیری، یان لەبەر ڕووپامایی، کام لەمانە لەپێناو **اللّٰه تَعالَى** یە؟ **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی { هەرکەسێک جەنگا بۆ ئەوەی وشەی **اللّٰه تَعالَى** بەرز ببێتەوە ئەوە لەپێناو اللّٰه یە}

واتای وشەکان

سُئِلَ : پرسیارکرا

يُقَاتِلُ : دەجەنگێ، شەڕ ئەکات

[1] رواه : البخاري ومسلم وأبو داود والترمذي والنسائي وابن ماجه وأحمد وغيرهم

شَجَاعَةً : ئازایەتی، لەبەر ئازایەتی

حَمِيَّةً : دەمارگیری و خزمایەتی، لەبەر دەمارگیری

رِيَاءً : ڕیا و ڕووپامایی، لەبەر ڕیاو ڕووپامایی

أَيُّ ذَلِكَ : کام لەمانە، کام لەم سێیەی باسکرا

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەپێناو **اللَّه**یە، لەڕێگەی **اللَّه تَعالَى** یە

قَالَ : فەرمووی

رَسُولُ اللَّه : نێردراوی **اللَّه**

مَنْ : هەرکەسێک، ئەو کەسەی

قَاتَلَ : جەنگا ، شەڕی کرد

لِتَكُونَ : بۆ ئەوەی ببێت

كَلِمَةُ اللَّهِ : وشەی **اللَّه تَعالَى**

هِيَ : بۆ كَلِمَة دەگەڕێتەوە

الْعُلْيَا : بەرزبێتەوە، عُلْيَا و أَعْلَى یەک واتایان هەیە الْعُلْيَا بۆ مێیینیە و أَعْلَى بۆ نێرینەیە

فَهُوَ : جا ئەو شەڕکردنە (فَهُوَ بۆ ئەو قیتالە دەگەڕێتەوە کە قَاتَلَ لەخۆی گرتووە)

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو **اللَّه تَعالَى** یە

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرموودەیە

لەم فەرمـوودەیەدا هەم گەورەیی نیەتمـان بـۆ دەرئەکەوێـت هەم فێری ئەوە ئەبـین نـیەت و مەبەسـتی خەڵکی لە شـەڕدا جیـاوازە، هەیە بـۆ دونیـا شـەڕ ئەکات تـا بەدەسـتی بێنێـت وەک زۆربەی خەڵکی ئێسـتا، هەیە بـۆ ڕیـا شـەڕ ئەکات، هەیە بـۆ پاراسـتنی خـاکی کـوفر شـەڕ ئەکات، هەیە بـۆ پارێزگاری لە طاغوتان شـەر ئەکات هەشـە بۆ بەرزکردنەوەی ئاڵای تەوحید و لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّه شەڕ ئەکات و مەبەستی تەنها ڕەزامەندی **اللَّه** یە

لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا : مەبەسـت تێیدا بەرزکردنەوەی ئاڵای ئیسلام و بەرزکردنەوەی وشـەی تەوحید و لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّه یە

فَهُـوَ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ :یعنـي : هـو المجاهـد في سـبيل اللَّه، ئەوە موجاهیـد و تێکۆشەرە لە پێناو **اللَّه تَعالَى**

هەروەک **اللَّه تَعالَى** فەرموویەتی { الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ } النساء ٧٦

واتـاکەی { ئەوانەی بڕوایان هێناوە دەجەنگن لەپێناو **اللَّه تَعالَى**، وە ئەوانەی کافر و بێبڕواشن شەڕ دەکەن و دەجەنگن لە پێناو تاغوت }

هەر لەسـەر گەورەیـی نـیەت لە جەنـگ و جیهـاد دا چەنـد هـاوەڵێکی خۆشەویست نەخـۆش بـوون و نەیانتوانی بچـن بـۆ جەنـگ و جیهـاد کەچی هەمـان پاداشـتی ئەو کەسـانەیان بـۆ نوسـرا کەچووبـوون بـۆ جیهـاد و

تێکۆشانەکە ئەمەش لەبەر ئەوە بوو ئەوان نییەتیان هەبوو بچن بەڵام نەخۆشی ڕێگر بوو لە چوونیان، ئەمەش فەرموودەکەیە

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّه ، قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزَاةٍ، فَقَالَ { إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَرِجَالًا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا، وَلَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ }[٢]

واتای فەرموودەکە: جابری کوڕی عبداللە فەرموویەتی ئێمە لە جەنگێک بووین لەگەڵ **پێغەمبەردا** ﷺ، **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی {بێگومان لە شاری مەدینەدا پیاوانێک هەنە ئێوە بە هیچ شوێنێک دا نەڕۆیشتوونە، وە هیچ دۆڵێکتان نەبڕیوە ئیللا ئەوانیش لەگەڵ ئێوە بوونە « لە ئەجر و پاداشت دا » نەخۆشی ڕێگری لەوان کرد } ئامادەی جەنگ بن

پرسیار // چۆن ئەجرو پاداشتیان وەکوو موجاهیدان بوو لەگەڵ وەش دا نەچووبوون بۆ جیهاد کردن؟؟

وەڵام // لەبەر نیەتی پاکی و ڕاستگۆیان، چونکە نەخۆشی ببووە هۆکار بۆیە نەیانتوانی بوو بچن ئەگەرنا ئەوانیش دەچوون بۆ جیهادەکە، لەبەر بوونی ئەم عوزرە ئەجرو پاداشتی تەواویان بۆ نوسرا وەکوو ئەجرو پاداشتی ئەوانەی ئامادەی جەنگەکە بوون

[٢] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

فەرمان کردن بە جیهاد و تێکۆشان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ، حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ، إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ }[٣]

واتای فەرموودەکە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی {فەرمانم پێکراوە بەوەی بجەنگم لەگەڵ خەڵکیدا هەتا شایەتی دەدەن کە هیچ پەرستراوێک نییە شایەنی پەرستن بێت جگە لە(اللە) وە موحەممەدیش ﷺ ڕەوانەکراوی اللە یە، وە نوێژیش بکەن و زەکاتیش بدەن، ئەگەر ئەوانەیان کرد ئەوە خوێن و ماڵیان لە من پارێزراوە، مەگەر بەحەق و مافی ئیسلام ، وە لێپرسینەوەشیان لەسەر اللَّه تَعالَى یە }

[٣] رواه : البخاري و مسلم و أبو داود و الترمذي و النسائي وابن و أحمد وغيرهم

واتای وشەکان

أُمِرْتُ : فەرمانم پێکراوە، ئەمرم پێکراوە، **اللَّه تَعالَى** فەرمانی پێم کردووە

أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ : بەوەی شەڕ بکەم لەگەڵ خەڵکیدا، بەوەی لەگەڵ خەڵکیدا بجەنگم

حَتَّى يَشْهَدُوا : هەتا شەهادە دەهێنن

أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ : کە هیچ پەرستراوێکی ڕاستەقینە نییە جگە لە **اللَّه**

وَأَنَّ مُحَمَّدًا : وە بێگومان **پێغەمبەر موحەممەد** ﷺ

رَسُولُ اللَّهِ : نێردراوی **اللَّه**یە

وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ : وە نوێژ ئەنجام بدەن، هەستن بەکردنی نوێژ بە شەرت و مەرجەکانیەوە

وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ : وە زەکات بدەن

فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ : جا ئەگەر ئەوانەیان کرد (شەهادەیان هێنا و نوێژیان کرد و زەکاتیان دا)

عَصَمُوا : دەپارێزن، ڕێگری دەکەن (شەهادە و نوێژ و زەکاتەکە)

مِنِّي : لە من

دِمَاءَهُمْ : خوێنیان، دِمَاء جەمع و کۆیە بۆ وشەی دَم، هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ النَّاس

وَأَمْوَالَهُمْ : وە ماڵیان، أَمْوَال جەمع و کۆیە بۆ وشەی مَال، هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ وشەی النَّاس

إِلَّا بِحَقِّ الإِسْلامِ : مەگەر بە حەق و مافی ئیسلام

وَحِسَابُهُمْ : وە لێپرسینەوەیان، وشەی هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ النَّاس

عَلَى اللَّهِ : لەسەر **اللَّه** یە

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر فەرموودەکە

پێش هەموو شتێک دەبێت ئەوە بزانین ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی **پێغەمبەر** ﷺ فەرمانی پێ کراوە لەلایەن **اللَّه**یەوە بەکردنی جهاد و تێکۆشان لەبەرامبەر کافر و موشریکان دا تا ئەو کاتەی دێنە بازنەی ئیسلامەوە

أُمِرْتُ : ئەگەر **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی أُمِرْتُ واتا لەلایەن **اللَّه تَعالَى** یەوە فەرمانی پێ کراوە، بەڵام ئەگەر صەحابە فەرمووی أُمِرْتُ واتا لەلایەن **پێغەمبەرەوە** ﷺ فەرمانی پێ کراوە.

أَنْ أُقَاتِلَ : خۆی بەم شێوەیە بِأَنْ أُقَاتِلَ، حەرفی بائەکە حەرفی جەرە حەذف کراوە.

وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ : وشەی القیام واتا هەستان جا مەبەست لە القیام ئەنجام دان و بەرپاکردنە، وە مەبەست لە الصَّلَاةَ پێنج نوێژە فەرزەکەیە، چونکە نوێژنەکەر بەبێ جیاوازی لەنێو هاوەڵان کەسێکی کافرە جا بڕوای بە نوێژ هەبێت یان نا.

وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ : واتا یعطوها لمستحقیها، زەکات بدرێتە ئەو کەسانەی کە شایەنی زەکاتن لە فەقیر و هەژار و چینەکانی تر.

ذَلِكَ : إسم إشارةیە بۆ ئەوەی باسکرا لە شەهادە و نوێژ و زەکات.

إِلَّا بِحَقِّ الإِسْلامِ : مەگەر لەبەر حەق و مافێکی ئیسلام بکوژرێت بۆ نموونە کەسێک کەسێکی کوشتووە دەبێت بکوژرێتەوە، یان ژنێکی بە مێرد زینای کردووە یان پیاوێکی خێزاندار زینای کردووە دەبێت بکوژرێن یان ئەو کەسەی لەدین هەڵگەڕاوەتەوە دەبێت بکوژرێت.

وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ : مەبەست تێیدا ئەوەیە، شەهادە هێنان و نوێژ کردن و زەکات دان لە دونیادا دەبنە پارێزەر بۆ خوێن و ماڵی خاوەنەکەی مەگەر شتێک بکات خوێنی حەلال بێت وەک هەڵگەڕانەوە و زینا و کوشتنی بە ناحەق، وە لە قیامەت دا لێپرسینەوەی لەلای **اللَّه تَعالَى** یە ئەگەر ڕاستی کردبێت لە شەهادە و نوێژ و زەکاتەکە **اللَّه تَعالَى** ئەیخاتە بەهەشتەوە، وە ئەگەر درۆی کردبێت تێیاندا ئەوە لە ڕۆژی دووڕووانەیش لەخوارەوەی دۆزەخن **اللَّه** پەنامان بدات لەم ڕەوشتە نا بەجێیە

فەرمان کردن بە جیهاد و تێکۆشان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ وَأَلْسِنَتِكُمْ }[٤]

واتای فەرموودەکە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی {تێبکۆشن بەرامبەر موشریک و هاوبەش دانەران بە ماڵ و موڵکتان و بەگیانتان و بەزمانتان }

واتای وشەکان

جَاهِدُوا : تێبکۆشن ، جیهاد بکەن

الْمُشْرِكِينَ : هاوبەش دانەران ، موشریکەکان، جەمع و کۆیە بۆ وشەی مُشْرِك

بِأَمْوَالِكُمْ : بە ماڵەکانتان { پارە و پوول و سەروەت و سامان } أَمْوال جەمع و کۆیە بۆ وشەی مَال

أَمْوال : ماڵەکان

وَ أَنْفُسِكُمْ : وە بەگیانتان ، أَنْفُس جەمع و کۆیە بۆ وشەی نَفْس

أَنْفُس : نەفسەکان ، گیانەکان

أَلْسِنَتِكُمْ : زمانتان، أَلْسِنَة جەمع و کۆیە بۆ وشەی لِسَان

أَلْسِنَة : زمانەکان

[٤] رَوَاهُ : أبو داود والنسائي و الدارمي و أحمد وصححه سليمان بن ناصر العلوان

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرموودەیە

جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ : جیهاد بەرامبەر مسوڵمانان ناکرێت بەڵکوو جیهاد لەگەڵ کافر و موشریک و دووڕان لە عەقیدە و هەڵگەڕاوە لە دین دەکرێت، **اللَّه تَعالَى** فەرموویەتی (يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱغْلُظْ عَلَيْهِمْۚ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ) سورة التوبة: ٧٣

بِأَمْوَالِكُمْ : یەکێک لە ڕێگاکانی جیهاد کردن بریتییە لە جیهاد کردن بە ماڵ و سەروەت و سامان، هەروەکوو **اللَّه تَعالَى** فەرموویەتی (إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَۚ) سورة التوبة: ١١١، ئەمەش بەڵگەیە لەسەر گەورەیی جیهاد کردن بەماڵ و سامان چونکە دەبێتە هۆی ڕێکخستن و ئامادەکردنی جەیشی مسوڵمانان

وَأَنْفُسِكُمْ : وە بەگیانتان، هەرکەسێک جیهاد بکات لە پێناو **اللَّه تَعالَى** ئەوە شوێن و جێگای بەهەشتە

وَأَلْسِنَتِكُمْ : ئەمەش بەڵگەیە لەسەر واجبییەتی جیهاد کردنی کافر و موشریکان بە زمان و دەعوەو بانگەوازی کردنیان بۆ هاتنە ناو ئیسلام، ابن تیمیة و ابن القیم دەفەرموون ئەم جۆرە جیهاد کردنە باشترین جۆرە، وە ئەمەشیان بەدەست نایێت تەنها بە علم و زانست نەبێت بۆیە ئەم فەرموودەیە بەڵگەشە لەسەر گەورەیی زانایان و ئەهلی علم

فەرمان کردن بە جیهاد و تێکۆشان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا}[٥]

واتای فەرموودەکە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی {کۆچ کردن نییە لە شاری مەککەوە بۆ شاری مەدینە لەدوای ئازادکردنی مەککەوە، بەڵام تێکۆشان و نیەتی خێر و تێکۆشان هەر هەیە، وە هەرکاتێک داوای دەرچوونتان لێکرا بۆ جیهاد ئەوە دەربچن }

واتای وشەکان

لَا هِجْرَةَ : هیجرەت کردن نییە، کۆچ کردن نیە، کۆچکردن لە مەککەوە بۆ مەدینە واجب نییە

بَعْدَ الْفَتْحِ : لە دوای فەتحەوە، لەدوای ئازادکردنی مەککەوە

لَكِنْ : بەڵام

جِهَادٌ : تێکۆشان

وَنِيَّةٌ : وە نیاز و مەبەستی - جیهاد و کاری چاک هەر دەمێنێت -

وَإِذَا : وە ئەگەر

[٥] رواه : البخاري و مسلم و أبو داود و الترمذي و النسائي و الدارمي و أحمد وغيرهم

اسْتُنْفِرْتُمْ : داوای دەرچوونتان لێکرا، داواتان لێکرا دەربچن بۆ جیهاد و تێکۆشان

فَانْفِرُوا : دەربچن، دەربچن بۆ جیهاد و تێکۆشان

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرمووداوە

لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ : هیجرەت کردن نەما لە مەککەوە بۆ مەدینە لە دوای ئازادکردنی مەککە چونکە ئەوێش بوو بە دار الإسلام، ئەمەش گشتیە هەموو شوێنێک دەگرێتەوە کە لە ژێر دەسەڵاتی ئیسلام دابێت، بەڵام لە ئێستادا هەم شاری مەککە هەم مەدینەش پێیان ناوترێت دار الاسلام چونکە حوکمی کوفریان تێدا دەکرێ، بەڵکوو هیچ وڵاتێک نازانم بوونی هەبێت لە ئێستادا حوکمی ئیسلامی تێدا جێبەجێ بکرێت

وَلَكِنْ جِهَادٌ : بەڵام جیهاد و تێکۆشان هەر دەمێنێتەوە لەسەر زەوی تا قیامەت

وَنِيَّةٌ : وە نیەت و مەبەستی چاکیش هەر دەمێنێتەوە بۆ جیهاد و کارە چاکەکانی تر

وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا : ئەگەر پێشەوای مسوڵمانان داوای لێکردن دەربچن بۆ جیهاد و تێکۆشان ئەوە واجب دەبێت لەسەر خەڵکەکەی گوێڕایەڵی بکەن و دەربچن بۆ جیهاد

چەند ئایەتێک دەربارەی فەرمان کردن بە جیهاد و تێکۆشان لە پێناو اللە تعالی دا

اللّه تَعالَى فەرموویەتی { كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰٓ أَن تُحِبُّوا۟ شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۚ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ } سورة البقرة: ٢١٦

واتای ئایەتەکە { جیهاد و کوشتارتان لەسەر فەرز کراوە و کوشتاریش زەحمەت و ناخۆشە بۆتان، وە ڕەنگە شتێکتان لا ناخۆش و زەحمەت بێت ئەو شتە خێری تێدابێت بۆتان، وە ڕەنگە حەز بە شتێک بکەن کەچی ئەو شتە شەڕی تێدا بێت بۆتان، وە **اللّه تَعالَى** دەزانێت و ئێوە نازانن }

وە **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { وَقَٰتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ}سورة البقرة: ٢٤٤

واتای ئایەتەکە { بجەنگن و شەڕ بکەن لە پێناو **اللّه تَعالَى** وە بزانن بێگومان اللّه تَعالَى بیسەر و زۆر زانایە }

وە **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { فَٱقْتُلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَٱحْصُرُوهُمْ وَٱقْعُدُوا۟ لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ فَإِن تَابُوا۟ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّوا۟ سَبِيلَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} سورة التوبة: ٥

واتای ئایەتەکە { هاوبەش دانەران بکوژن لە هەر شوێنێک بینیتان وە بیان گرن و گەمارۆیان بدەن، وەدابنیشن و لە کەمین دابن بۆیان لە هەموو ڕێگاو ڕێچکەیەک دا، جا ئەگەر تەوبەیان کرد و نوێژیان ئەنجام دا و زەکاتیان دا ئەوە ڕێگایان بۆ چۆل بکەن، بێگومان **اللّه تَعالَى** لێخۆشبووی میهرەبانە}

وه **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرۡبَ ٱلرِّقَابِ } سورة محمد: ٤

واتای ئایەتەکە { جا ئەگەر گەیشتنە ئەوانەی کافر و بێبڕوان لە گەردەنیان بدەن و سەریان لەلاشە جودا بکەنەوە }

وه **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { ٱنفِرُواْ خِفَافٗا وَثِقَالٗا وَجَٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ } سورة التوبة: ٤١

واتای ئایەتەکە { دەربچن بۆ جیهاد و تێکۆشان چ سووک و لاشە ساغ بن یان قورس و گران و هەژاربن، وە تێبکۆشن بە ماڵ و گیانتان لە پێناو **اللّه تَعالَى** ئەوە باشترە بۆتان ئەگەر ئێوە بزانن }

رَوَى ابن المبارك: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ: { ٱنفِرُواْ خِفَافٗا وَثِقَالٗا وَجَٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ } سورة التوبة ٤١

فَقَالَ أَمَرَنَا اللَّهُ وَاسْتَنْفَرَنَا، شُيُوخاً وَشِبَّاناً، جَهِّزُونِي لِلْجِهَادِ، فَقَالَ لَهُ بَنُوهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، لَقَدْ غَزَوْتَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما، فَنَحْنُ نَغْزُو عَنْكَ، فَلَمْ يَلْتَفِتْ مِنْهُمْ وَخَرَجَ إِلَى الجِهَادِ، وَغَزَا فِي البَحْرِ، فَمَاتَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَطَلَبُوا جَزِيرَةً يُدْفِنُونَهُ فِيهَا، فَلَمْ يَجِدُوا جَزِيرَةً إِلَّا بَعْدَ سَبْعَةِ أَيَّامٍ، وَلَمْ يَتَغَيَّرْ جِسْمَهُ }[٦]

واتاکەی: عبدُاللّەی کوڕی موبارەک گێڕایتییەوە لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە: کە ئەبو طەلحەی ئەنصاری ئەو ئایەتەی خوێندەوە { ٱنفِرُواْ خِفَافٗا وَثِقَالٗا

[٦] كِتَابُ الجهاد: لعبد الله بن المبارك و المستدرك للحاكم

وَجَٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ } جا ئەبو طەلحە فەرمووی فەرمانمان پێکراوە پیرەکان و گەنجەکان، دەی ئامادەم بکەن بۆ جیهاد، منالّەکانی پێیان وت: ڕەحمەتی **اللّٰه** ت لێ بێت، بێگومان تۆ جەنگ و غەزات کردووە لە سەردەمی **پێغەمبەر** ﷺ و ئەبوبەکر و عومەر **اللّٰه تَعالَى** لێیان ڕازی بێت ، ئێمە جەنگ و غەزا دەکەین لە جیاتی تۆ، ئەبو طەلحە ئاوڕی لە قسەی هیچیان نەدایەوە و دەرچوو بۆ جیهاد، وە غەزای کرد لە ناو دەریادا و پاشان مرد **اللّٰه تَعالَى** لێی ڕازی بێت، جا بەدوای دوورگەیەک دەگەڕان تاوەکوو بیشارنەوە تێیدا، لەدوای حەوت ڕۆژ جا دوورگەیەکیان دۆزیەوە و کەچی لاشەی نەگۆڕابوو }

عَنِ ابن شهاب الزهري قَالَ { خَرَجَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ إِلَى الغَزو، وَقَدْ سَقَطَتْ إِحْدَى عَيْنَيْهِ، فَقِيلَ لَهُ إِنَّكَ عَلِيلٌ، فَقَالَ قدِ اسْتَنْفَرَ اللَّهُ الخَفِيفَ وَالثَّقِيلَ، فَإِنْ لَمْ أَتَمَكَّنْ مِنَ الحَرْبِ وَ القِتَالِ كَثَّرْتُ عَدَدَ الْمُسْلِمِينَ وَ سَوَادِهِمْ، وَحَفِظْتُ المَتَاعَ }[٧]

واتاکەی: پێشەوا زوهری فەرموویەتی { سەعیدی کوڕی موسەییەب دەرچوو بۆ جەنگ و جیهاد، وە چاوێکیشی لەدەست دابوو، جا پێی وترا بێگومان تۆ نەخۆشی، سەعیدی کوڕی موسەییەب فەرمووی **اللّٰه تَعالَى** داوای دەرچوونی کردووە لە سووک و لاشە ساغ و قورس و گران و پیر بۆ جیهاد کردن، جا ئەگەر بۆشم نەکرێ جەنگ بکەم و کوشتار بکەم ئەوە زۆری و ڕەشی مسوڵمانان زیاد دەکەم و خۆراک و کەل و پەل دەپارێزم }

[٧] تفسير ابن جرير الطبري: ١٠ / ٩٨

رَوَى الإمام عبد الرزاق في (المصنف) عَنْ مكحول: أَنَّهُ كَانَ يَسْتَقْبِلُ القِبْلَةَ، ثُمَّ يَحْلِفُ عَشَرَةَ أَيْمَانٍ : أَنَّ الغَزوَ وَاجِبٌ عَلَيكُمْ أَيُّهَا المُسْلِمُونَ، ثُمَّ يَقُولُ: إِنْ شِئْتُمْ زِدْتُكُمْ}[٨]

واتاكەی: پێشەوا عَبْدُ الرَّزَّاق گێڕایتییەوە لە کتابی (المصنف)دا لە پێشەوا مەکحول: پێشەوا مەکحول ڕووی لە قیبلە کردبوو پاشان سوێندی خوارد دە جاران: کە بێگومان جیهاد و تێکۆشان واجبە لەسەرتان ئەی مسوڵمانان پاشان فەرمووی: ئەگەر دەتانەوێت بۆتان زیاد ئەکەم - واتا سوێندی زیاتر دەخۆم تا تەواو مورتاح بن }

قال الإمام ابن القيم رَحِمَهُ اللَّه { فَإِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَى المُسْلمينَ الجِهادَ بِالأَمْوالِ وَالأَنْفُسِ، وَالجِهادُ واجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ قَادِرٍ }

واتاکەی: پێشەوا ابن القیم فەرموویەتی { بێگومان اللَّه تَعالَى جیهاد و تێکۆشانی فەرزکردووە لەسەر مسوڵمانان بەماڵ و گیانیانەوە، وە جیهاد و تێکۆشان واجبە لەسەر هەموو موسڵمانێکی توانادار }

[٨] المصنف لعبد الرزاق: ٥ / ١٧٤

هەڕەشە کردن لەسەر نەکردنی جیهاد

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَهُ بِالْغَزْوِ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاقٍ }[٩]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { هەرکەسێک مرد و جەنگ و جیهادی نەکردبوو ، وە لەناخیشی دا باسی جەنگ و جیهادکردنی نەکردبوو ، ئەوە مردووە لەسەر بەشێک لە دووڕوویی و نیفاق دا }

واتای وشەکان

مَنْ : هەرکەسێک

مَاتَ : مرد

وَلَمْ يَغْزُ : جەنگی نەکردبوو

وَلَمْ يُحَدِّثْ بِالْغَزْوِ : باسی جەنگیشی نەکردبوو

نَفْسَهُ : لە ناخی دا، لەناخی خۆی دا

مَاتَ : مردووە

عَلَى : لەسەر

[٩] رَوَاهُ : مُسْلِمٌ و أبو داود و النسائي و أحمد والحاكم و ابن عوانة وغيرهم

شُعْبَةٍ : ڕەوشتێک، بەشێک، جۆرێک

مِنْ : لە

نِفَاقٍ : دووڕوویی

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر فەرموودەکە

قَالَ عبدالله بن المبارك رَحِمَهُ اللَّه { فَنُرَى أَنَّ ذَلِكَ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ }[١٠]

واتاکەی: پێشەوا عبداللَّەی کوڕی موبارەک فەرموویەتی { وا گومان دەبرێت ئەو هەڕەشەی دووڕوویە بۆ سەردەمی **پێغەمبەر** ﷺ بوو بێت }

بەڵام **نەووی** لە شەرحی ئەم فەرموودەیەی صەحیح مسلم دا دەڵێت { **وَقَدْ قَالَ غَيْرُهُ: إِنَّهُ عامٌ ، وَالمُرادُ أَنَّ مَنْ فَعَلَ هَذا فَقَدْ أَشْبَهَ المُنافِقِينَ** }

واتـــاکەی: بێگومان جگە لە پێشەوا عبداللَّە ی کوڕی موبارەک ئیتر فەرموویانە: کە ئەم هەڕەشەی دووڕوویە گشتییە و تایبەت نیە بەسەردەمی **پێغەمـــبەر** ﷺ ، مەبەستیش لەم فەرموودەیەدا هەرکەسێک ئەو کارە بکات بێگومان ئەوە بە دووڕووەکان دەچوێندرێت }

---

[١٠] صحيح مسلم

مَـاتَ وَلَـمْ يَغْـزُ : أي: لَـمْ يَخْـرُجْ لِلْجِهَـادِ في سَـبيلِ **اللَّـــه**، هەرکەسـێک مـرد و دەرنەچوو بۆ تێکۆشان لە پێناو **اللَّه**

وَلَـمْ يُحَـدِّثْ : أي: وَلَـمْ يَنْـوِ الجِهـادَ: نیەتی جهادیشی نەبـوو بەوەی خـۆی بـۆ ئامـادە بکـات لە ڕووی جسـم و قـوەت و هێزەوە، هەروەک **الـــلَّه تَعـــالَى** فەرموویەتی { وَلَوۡ أَرَادُواْ ٱلۡخُرُوجَ لَأَعَدُّواْ لَهُۥ عُدَّة } سورة التوبة: ٤٦

نَفْسَهُ : بەفەتحەی سینەکەی چونکە لێرەدا -مفعول به- یە

عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاق : أي: خُلُقٌ مِنْ أَخْلاقِ المُنافِقينَ، أَوْ عَلَى نَوْعٍ مِنْ أَنْوَاعِهِ: ئەوە ڕەوشـتێکە لە ڕەوشـتەکانی دووڕووان، یـان لەسـەر جۆرێـک لە جۆرەکانی دووڕوویی یە

قَالَ **الصنعاني** { **فِيهِ دَلِيلٌ عَلَى وُجوبِ العَزْمِ عَلَى الجِهَادِ** }[11]

واتـاکەی: صـەنعانی وتـویەتی { ئەم فەرمـوودەیە بەڵگەیە لەسـەر واجبییەتی ویست و بڕیار و سـووربوون لەسەر جیهاد کردن }

مرۆڤی مسـوڵمان ئەگەر تـا ئێستا بۆشی نەکرایە جیهـاد بکات بەڵام دەبێت لە خەیاڵی دا ئەو نییەتەی هەر هەبێت ئەگەر **الـلَّه** ویستی لەسـەر بـوو جیهـاد و تێکۆشان بکات لە پێناوی دا

[11] البحر المحيط الثجاج المجلد الثاني والثلاثون

هەڕەشەی نەکردنی جیهاد و تێکۆشان لە قورئانی پیرۆزدا

اللَّه تَعـالَى فەرموویەتی { قُلۡ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمۡ وَأَبۡنَآؤُكُمۡ وَإِخۡوَٰنُكُمۡ وَأَزۡوَٰجُكُمۡ وَعَشِيرَتُكُمۡ وَأَمۡوَٰلٌ ٱقۡتَرَفۡتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٞ تَخۡشَوۡنَ كَسَادَهَا وَمَسَٰكِنُ تَرۡضَوۡنَهَآ أَحَبَّ إِلَيۡكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٖ فِي سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُواْ حَتَّىٰ يَأۡتِيَ ٱللَّهُ بِأَمۡرِهِۦۗ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَٰسِقِينَ } سورة التوبة: ٢٤

واتای ئایەتەکە { ئەی **موحەممەد** ﷺ بفەرموو ئەگەر باوک و منالّ و برا و خێزان و عەشیرەت و ئەو سەروەت و سامانەی بەدەستتان هێناوە و ئەو بازرگانیەی لێی ئەترسن لە ناوبچێت و ئەو مالّ و خانووەی ی پێی ڕازین خۆشەویستترە لەلاتان لە **اللَّه تَعـالَى** و پێغەمبەرەکەیی و جیهاد و تێکۆشان لە پێناوی دا، ئەوە چاوەڕوانبن تا فەرمانی **اللَّه** دێت بەسزاوە وە **اللَّه تَعـالَى** ڕێنموونی کەسانی فاسق نادات}

هەرکاتێک یەک لەم هەشت شتەی باس کرا خۆشەویستر بوو لەلات لە **اللَّه** و **پێغەمبەر** ﷺ و جیهاد لە پێناو **اللَّه**، ئەوە بزانە لەڕێزی فاسق و لە سنوورەدرچوانی

وە **اللَّه** فەرموویەتی { يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَا لَكُمۡ إِذَا قِيلَ لَكُمُ ٱنفِرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱثَّاقَلۡتُمۡ إِلَى ٱلۡأَرۡضِۚ أَرَضِيتُم بِٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا مِنَ ٱلۡأٓخِرَةِۚ فَمَا مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا فِي ٱلۡأٓخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ (٣٨) إِلَّا تَنفِرُواْ يُعَذِّبۡكُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا } ٣٩ سورة التوبة

واتـاکەی { ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان هێناوە ئەوە چیتانە کاتێک پێتان وترا دەربچن بۆ جیهاد و تێکۆشان لە پێناو **اللّه تَعـالَی** دا لاشەتان قورس و گران دەبێت خۆتان ئەدەن بە زەوییەوە، ئایا ڕازین بە ژیانی دونیا لەبری قیامەت دا خۆشی ژیانی دونیا لەچاو خۆشی ژیانی دواڕۆژدا هیچ نییە مەگەر کەمێک نەبێت }٣٨{ ئەگەر دەرنەچن بۆ جیهاد کردن لە پێناو **اللّەدا** ئەوە **اللّه** سزاتان دەدات بەسزایەکی زۆر بەئێش و ئازار}

وە هەروەها فەرموویەتی { فَرِحَ ٱلْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓاْ أَن يُجَٰهِدُواْ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُواْ لَا تَنفِرُواْ فِي ٱلْحَرِّ ۗ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا ۚ لَّوْ كَانُواْ يَفْقَهُونَ } سورة التوبة: ٨١

واتـای ئـایەتەکە { دڵخۆش بوون بەجێماوەی دووڕووەکان بە مانەوەیان لە دوای پێغەمبەر، وە پێیان ناخۆش بوو جیهاد بکەن بە ماڵ و گیانیان لە پێناو **اللّه تَعـالَی** و دەیان وت بەوانەی تر دەرمەچن بۆ جیهاد بەم گەرمایە، ئەی مـوحەممەد بفەرمـوو ئـاگری دۆزەخ زۆر گەرمتـرە ئەگەر ئەوان تێـبگەن و ژیربن}

ئەم جەنگە جەنگی تەبوک بوو، دیارە لە کاتێکی زۆر گەرم دا ڕووی داوە

فەزڵ و گەورەیی جیهاد و موجاهیدین

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سُئِلَ : أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ ؟ فَقَالَ { إِيمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ " قِيلَ : ثُمَّ مَاذَا ؟ قَالَ : الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ " قِيلَ : ثُمَّ مَاذَا ؟ قَالَ : حَجٌّ مَبْرُورٌ}[١٢]

واتای فەرموودەکە: لە ئەبو هورەیرەوە **اللّه تَعالَى** لێی ڕازی بێت بێگومان پرسیارکرا لە **پێغەمبەر** ﷺ {کام کردەوە باشترینە؟ **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی بڕوا هێنان بە **اللّه** و **پێغەمبەرەکەی**ﷺ، وترا پاشان چ کردەوەیەک؟ فەرمووی تێکۆشان لە پێناو **اللّه تَعالَى**، وترا لەپاشان چ کردەوەیەک؟ فەرمووی حەجێکی قەبوڵکراو }

واتای وشەکان

سُئِلَ : پرسیارکرا - لە **پێغەمبەر** ﷺ

أَيُّ : کام ، چ

الْعَمَل : کردەوەیەک

أَفْضَلُ : چاکترینە ، باشترینە

[١٢] رواه : البخاري و مسلم و الترمذي و النسائي و الدارمي و أحمد

إِيمَانٌ : بڕواهێنان (بە **اللَّه** و پێغەمبەرەکەی)

قِيلَ : وترا

ثُمَّ : پاشان

مَاذَا : چ شتێک ، چ کردەوەیەک

جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ : تێکۆشان لە پێناو **اللَّه**

حَجٌّ مَبْرُورٌ : حەجێکی وەرگیراو، قەبوڵ کراو

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

قَالَ **عمر بن الخطاب** رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ { **عَلَيْكُمْ بِالحَجِّ فَإِنَّهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أَمَرَ اللَّهُ بِهِ، وَالجِهَادُ أَفْضَلُ مِنْهُ** }[١٣]

واتـــاکەی: عـومەری کـوڕی خەتـاب فەرمـوویەتی { واجـبە لەسـەرتان حەج بـکەن بێگومـان حەج کردەوەیەکی چـاکە **الـلّه تَعـالَى** فەرمـانی کـردووە بە کردنی، وە تێکۆشان چاکترە لە حەجکردن }

وقَـالَ **عبـد الـله بـن عمـر** رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا { **لَسَفْرَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ خَمْسِينَ حَجَّةً**}[١٤]

---

[١٣] المصنف لإبن أبي شيبة

[١٤] المصنف لابن أبي شيبة

واتـاكەی: عبداللَّەی کوڕی عـومەر فەرموویەتی { یەک سـەفەرکردن لە پێناو **الـلَّه تَعـالَی** دا - بـۆ جیهـاد و تێکۆشـان - باشـترە لە پەنجـا حەجکـردن ی سوننەت}

وَقَـالَ أَنـس بـن مالـك رَضِيَ اللَّهُ عَنْـهُ { **غَـزْوَةٌ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ أَفْضَـلُ مِنْ عَشْـرِ حِجَجٍ لِمَنْ قَدْ حَجَّ** }[١٥]

واتـاكەی: ئەنەسی کوڕی مالیک فەرموویەتی { یەک جەنگ و جیهاد لە پێناو **اللَّه تَعالَی** باشترە لە دە حەج کردن بۆ ئەو کەسەی حەجی فەرزی کردووە}

قَـالَ أَبـو هـرِيـرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْـهُ { **وَالَّـذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَـوْلَا الْجِهَـادُ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ، وَالْحَجُّ، وَبِرُّ أُمِّي، لَأَحْبَبْتُ أَنْ أَمُوتَ** }[١٦]

واتـای فەرمـوودەکە: ئەبو هورەیرە فەرموویەتی { سوێند بەوەی گیانی منی بەدەستە، ئەگەر جیهادکردن لە پێناو **الـلَّه تَعـالَی** نەبوایە وە حەج کردن و چاکە کردن لەگەڵ دایکم نەبوایە، ئەوە حەزم دەکرد بمرم }

حَجٌّ مَبْرُورٌ : حەجێکی وەرگیراو

حَجٌّ مَبْرُورٌ : ئەو حەجەیە گوناح و تاوانی تێکەڵ نەبووبێت

حَجٌّ مَبْرُورٌ : ئەو حەجەیە ڕیای تێدا نەبوو بێت

هەموو ئەم واتایانە بۆ **حَجٌّ مَبْرُورٌ** جوان و شیاون

---

[١٥] المصنف لابن أبي شيبة

[١٦] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

فەزڵ و گەورەیی جیهاد و موجاهیدین

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ بِآيَاتِ اللَّهِ، لَا يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ، وَلَا صَلَاةٍ، حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى }[17]

واتای فەرموودەکە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی {نموونەی موجاهید لەپێناو **اللَّه تَعالَى** وەکوو کەسێکی ڕۆژووگری شەونوێژکەری گوێرایەڵی خوێنەری قورئان وایە، سارد نەبێتەوە لە ڕۆژوو و لە نوێژی تاوەکوو موجاهیدەکە دەگەڕێتەوە لەجیهاد کردنەکەی لەپێناو **اللَّه تَعالَى**}

ڕوونتر : ئەو کەسەی جیهاد دەکات لە پێناو **اللَّه تَعالَى** وەک ئەو کەسە وایە بەردەوام لە ناو نوێژ و ڕۆژوو و خوێندنەوەی قورئان و عیبادەت دابێت بێ ئەوەی ساردببێتەوە تێیاندا.

[17] رواه : البخاري و مسلم و الترمذي و النسائي و مالك وأحمد

واتای وشەکان

مَثَلُ : وێنەی، نمونەی

الْمُجَاهِدِ : تێکۆشەر، موجاهید

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو **اللّه تعالَى**

كَمَثَلِ : وەکوو وێنەو نموونەی

الصَّائِمِ : ڕۆژووگر

الْقَائِمِ : شەو نوێژ کەر

الْقَانِتِ : گوێڕایەڵ ، ملکەچ

بِآيَاتِ اللَّهِ : بەئایەتەکانی **اللّه تعالَى** ، بەخوێندنەوەی قورئانی پیرۆز

لَا يَفْتُرُ : سارد نەبێتەوە ، خاو نەبێتەوە، سست و لاواز نابێت

مِنْ صِيَامٍ : لەڕۆژووگرتن

وَلَا صَلَاةٍ : وەسارد نابێتەوە لە نوێژ کردن

حَتَّى : هەتا ، تاوەکوو

يَرْجِعَ : دەگەڕێتەوە

الْمُجَاهِدُ : موجاهید ، تێکۆشەر

فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى : لە پێناو **اللّه تعالَى**

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرموودەیە

الْقَانِتِ : ابن الأثير له كتابى (النهاية) دا دەڵێت القنوت له فەرموودەكان دا بەچەند واتايەک دێت وەكوو الطاعة گوێڕايەڵى، والخشوع ملكەچى، الصلاة نوێژ، الصوم ڕۆژوو، الدعاء پاڕانەوە، العبادة پەرستش، السكوت بێدەنگى....

بِآيَاتِ اللَّهِ : أي : بتلاوة القرآن الكريم. واتا بەخوێندنەوەى قورئانى پيرۆز

قَالَ ابن عبد البر { **هَذَا الحَدِيثُ مِنْ أَجَلِّ حَدِيثٍ رُوِيَ فِي فَضْلِ الجِهَادِ** }[18]

واتـــاكەى: ئيبن عبد البر وتوويەتى { ئەو فەرموودەيە لە گەورەترينى فەرموودەكانە كە گێڕدراوەتەوە لەسەر گەورەيى جيهاد و تێكۆشان }

وَقَالَ النووي { **فِي هَذَا الحَدِيثِ عَظِيمُ فَضْلِ الجِهَادِ، لِأَنَّ الصَّلاةَ وَالصِّيامَ وَالقِيامَ بِآياتِ اللَّهِ أَفْضَلُ الأَعْمال، وَقَدْ جُعِلَ المُجَاهِدُ مِثْل مَنْ لا يَفْتُرُعَنْ ذَلِكَ فِي لَحْظَةٍ مِنَ اللَّحَظات** }[19]

واتـــاكەى: نەوەوى وتوويەتى { لەم فەرموودەيەدا گەورەيى و فەزڵى جيهاد هەيە، چونكە نوێژ و ڕۆژوو و شەونوێژ كردن بە ئايەتەكانەوە گەورەترينى كردەوەكانن، وە بێگومان موجاهيديش وەک ئەو كەسە دانراوە كە

[18] كتاب الإستذكار

[19] المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج

چـرکەیەک لە چرکەکـان دا لەم سـێ عیبـادەتە سـارد نەبێـتەوە و بەردەوام ئەنجامیان بدات }

قالَ ابن دقيق العيد { الجِهادُ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ؛ لِأَنَّهُ وَسيلَةٌ إِلَى إِعْلانِ الدِّينِ وَنَشْرِهِ، وإِخْمادِ الكُفْرِ وَدَحْضِهِ }[٢٠]

واتـاکەی: ئیبن دەقیقی عید وتوویەتی { جیهادکردن باشترینی کردەوەکانە چونکە هۆکارێکە بۆ بەرزکردنەوەی دین و بڵاوکردنەوەی، وە هۆکارێکە بۆ لەناوبردن وتێکشکاندنی کوفر }

وَكَانَ عبدالله بن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما { يَرَى أَنَّ الجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ الأَعْمالِ بَعْدَ الصَّلاةِ }[٢١]

واتـاکەی: عبداللَّەی کوڕی عومەر { پێی وابوو کەوا تێکۆشان لە پێناو اللَّه تَعالَى باشترین کردەوەیە لەدوای نوێژ کردن }

قَالَ يونس بن عبيد { مَا نَدِمْتُ عَلَى شَيْءٍ نَدَامَتِي أَنْ لَا أَكُونَ أَفْنَيْتُ عُمْرِي فِي الجِهَادِ }[٢٢]

---

[٢٠] فتح الباري (٦/ ٨)

[٢١] أخرجه البيهقي في السنن الكبرى

[٢٢] حلية الأولياء

واتاکەی: یونسی کوڕی عبدالله فەرموویەتی { پەشیمان نەبوویتمەوە لەسەر هیچ شتێک وەک پەشیمانیم لەوەی تەمەنم لە جیهاد و تێکۆشان دا بەسەر نەبردووە }

قَالَ أحمد بن حنبل { لا أَعْلَمُ شَيْئَاً مِنَ العَمَلِ بَعْدَ الفرائِضِ أَفْضَلَ مِنَ الجِهَاد }[٢٣]

واتاکەی: پێشەوا ئەحمەدی کوڕی حەنبەل فەرموویەتی { نازانم هیچ شتێک لەدوای کردەوە فەرزەکان باشترو چاکتر هەبێت لەجیهادکردن و تێکۆشان }

زانایان دەفەرموون ئەم فەرمودەیە یەکێکە لەگەورەترین فەرموودەکان دەربارەی گەورەیی جیهاد و موجاهیدین چونکە موجاهید وەکوو ئەو کەسە وایە بەردەوام خەریکی ڕۆژوو گرتن و نوێژ و عیبادەت کردن بێت، لەگەڵ وەش دا نوێژ و ڕۆژوو دوو ڕوکنن لە ڕوکنەکانی ئیسلام

[٢٣] المغني لابن قدامة المقديسي

فەزڵ و گەورەیی جیهاد و موجاهیدین

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَجُلٌ : أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ { مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ، وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ " قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ : ثُمَّ رَجُلٌ مُعْتَزِلٌ فِي شِعْبٍ مِنَ الشِّعَابِ يَعْبُدُ رَبَّهُ، وَيَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ }[٢٤]

واتای فەرموودەکە: لە ئەبو سەعیدی خودرییەوە **اللَّه تَعالَى** لێی ڕازی بێت فەرموویەتی، پیاوێک فەرووی : ئەی نێردراوی **اللَّهُ تَعَالَى** چ کەسێک باشترین کەسە ؟ **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی { بڕوادارێك تێدەکۆشێت بە گیان و ماڵی خۆیەوە لە پێناو **اللَّهُ تَعَالَى** دا، فەرووی پاشان کێ ؟ **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی: پاشان پیاوێکی گۆشەگیر و دووری پەرێزە لە دۆڵێک لە دۆڵەکاندا پەروەردیگاری خۆی دەپەرستێت و خەڵکی بەدوور دەگرێت لە شەڕو زیانی خۆی }

واتای وشەکان

أَيُّ النَّاسِ : چ کەسێک

أَفْضَلُ : باشترینە

[٢٤] رواه : البخاري ومسلم وأبو داود والترمذي والنسائي وابن ماجه وأحمد

يَا رَسُولَ اللَّهِ : ئەی نێردراوی **اللّه**

قَالَ : پێغەمبەر فەرمووی

مُؤْمِنٌ : ئیمانداڕێک ، بڕوادارێک

يُجَاهِدُ : تێدەکۆشێت ، جیهاد دەکات

بِنَفْسِهِ : بەنەفسی خۆی ، بەگیانی خۆی

وَمَالِهِ : وە بەماڵ و سامانی خۆی

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەڕێگەی **اللّه تَعالَى** ، لەپێناو **اللّه تَعالَى**

قَالَ : پیاوەکە وتی

ثُمَّ مَنْ ؟ : پاشان کێ ؟

قَالَ : **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی

ثُمَّ رَجُلٌ : پاشان پیاوێک

مُعْتَزِلٌ : دوورەپەرێز، گۆشەگیر، دوورکەرەوە لەخەڵکی

فِي شِعْبٍ : لە دۆڵێک، نێوانی دوو چیا

مِنَ الشِّعَابِ : لە دۆڵەکان، الشِّعَابِ جەمع و کۆیە بۆ وشەی شِعْبٍ

يَعْبُدُ رَبَّهُ : پەروەردیگاری دەپەرستێت، عیبادەتی **اللّه تَعالَى** دەکات

وَيَدَعُ النَّاسَ : وە واز لەخەڵکی دەهێنێت، یان دوور دەکاتەوە لە خەڵکی

مِنْ شَرِّهِ : لە شەڕ و خراپەی، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ خاوەن عوزلەکە

ڕوون کردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرمووودەیە

قَالَ رَجُلٌ : نەزانراوە ناوی ئەم پیاوە چیە، خۆی زانینی پرسیارەکە گرنگە نەک ناسینی پرسیار کەرەکە

مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ، وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّـهِ : بەڵێ ئەو کەسەی بەگیان و ماڵەوە تێ ئەکۆشێت تەنها لە پێناو **اللَّه** و بەرزکردنەوەی ئاڵای ئیسلام ئەوە باشترین کەسە

ثُمَّ مَنْ ؟ : پاشان باشترین کەس کێیە لەدوای ئەو بڕوادارە تێکۆشەرە

ثُمَّ رَجُلٌ مُعْتَزِلٌ : پاشان باشترین پیاو ئەو پیاوە بڕوادارەیە کە وازی لەخەڵکی هێناوە و خەریکی عیبادەت و بەندایەتییە بۆ **اللَّه** لە ماڵەکەی خۆی دا یان لە شوێنێکی دوور لە خەڵکی دا

فِي شِعْبٍ مِنَ الشِّعَابِ : لە دۆڵێک لە دۆڵەکان، مەبەست خودی دۆڵەکە نیە بەڵکو مەبەست تێیدا تەنهایی و دوورکەوتنەوەیە لە خەڵکی

وَيَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ : يعني : أنه يُبعِد عنهم شرَّه : پیاوە گۆشەگیرەکە شەڕ و خراپەی خۆی دوور ئەکاتەوە لە خەڵکی، کەسە گۆشەگیرەکە ئەگەر لە خەڵکی دوور کەوتەوە لەبەر ئەوەی شەڕ و خراپەی خۆی لێیان دوور بکاتەوە ئەوە خۆی بەکەم زانیوە بەڵام ئەگەر دوور کەوتەوە لەبەر ئەوەی خۆی بپارێزێت لە شەڕو خراپەی خەڵکی ئەوە خەڵکی بەکەم زانیوە

به نسبەت ئەوەش کە ئایا تێکەڵاوی باشترە یان دوورکەوتنەوە لەخەڵکی، ئەوە جیاوازی کەسەکان و شوێنەکان و کاتەکان، بەڵام لەم ڕۆژگارەی ئەمڕۆدا دوورکەوتنەوە لە زۆربەی خەڵکی چاکترە بۆ ئیمان و تەقوای کەسەکە

قالَ وهيب بن الورد (توفي ١٥٣ هـ) { بَلَغَنَا أَنَّ الحِكْمَةَ عَشْرَةُ أَجْزاءٍ، تِسْعَةٌ مِنْها في الصَّمْتِ ، والعاشِرَةُ في عُزْلَةِ النَّاسِ } [٢٥]

واتاکەی { پێمان گەیشتووە کەوا دانایی دە بەشە، نۆ بەشیان لە بێدەنگ بوون دایە و دەیەمیان لە دوور کەوتنەوە لە خەڵکی دایە }

قَالَ سفيان الثوري رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى { عَلَيكَ بِتَقْوَىٰ اللَّهِ عزَّوَجلَّ ، وَالْزَمِ العُزْلَةَ واشْتَغِلْ بِنَفْسِكَ }[٢٦]

واتاکەی { پێویستە لەسەرت لە اللَّه تَعالَى بترسیت و پەیوەست بی بە دوورکەوتنەوە لە خەڵکییەوە و بە نەفسی خۆتەوە خەریک بیت }

وقَالَ سفيان الثوري رَحِمَهُ اللَّهُ { ما وَجَدْتُّ مَنْ يَغْفِرُلِي ذَنْبًا وَلا يَسْتُرُلِي عَيْباً، فَرَأَيْتُ في الهَرَبِ مِنَ النّاسِ سَلامَةً }[٢٧]

واتاکەی { کەسم نەبینی لە هەڵەیەکم ببوریت و عەیبێکم دابپۆشێت، بۆیە بینیم سەلامەتیم لە ڕاکردن و دوورکەوتنەوە لەخەڵکی دایە }

---

[٢٥] العُزْلَةُ للخطابي [ص ١٩]

[٢٦] الجَرْحُ وَالتَّعْدِيلُ ١/٨٧

[٢٧] بهجة المجالس لابن عبد البر

فەزڵ و گەورەیی جیهاد و موجاهیدین لە قورئانی پیرۆز دا

اللَّه تَعالَى فەرموویەتی { فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ ۚ وَمَن يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا }[سورة النساء:٧٤]

واتاکەی { با جەنگ و کوشتار بکەن لە پێناو **اللَّه تَعالَى** دا ئەوانەی ژیانی دونیایان فرۆشتووە بە ژیانی ئاخیرەت، وە هەرکەسێک بجەنگێت لە پێناو **اللَّه تَعالَى** دا جا بکوژێت یان سەرکەوێت ئەوە پاداشتێکی گەورەی ئەدەینەوە }

وە **اللَّه تَعالَى** فەرموویەتی { لَّا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا (٩٥) دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا (٩٦) } [سورة النساء : ٩٥ إلى ٩٦]

واتاکەی { یەکسان نینە دانیشتووانی بەرواداران ئەوانەی سەلامەتن لە نەخۆشی و ئەو تێکۆشەرانەی جیهاد دەکەن لە پێناو **اللَّه تَعالَى** دا بە ماڵ و گیانیان، ئەو تێکۆشەرانەی بە ماڵ و گیانیان جیهاد دەکەن **اللَّه تَعالَى** فەزڵی داون بەسەر ئەوانەی دانیشتوون لە کردنی جیهاد بە پلەیەک - **اللَّه** بەس خۆی ئەزانێت ئەو پلەیە چەند بەرزە - وە **اللَّه تَعالَى** بەڵێنی پاداشتی بەرز و بەنرخی داوە بە هەردووکیان - موجاهیدان و دانیشتووان - ، وە **اللَّه تَعالَى** فەزڵ و گەورەیی موجاهیدانی داوە بەسەر دانیشتووان دا بە ئەجر و

پاداشـــتێکی زۆر گەورە }٩٥{ ئەجـــر و پاداشـــتەکەش چەنـــدین پـــلەیە و لێخۆشبوون و ڕەحمەتی **اللّه** یە، وە **اللّه تَعالَى** لێخۆشبووی میهرەبانە}

وە **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ۚ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ } [سورة التوبة: ١١١]

واتـــای ئـــایەتەکە { بێگومان **اللّه تَعالَى** کڕیویەتی لە بڕوادارانی گیان و ماڵیان لەبری ئەوەدا بەهەشتیان بۆ هەیە، بڕوادارانی دەجەنگن لە پێناو **اللّه تَعالَى** جا ئەکوژن و ئەکوژرێن }

وە **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ} [سورة العنكبوت : ٦٩]

واتـــای ئـــایەتەکە { وە ئەوانەی لە پێناو ڕەزامەندی ئێمەدا جیهاد و تێکۆشانیان کرد بێگومان ئێمەش ڕێنموونیان دەکەین بۆ ڕێگا ڕاستەکانی خۆمان، وە بێگومان **اللّه تَعالَى** لەگەڵ چاکەکارانە }

وە **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ } سورة الحجرات: ١٥

واتـــای ئـــایەتەکە { بڕوادارانی ئەوانەن کە بڕوایان بە **اللّه تَعالَى** و پێغەمبەرەکەی هێناوە پاشان گومانیان بۆ دروست نەبووە لە ئیمانەکەیان دا و جیهادیان کردووە بە ماڵ و گیانیان لە پێناو **اللّه** دا ئا ئەوانەن ڕاستگۆکان }

وه **الـلَّه تَـعـالَى** فەرموویەتی { تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ (١١) يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (١٢) } [سورة الصف : ١١ إلى ١٢]

واتـاکەی ئایەتەکـان { بڕوابهێنن به **الـلَّه** و پێغەمبەرەکەیی و تێبکۆشن له پێناو **الـلَّه تَـعـالَى** به مـاڵ و گیانتـان ئا ئەو بڕواهێنـان و تێکۆشـانه بـۆ ئێـوه باشـتره ئەگەر ئێـوه بـزانن (١١) - ئەگەر بڕوایـان هێنـاو جهادیـان کـرد ئەوه - **الـلَّه تَـعـالَى** له گوناحەکانیان خـۆش دەبێت و دەیانباتە بەهەشـتانێکەوه که چەنـدین ڕووبـار به ژێـری دا ئەڕوات وه لەنـاو چەنـدین مـاڵ و خـانووی پـاک و ڕازاوەی هەتا هەتایی نیشتەجێیان دەکات، ئائەوەیە سەرکەوتنی گەورە }

پلە و پایەی موجاهید لە پێناو اللَّه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ } [٢٨]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { بێگومان لە بەهەشت دا سەد پلە هەیە، **اللَّه تَعالَى** ئەو سەد پلەیەی ئامادەی کردووە بۆ تێکۆشەرانی لەپێناو **اللَّه**، نێوانی هەردوو پلەیەک وەکوو نێوانی ئاسمان و زەوی وایە }

واتای وشەکان

الْجَنَّةِ : بەهەشت

مِائَةَ دَرَجَةٍ : سەد پلە، سەد دەرەجە

أَعَدَّهَا اللَّهُ : **اللَّه** ئەم سەد پلەیەی ئامادە کردووە، ئەو هایە دەگەڕێتەوە بۆ مِائَةَ دَرَجَة

أَعَدَّ : ئامادەی کردووە

[٢٨] رَوَاهُ : البُخاري و مسلم و الترمذي والنسائي و ابن ماجه و أحمد

لِلْمُجَاهِدِينَ : بۆ تێکۆشەران

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەڕێگەی **اللَّه تَعالَى** ، لەپێناو **اللَّه تَعالَى**

بَيْنَ : نێوان

بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ : نێوانی دوو پلە، نێوان و دووری دوو دەرەجە

كَمَا : وەکوو

بَيْنَ : نێوانی

السَّمَاءِ : ئاسمان

الْأَرْضِ : زەوی

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ : بەڵگەیە لەسەر ئەوەی بەهەشت لە ئێستادا بوونی هەیە و دروست کراوە

وە اللَّه تَعالَى فەرموویەتی { الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ اللَّهِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ (٢٠) يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ (٢١) خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ (٢٢) } [سورة التوبة]

واتای ئایەتەکان { ئەوانەی بڕوایان هێناوە و کۆچیان کردووە و جیهادیان کردووە لە پێناو اللَّه تَعالَى بە ماڵ و گیانیان گەورەترین پلەیان هەیە لەلای اللَّه تَعالَى هەر ئەوانەش سەرفەرازن (٢٠) وە پەروەردیگاریان موژدەیان ئەداتێ بەڕەحمەت و ڕازی بوونێک لەلایەن خۆیەوە وە چەندین باخ و بەهەشتیان بۆ هەیە کەتێیدا هەیە خۆشگوزەرانی و نیشتەجێ بوون(٢١) جا هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە، بێگومان لەلای اللَّه تَعالَى هەیە پاداشتی زۆر گەورە (٢٢) }

هاندان لەسەر کوشتنی کافری حەربی

قالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ لا يَجْتَمِعُ كَافِرٌ وَقَاتِلُهُ فِي النَّارِ أَبَدًا }[٢٩]

واتای فەرموودەکە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی { هەرگیز کافر و بکوژی کافر لە دۆزەخ دا کۆنابنەوە }

واتای وشەکان

لا يَجْتَمِعُ : کۆ نابێتەوە

كَافِرٌ : کەسی کافر

وَقَاتِلُهُ : وە بکوژی کافر، کەسی موجاهید

فِي النَّارِ : لە ناو ئاگری دۆزەخ دا

أَبَدًا : هەرگیز

[٢٩] رواه مسلم و أبو داود و النسائي وأحمد و أبو عوانة و أبو يعلى و البيهقي

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

قرطبي وتوویەتی لەسەر ئەو فەرموودەیە { لا يَجْتَمِعُ كَافِرٌوَقَاتِلُهُ فِي النَّارِ أَبَدًا} ظَاهِرُهَذَا أَنَّ المُسْلِمَ إِذَا قَتَلَ كَافِراً لَمْ يَدْخُلِ النَّارَ}

واتاکەی: زاهیر و دیاری ئەم فەرموودەیە ئەوەیە بێگومان مسوڵمان ئەگەر کافرێکی کوشت ناچێتە دۆزەخەوە

وە قاضي عياض وتوویەتی { يَحْتَمِلُ أَنَّ هَذا مُخْتَصٌّ بِمَنْ قَتَلَ كَافِراً فِي الجِهَادِ فَيَكُونُ ذَلِكَ مُكَفِّراً لِذُنُوبِهِ..... }[٣٠]

واتاکەی { ئیحتیمالی هەیە ئەوە تایبەت بێت بەو کەسەی کافرێکی کوشتووە لە جیهاد و تێکۆشان دا جا ئەو کوشتنە دەبێتە هۆی سڕینەوەی تاوانەکانی }

مەبەست لە بکوژی کافر واتا موجاهید ئەگەر بێت و ئەو موجاهیدە بەردەوام بوو لەسەر ڕێگای ڕاست ئەوا **اللَّه تَعالَى** نایباتە دۆزەخ بەڵام دەکرێت سزای تر ببینێت جگە لە سزای دۆزەخ

[٣٠] إكمال المعلم

فەزڵی خۆڵاوی بوونی پێیەکان لە پێناو اللَّه تَعالَى

قالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَنِ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ}[٣١]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {هەرکەسێك پێیەکانی خۆڵاوی بوون لەپێناو **اللَّه تَعالَى**-لە جیهاد دا- ئەوا **اللَّه تَعالَى** ئەو کەسە حەرام دەکات لەسەر ئاگری دۆزەخ - و نایباتە ناوییەوە - }

واتای وشەکان

مَنْ : هەرکەسێک

إِغْبَرَّتْ : تۆزاوی بوو ، خۆڵاوی بوو

قَدَمَاهُ : پێیەکانی، دوو پێیەکەی، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی مَنْ

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەڕێگای **اللَّه تَعالَى**، لەپێناو **اللَّه تَعَالَى** ، لەجیهاد دا

حَرَّمَهُ اللَّهُ : **اللَّه** ئەو کەسە حەرام دەکات

عَلَى : لەسەر

النَّار : ئاگر، ئاگری دۆزەخ

[٣١] رواه : البخاري و الترمذي والنسائي و الدارمي و أحمد

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

مَنِ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ : أي أَصَابَهُمَا غبارٌ، واتا خۆڵیان بەرکەوت پێیەکانی

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : أي في الجِهاد، واتا له جیهاد و تێکۆشان، خۆی فِي سَبِيلِ **اللَّـهِ** عیبادەتی تریش ئەگرێتەوە وەکوو طلب العلم

حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّار : ئەمە موژدەیەکی خۆش و گەورەیە بۆ موجاهیدان، ئەگەر تەنها پێ بە خۆڵاوی بوون ببێتە هۆی حەرام بوونی ئاگری دۆزەخ لەسەر کەسەکە دەبێت ئەو کەسەی هەوڵ و ماندووبوون و کاری گەورەتر ئەکات پاداشتی چۆن بێت؟

قَالَ **أحمد بن إبراهيم** { **نَظَرَيُونُسُ إِلَى قَدَمَيْهِ عِنْدَ مَوْتِهِ فَبَكَى، فَقِيلَ لَهُ: مَا يُبْكِيكَ أَبَا عَبْدِاللَّه ؟ قَالَ قَدَمايَ لَمْ تُغَبَّرا فِي سَبِيلِ اللَّهِ** }[٣٢]

واتـاکەی: ئەحمەدی کوڕی ئیبراهیم فەرموویەتی { یونس سەیری پێیەکانی کرد لە کاتی مردنی دا پاشان گریا، پێی وترا چ شتێک بەگریانی هێنای باوکی عبداللَّه ؟ فەرمووی پێیەکانم خۆڵاوی نەبوونە لە جیهاد و تێکۆشان لە پێناو **اللَّه تَعالَى** دا }

[٣٢] حلية الأولياء

لَقَدْ كَانَ جابر بن عبد الله رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما يَمْشِي عَلَى قَدَمَيْهِ أَثْنَاءَ خُرُوجِهِ لِلْجِهادِ لِكَيْ يُغَبِّرَ قَدَمَيْهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

واتـاكەی: جابری کوڕی عبد اللَّه، **اللَّه تَعالَى** لەخۆیی و باوکی ڕازی بێت لەکاتی دەرچوونی بۆ جیهاد و تێکۆشان دا بە پێیان دەڕۆیی تاوەکوو پێیەکانی خۆڵاوی ببن لە پێناو **اللَّه تَعالَى**

قَالَ العز بن عبد السلام { إِذَا كَانَتْ مَشَقَّةُ الغُبَارِ عَاصِمَةً مِنْ عَذابِ النَّارِ فَمَا الظَّنُّ بِمَنْ بَذَلَ مَالَهُ وَغَرَّرَ بِنَفْسِهِ فِي قِتَالِ الكُفَّارِ }[٣٣]

واتـاكەی: عیززی کوڕی عبد السلام وتوویەتی { ئەگەر تەنها ئەزیەت و ئازاری خۆڵ پارێزەر بێت لە سزای دۆزەخ، دەبێت حاڵی ئەو کەسە چۆن بێت ماڵی خۆی دەبەخشێت و گیانی خۆی دەخاتە مەترسییەوە و بەختی دەکات لە شەڕی کافران دا}

[٣٣] أحكام الجهاد و فضله

اللَّه لە هەموو تاوانێکی شەهید دەبورێ جگە لە قەرز

قالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ، إِلَّا الدَّيْنَ }[٣٤]

واتای فەرموودەکە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی { **اللَّهُ تَعَالَى** لە هەموو گوناهێکی شەهید خۆش دەبێت جگە لە قەرز نەبێ }

واتای وشەکان

يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ : لە کەسی شەهید دەبوردرێ

يُغْفَرُ : دەبوردرێت

كُلُّ ذَنْبٍ : هەموو گوناهێك

كُلُّ : هەموو

ذَنْب : گوناح و تاوان

إِلَّا الدَّيْنَ : جگە لە قەرز

إِلَّا : جگە ، بێجگە

الدَّيْنَ : قەرز

[٣٤] رواهُ : مُسْلِمٌ وأحمد والحاكم وابن عوانة والبيهقي والطبراني والبزار

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

لە گێڕانەوەیەکی تـردا بەم شـێوەیە هـاتووە { **الْقَتْـلُ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ يُكَفِّـرُكُلَّ شَيْءٍ، إِلَّا الدَّيْنَ** }[٣٥]

واتـاکەی: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { کوژراو لە پێناو **اللّه تَعـالَى** هەموو تاوانێکی ڕەش دەکرێتەوە بێجگە لە قەرز }

إِلَّا الـدَّيْنَ : جگـە لـە قەرز نەبـێ بە شـەهیدیش ڕەش نـابێتەوە مەگەر بـۆت بدرێتەوە یان خاوەن قەرز بتبورێت

قال ابن الزملكانى { **فِيهِ تَنْبِيهٌ عَلَى أَنَّ حُقُوقَ الآدَمِيِّينَ لَا تُكَفَّر** }[٣٦]

واتـــــاکەی { لەم فەرمـوودەدا ئاگـادارکردنەوەیەک هەیە لەسـەر ئەوەی بێگومان مافەکانی بەنی ئادەم ڕەش نابێتەوە و لا ناچێت }

پرســیار // ئایـا قەرزدار بـۆی هەیە بـێ ئیزنی خـاوەن قەرز بچێـتە جیهـاد و تێکۆشان ؟؟

وەڵام // پێشـەوا مالیکی کوڕی ئەنەس و پێشـەوا ئەوزاعی بە دروستیان زانیوە

---

[٣٥] رواه مسلم

[٣٦] البحر المحيط الثجاج المجلد الثاني والثلاثون

فَالإمامُ مالك بن أنس { كَانَ يُرَخِّصُ لِمَنْ عَلَيْهِ دَيْنٌ لَمْ يَسْتَطِعْ قَضَاءَهُ الخُروجَ لِلْجِهَاد}[٣٧]

واتاكەی: پێشەوا مالیکی کوڕی ئەنەس ڕوخسەتی داوە بۆ ئەو کەسەی قەرزی لەسەرە و توانای داناوەی نییە دەربچێت و بڕوات بۆ جیهاد و تێکۆشان.

{ وَكَانَ الإِمامُ الأَوْزَاعِيُّ يُجيزُ لَهُ الخُروج لِلْجِهَاد دُونَ إِذْنِ الدَّائِن }[٣٨]

واتاکەی: پێشەوا ئەوزاعی بەدروستی زانیوە دەرچوون بۆ جیهاد و تێکۆشان بەبێ ئیزن و مۆڵەتی خاوەن قەرز.

بەڵگەش لەسەر ئەوەی دروستە قەرزدار بچێتە جیهاد و تێکۆشان ئەم فەرموودەیە کە لەصحيح البخاري دا هاتووە بەژمارە: ٢٧٨١ و ٤٠٥٣: عَنِ الشَّعْبِيِّ ، قَالَ : حَدَّثَنِي جَابِرُبْنُ عَبْدِ اللَّهِ ، أَنَّ أَبَاهُ اسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ، وَتَرَكَ سِتَّ بَنَاتٍ، وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا

[٣٧] تهذيب كتاب مشارع إلى مَصَارِعِ العُشَّاق

[٣٨] تهذيب كتاب مشارع الأشواق إلى مَصَارِع العُشَّاق

فەزڵی شەهیدبوون لە پێناو اللّە

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا، وَأَنَّ لَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ غَيْرُ الشَّهِيدِ، فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ، فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ ؛ لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ } [٣٩]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { هیچ کەسێک نییە بچێتە بەهەشتەوە پێی خۆش بێت بگەڕێتەوە بۆ دونیا، با هەرچی هەیە هی ئەویش بێت لەسەر زەوی، جگە لە شەهید نەبێ، شەهید خۆزگە دەخوازێت کە بگەڕێتەوە بۆ دونیا دە جار بمرێت و شەهید بکرێت لەبەر ئەو فەزڵ و ڕێز و گەورەییەی بینیویەتی و پێی ئەبەخشرێت - لە ئاخیرەت دا - }

واتای وشەکان

مَا مِنْ أَحَدٍ : هیچ یەکێک نیە، هیچ کەسێک نییە

مِنْ : وشەی مِنْ لەم فەرموودەیەدا زیادەیە، کەواتە بەم شێوەیەی لێ دێتەوە وَمَا أَحَدٌ

[٣٩] رواه : البخاري ومسلم والترمذي والنسائي وأحمد والدارمي وابن المبارك وابن حبان والبيهقي وغيرهم

يَدْخُلُ الْجَنَّةَ : بچێتە بەهەشت

يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ : پێی خۆش بێت بگەڕێتەوە، حەزبکات بگەڕێتەوە

إِلَى الدُّنْيَا : بۆ دونیا

وَأَنَّ : وە بێگومان

لَهُ : بۆ ئەو هەبێت

مَا عَلَى الْأَرْضِ : ئەوەی لەسەر زەوی هەیە

مِنْ شَيْءٍ : لە شت، شَيْءٍ نەکیرەیە بچووکترین شت تا گەورەترین شت دەگرێتەوە

غَيْرُ الشَّهِيدِ : جگە لە شەهید

فَإِنَّهُ : جا بێگومان شەهید، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی الشَّهِيد

يَتَمَنَّى : خۆزگە دەخوازێت، تەمەنا دەکات

أَنْ يَرْجِعَ : بگەڕێتەوە

فَيُقْتَلَ : جا بکوژرێ

عَشْرَ مَرَّاتٍ : دە جار، مَرَّاتٍ جەمع و کۆیە بۆ وشەی مَرَّة

لِمَا يَرَى : لەبەر ئەوەی ئەیبینێت، بەهۆی ئەوەی ئەیبینێت

مِنَ الْكَرَامَةِ : لەڕێز و گەورەیی و فەزڵ

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

فَإِنَّـهُ يَتَمَنَّـى أَنْ يَرْجِـعَ : ئەو هیـواو خـۆزگەیە ئەگەرچی لەخـودی خـۆی دا مەحـاڵە و نـایەتە دی بەڵام شـەهید ئەو خـۆزگەیە ئەخوازێـت لەبەر ئەو هەموو فەزڵ و گەورەییەی کە **اللَّه تَعالَى** دەیبەخشی بە شەهیدان

ابـن بطـال وتـوویەتی { **هَذَا الحَديثُ أَجَلُّ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الشَّهَادَةِ، قَالَ: وَلَيْسَ فِي أَعْمَالِ البِرِّ مَا تُبْذَلُ فِيهِ النَّفْسُ غيرَ الجِهَاد، فَلِذَلِكَ فِيهِ عَظمَ فِيهِ الثَّواب** }[٤٠]

واتـاکەی { ئەم فەرموودەیە گەورەترین فەرموودەیە هاتووە لەسەر فەزڵ و گەورەیی شەهید، وە وتـوویەتی ئیبن بەطال: هیچ کردەوەیەکی چاکە نییە کە گیـانی تێدا بەخـت کرێت جگە لە جهـاد و تێکۆشـان، هەر بـۆیەش پاداشـتی شەهید گەورەیە }

[٤٠] فتح الباري بشرح صحيح البخاري

ئەوەی بریندارکراوە لە پێناو اللَّه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يُكْلَمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِهِ - إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ، وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ }[41]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { سوێند بەوەی گیانی منی بەدەستە، هیچ یەکێک بریندار ناکرێت لەپێناو **اللَّه تَعالَى** - وە **اللَّه تَعالَى** زاناترە بەو کەسەی لەپێناوی دا بریندار دەکرێ - ئیللا ئەو بریندار کراوە لەڕۆژی قیامەت دا دێت، ڕەنگەکەی ڕەنگی خوێنە، بۆنەکەی بۆنی میسکە }

واتای وشەکان

وَالَّذِي : سوێند بەوەی ، سوێند بە **اللَّه تَعالَى**

نَفْسِي : گیانی من ، نەفسی من

بِيَدِهِ : بەدەستییەتی، بەدەست ئەوە، بەدەست **اللَّه**یە

[41] رواه : البخاري و مسلم و الترمذي و النسائي و ابن ماجه و أحمد و مالك

لَا يُكْلَمُ : بریندار ناکرێت ، زامدار ناکرێ

أَحَدٌ : یەکێک، کەسێک

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە ڕێگەی **اللَّه تَعالَى** ، لەپێناو **اللَّه تَعالَى**، لە جیهاد و تێکۆشان دا

وَاللَّهُ أَعْلَمُ : وە **اللَّه تَعالَى** زاناترە

بِمَنْ : بەو کەسەی

يُكْلَمُ : زامدار دەکرێ ، بریندار دەکرێ

فِي سَبِيلِهِ : لە پێناو خۆی دا ، لەڕێگای خۆی دا ، لەپێناو **اللَّه تَعالَى**

إِلَّا جَاءَ : ئیللا دێت (کەسە بریندار کراوەکە دێت) خۆی جَاءَ کاری ڕابردووە بەواتای هات دێت

يَوْمَ الْقِيَامَةِ : ڕۆژی قیامەت

اللَّوْنُ : ڕەنگی { ڕەنگی خوێنی بریندارکراوەکە }

لَوْنُ الدَّمِ : ڕەنگی خوێنە

الدَّمِ : خوێن

الرِّيحُ : بۆن { بۆنی خوێنی بریندارکراوەکە }

رِيحُ الْمِسْكِ : بۆنی میسکە

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِهِ : ابن عبد البر وتوویەتی دەربارەی، وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِهِ، { دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهُ لَيْسَ كُلُّ مَنْ خَرَجَ إِلَى الغَزْوِ تَكُونُ هَذِهِ حَالُهُ حَتَّى تَصِحَّ نِيَّتُهُ وَيَعْلَمَ اللَّهُ مِنْ قَلْبِهِ أَنَّهُ خَرَجَ يُرِيدُ وَجْهَهُ، وَمَرْضَاتَهُ..... }[٤٢]

واتاکەی { ئەم برگەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی مەرج نییە هەرکەسێک بچێتە جەنگ و جیهاد ئەوە حاڵی بێت تا ئەو کاتەی نیەتی چاک و پاک دەکات، وە **اللّه** زانایە بە دڵی ئەو کەسە، کە ئایا دەرچووە لەبەر ذاتی **اللّه** و مەبەستی ڕەزامەندی **اللّه** بووە .... }

وَاللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ، وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ: قَالَ ابن عبد البر { هَذَا مِنْ أَحْسَنِ حَدِيثٍ فِي فَضْلِ الغَزْوِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، والحَضِّ عَلَى الثُّبُوتِ عِنْدَ لِقَاءِ العَدُوِّ}[٤٣]

واتاکەی { ئەو فەرموودەیە چاکترین فەرموودەیە لەسەر فەزڵ و گەورەیی جیهاد کردن لە پێناو **اللّه** و هاندان لەسەر جێگیربوون لەکاتی گەیشتن بەدوژمن دا }

ئەو کەسەی لە پێناو **اللّه تعالَى** دا بریندار دەکرێ ئەو خوێنەی کە لێی دێت ڕەنگەکەی هەمان ڕەنگی خوێنە بەڵام بۆنەکەی وەکوو بۆنی میسک وایە لە ڕۆژی قیامەت دا

---

[٤٢] الإستذكار: ٥ / ٩٩

[٤٣] التمهيد: لابن عبد البر

حەزکردن و خۆزگە خواستن بە شەهید بوون

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، ثُمَّ أُحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أُحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أُحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ }[٤٤]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {سوێند بەوەی گیانی منی بەدەستە بێگومان پێم خۆشە بکوژرێم لە پێناو **اللَّه تَعالَى** پاشان زیندوو بکرێمەوە، پاشان بکوژرێمەوە پاشان زیندوو کرێمەوە، پاشان بکوژرێمەوە پاشان زیندووکرێمەوە، پاشان بکوژرێمەوە }

واتای وشەکان

وَالَّذِي : سوێند بەوەی ، سوێند بە **اللَّه**

نَفْسِي : گیانی من

بِيَدِهِ : بەدەستییەتی، بەدەست ئەوە، بە دەست **اللَّه** یە

وَدِدْتُ : پێم خۆش بوو

أَنِّي : بێگومان من

أُقْتَلُ : بکوژرێم

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەڕێگای **اللَّه تَعالَى**، لە جیهاد دا

ثُمَّ : پاشان

أُحْيَا : زیندووبکرێمەوە

[٤٤] رواه : البخاري و مسلم و النسائي وابن ماجه ومالك وأحمد والدارمي وغيرهم

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە:

قَالَ ابن الملقن { أَنَّ بَعْضَ النَّاسِ زَعَمَ أَنَّ قَوْلَهُ: وَدِدْتُ " مُدْرَجٌ مِنْ كَلامِ أَبي هُرَيْرَةَ، قَالَ: وَهُوَ بَعيدٌ }

واتاکەی { بەڕاستی هەندێک لە خەڵکی وا گومانیان بردووە وتەی وَدِدْتُ ئەم زیادەیە قسەی ئەبو هورەیرەیە، ابن الملقن وتوویەتی ئەمە شتێکی دوورە بەڵکوو وتەی **پێغەمبەرە** ﷺ }

أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ : هەندێ لەو زانایانەی شەرحی ئەم فەرموودەیان کردووە لێیان تێکەڵ بووە و وتوویانە ئەو پێخۆش بوونە بۆ **پێغەمبەر** ﷺ و لەگەڵ وەشدا **پێغەمبەر** ﷺ زانیویەتی کەوا ناکوژرێ، ابن التين وەڵامی ئەوەی داوەتەوە و دەڵێت { بِأَنَّ ذَلِكَ لَعَلَّهُ كَانَ قَبْلَ نُزُولِ قَوْلِهِ تَعَالَى { وَاللَّهُ يُعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ }

واتا: ئەو پێخۆش بوونەی **پێغەمبەر** ﷺ بۆ شەهیدبوون ڕەنگە پێش هاتنە خوارەوەی ئەم ئایەتە بوو بێت { وَاللَّهُ يُعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ } واتا { **اللَّه تَعالَى** دەتپارێزێت لە دەستی خەڵکی }

لە پاشان مەرج نیە هەموو پێخۆش بوونێک بۆ هاتنەدی بێت، هەروەک **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى، لَوَدِدْتُ أَنَّهُ كَانَ صَبَرَ حَتَّى يُقَصَّ عَلَيْنَا مِنْ أَخْبَارِهِمَا** } رواه مسلم وغيره

کوژراو لە پێناو اللَّه بۆ بەهەشتە

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ، يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ، يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلُ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيُسْتَشْهَدُ }[٤٥]

واتای فەرموودەکە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی { **اللَّه تَعالَى** پێ ئەکەنێت بە دوو پیاوان یەکێکیان ئەوی تریان ئەکوژێت، هەردووکیان ئەچنە بەهەشتەوە، ئەویان ئەجەنگێ لە پێناو **اللَّه تَعالَى** جا ئەکوژرێت، پاشان **اللَّه تَعالَى** تەوبە لە بکوژەکە قەبوڵ دەکات پاشان ئەویش شەهید دەکرێت }

واتای وشەکان

يَضْحَكُ اللَّهُ : **اللَّه تَعالَى** پێ ئەکەنێت (پێکەنینێک لە جوانی خۆی بوەشێتەوە دوور لە پێکەنینی دروستکراوەکانی)

إِلَى رَجُلَيْنِ : بۆ دوو پیاوان

[٤٥] رواه : البخاري ومسلم والنسائي وابن ماجه ومالك وأحمد وابن خزيمة وابن حبان والبيهقي

يَقْتُلُ : دەکوژێ

أَحَدُهُمَا : یەکێکیان، یەکێک لەو دوو پیاوە، وشەی هُمَا دەگەڕێتەوە بۆ رَجُلَيْنِ

الْآخَرَ : ئەوی تریان

يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ : دەچنە بەهەشتەوە، ئەو دوو پیاوە دەچنە بەهەشتەوە

يُقَاتِلُ هَذَا : ئەویان دەجەنگێ

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو اللَّه

فَيُقْتَلُ : جا دەکوژرێ

ثُمَّ : پاشان

يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ : اللَّه تەوبە لە بکوژەکە وەردەگرێت (مسوڵمان دەبێت بکوژەکە)

فَيُسْتَشْهَدُ : جا شەهید دەکرێت، پاشان بکوژەکەش شەهید دەبێت لە پێناو اللَّه تَعالَى دا، بە شەهیدی دەمرێت

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرموودەیە

يَضْحَكُ اللَّهُ : **اللَّه تَعالَى** پێ ئەکەنێت، یەک لە صیفەتەکانی **اللَّه تَعالَى** پێکەنینە بەڵام پێکەنینێک لە جوانی و گەورەیی خۆی بوەشێتەوە دوور لە پێکەنینی دروستکراوەکانی ئەمەش وتەی سەلەفە، بەڵام ابن الجوزي و الخطابي و ابن حجر و النووی و هاوشێوەکانیان دەڵێن مەبەست لە پێکەنین بریتیيە لە ڕازی بوون و ڕەحمەت ئەوە ڕاست نیيە و مەزهەبە باتڵەکەی جەهمییەکان و موعتەزیلەکان و ئەشعەرییەکانە، **اللَّه تَعالَى** لە شەڕیان بمان پارێزێت

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : بۆ بەرزکردنەوەی ئاڵای تەوحید و **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّه**

فَيُسْتَشْهَدُ : أي : يموتُ شَهيداً، بە شەهیدی دەمرێت

يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ : هەردووکیان دەچنە بەهەشتەوە

ابن عبد البر وتوویەتی { **يُسْتَفَادُ مِنْ هَذا الحَديثِ أَنَّ كُلَّ مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ فِي الجَنَّةِ** }

واتاکەی { ئەم فەرموودەیە سوودی ئەوەی لێوەردەگیرێت بێگومان هەر کەسێک بکوژرێت لە پێناو **اللَّه تَعالَى** دا ئەوە لە بەهەشتە }

يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ : **اللَّه** تەوبە لە بکوژ وەردەگرێت، عیبرەت بە کۆتاییەو عاقیبەت گرنگە، موجاهید ئەکوژێ و پاشان تەوبە دەکات کەچی **اللَّه تَعالَى** لێشی خۆش دەبێ و دەشیباتە بەهەشتەوە

کوژراو لەپێناو اللّه بۆ بەهەشتە

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ { أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فَأَيْنَ أَنَا ؟ قَالَ : فِي الْجَنَّةِ " فَأَلْقَى تَمَرَاتٍ فِي يَدِهِ، ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ }[٤٦]

واتای فەرموودەکە: جابری کوڕی عبدالله فەرموویەتی پیاوێک لەڕۆژی ئوحود بەپێغەمبەری فەرموو { هەواڵم بدێ ئەگەر کوژرام لەپێناو **اللّه** شوێنم کوێیە؟ **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی لە بەهەشتە ، جا ئەم پیاوە ئەو چەند خورمایەی لەناو دەستی بوو فڕێی دا ، لەپاشان جەنگا تاوەکوو کوژرا)

واتای وشەکان

رَجُلٌ : پیاوێک

يَوْمَ أُحُدٍ : ڕۆژی ئوحود ، جەنگی ئوحود

أَرَأَيْتَ : هەواڵم بدێ ، پێم ڕابگەینە

إِنْ : ئەگەر

قُتِلْتُ : کوژرام

أَيْنَ : لە کوێ

[٤٦] رواه : البخاري ومسلم والنسائي وابن المبارك والحميدي وأحمد وأبو يعلى والبيهقي

أَنَا : من

فِي الْجَنَّةِ : لەبەهەشت

أَلْقَى : فڕێی دا ، تێی هەڵدا

تَمَرَاتٍ : خورمایەکان، تَمَرَات کۆی تَمْرَة یە تَمْرَة واتا یەک خورما

قَاتَلَ : جەنگا ، شەڕی کرد

حَتَّى : هەتا ، تاوەکوو

قُتِلَ : کوژرا ، شەهیدکرا

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرمووەکە

إِنْ قُتِلْتُ : أي : إنْ قَتَلَنِي العَدُوُّ ، ئەگەر دوژمن منی کوشت

فِي الْجَنَّةِ : ثُبُوتُ الْجَنَّةِ لِلشَّهِيدِ: جێگیرکردنی بەهەشت بۆ کەسی شەهید

هـاوەڵانی **پێغەمـــبەر** ﷺ خۆشەویستییەکی تەواویـان هەبـووە بـۆ سەرخستنی ئیسلام و مردن لە پێناوی **الـلَّه تَعـالَى** دا بـۆیە حەزناکات ئەو چەند دەنکە خورمایە تاخیری بکات بۆ چوونە بەهەشتەکەی **اللَّه**

کوژراو لەپێناو اللَّه بۆ بەهەشتە

عَنِ الْبَرَاءِ ، قَالَ { جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي النَّبِيتِ قَبِيلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَ أَنَّكَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. ثُمَّ تَقَدَّمَ، فَقَاتَلَ، حَتَّى قُتِلَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عَمِلَ هَذَا يَسِيرًا، وَأُجِرَ كَثِيرًا }[٤٧]

واتای فەرموودەکە: لە بەڕائی کوڕی عازیبەوە فەرموویەتی {پیاوێک هات لەبەنی نەبیت کە بەرەیەکن لە ئەنصار، جا فەرموی: شایەتی دەدەم کە هیچ پەرستراوێک نییە بپەرستێت بەحەق و ڕاستی جگە لە **اللَّه تَعالَى** نەبێت، وە بێگومان تۆش بەندە و نێردراوی **اللَّەی**، پاشان پێشکەوت و جەنگا هەتا کوژرا، **پێغەمبەر** ﷺ فەرموی: ئەم پیاوە کردەوەی کەم کرد و پاداشتی زۆری پێدرا }

واتای وشەکان

جَاءَ رَجُلٌ : پیاوێک هات

مِنْ بَنِي النَّبِيتِ : لەنەوەی نەبیت، نەوەی نەبیت هۆزێکن لە ئەنصار

[٤٧] رواه : البخاري و مسلم وأحمد وابن أبي شيبة والطيالسي وابن حبان وابن مندة والبيهقي وأبو عوانة

قَبِيلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ : کۆمەڵێکن لە یاریدەدەران، قَبِیل واتا جەماعەت و کۆمەڵ وەک فەیومی وای وتووە

فَقَالَ : جا پیاوەکە وتی

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَـهَ إِلَّا اللَّهُ : شایەدی دەدەم کە هیچ پەرستراوێک نیە بپەرستێت بەحەق و ڕاستی جگە لە **اللّه** نەبێ

وَ أَنَّكَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ : وە بێگومان تۆ بەندە و نێردراوی **اللّه تَعالَى** ی

ثُمَّ تَقَدَّمَ : پاشان پێش کەوت، پێش کەوت بەرەو ڕووی دوژمن

فَقَاتَلَ : جا جەنگا، پاشان شەڕی کرد

حَتَّى قُتِلَ : هەتا کوژرا

فَقَالَ النَّبِيُّ : **پێغەمبەر**ﷺ فەرمووی

عَمِلَ هَذَا يَسِيرًا : ئەو پیاوە کردەوەی کەم کرد

وَأُجِـرَ كَثِيـرًا : پاداشـتێکی زۆری درایەوە، پاداشـتی زۆری پێـدرا، پاداشتێکی زۆری پێبەخشرا

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

لە صەحیحی بوخاری دا بەم شێوەیە هاتووە ئەو پیاوە دەڵێت { يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُقَاتِلُ وَأُسْلِمُ ؟ قَالَ : أَسْلِمْ ثُمَّ قَاتِلْ " فَأَسْلَمَ ثُمَّ قَاتَلَ، فَقُتِلَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : عَمِلَ قَلِيلًا وَأُجِرَ كَثِيرًا }[٤٨]

واتـاکەی: ئەی نێردراوی **اللّه** بجەنگم و مسوڵمان بم ؟ **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی مسوڵمانبە پاشان بجەنگە، جا مسوڵمان بوو پاشان جەنگاو شەڕی کرد، پاشان کوژرا، **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی ئەم پیاوە کردەوەی کەم کرد و پاداشتی زۆری پێدرا }

يَسِيرًا : سیفەتە بۆ مەصدەرێکی ڕەشکراو، وای لێ دێتەوە عَمَلًا يَسِيرًا کردەوەیەکی کەم

وَأُجِرَ كَثِيرًا : أي أعطي أجرا كثيرا ، پاداشتێکی زۆری پێبەخشرا، چونکە کوژراو لە پێناو **اللّه تعالى** بۆ بەهەشتە وەک لە فەرموودەکانی ڕابردوودا باسمان کرد

قَالَ **الحسن البصري** رَحِمَهُ اللَّه { **إِنَّ لِكُلِّ طَرِيقٍ مُخْتَصَراً وَ مُخْتَصَرُ طَرِيقِ الجَنَّةِ الجِهادُ** }[٤٩]

---

[٤٨] رواه البخاري

[٤٩] حلية الأولياء

واتـــاکەی: پێشـەوا حەسـەنی بەسـرِی فەرمـوویەتی { بێگومـان بـۆ هەمـوو رِێگایەک کورت کراوەیەک هەیە، وە کورت کراوەی رِێگای بەهەشـتیش بریتییە لە جیهاد و تێکۆشان }

قَـالَ شَـيخ الإِسـلام إبـن تَيمِيـة رَحِمَـهُ **اللَّـهُ تَعَـالَى** { **مَنْ كَانَ كَثِيرُ الـذُّنُوبِ فَأَعْظَمُ دَوَائِهِ الجِهَادُ** }[٥٠]

واتـــاکەی: ئیـبن تەیمـیە فەرمـوویەتی { هەرکەسـێک گونـاهو تـاوانی زۆرە گەورەترین چارەسەری بریتییە لە کردنی جیهاد و تێکۆشان }

[٥٠] مَجْموع الفتاوى

ئەزیەت و ئازاری مردنی شەهید

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَا يَجِدُ الشَّهِيدُ مِنْ مَسِّ الْقَتْلِ، إِلَّا كَمَا يَجِدُ أَحَدُكُمْ مِنْ مَسِّ الْقَرْصَةِ }[٥١]

واتای فەرموودەکە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی {کەسی شەهید ئەزیەت و ئازاری کوشتن نابینێت، مەگەر وەکوو ئەوەی یەکێک لە ئێوە لە ئەزیەت و ئازاری قونجورکەیەک ئەیبینێت }

واتای وشەکان

مَا يَجِدُ الشَّهِيدُ : شەهید نابینێت، هەست ناکات شەهید

مِنْ مَسِّ الْقَتْلِ : لە ئەزیەت و ئازاری کوشتن و مردن

إِلَّا كَمَا يَجِدُ : مەگەر وەکوو ئەوە بیبینێت

أَحَدُكُمْ : یەکێک لە ئێوە

مِنْ مَسِّ : لە ئەزیەت و ئازاری

مَسِّ : ئەزیەت و ئازار

الْقَرْصَةِ : قونجورکە، قونجرک گرتن، قونجیلکە، گرتنی گۆشتی کەسێک بە دوو پەنجان

[٥١] رواهُ : التِّرْمِذي والنسائي وابن ماجة وأحمد والطبراني، صَحَّحَهُ سُلَيْمانُ بنُ ناصرِ العُلْوانُ

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

وشەی شەهید واتا کوژراو لە پێناو **اللَّه تَعالَى**

پرسیار/ بۆچی ناونراوە بە شەهید ؟

وەڵام/ **ئیبن ئەنباری** دەڵێت { **سُمِّيَ شَهِيداً لِأَنَّ اللَّهَ وَ مَلائِكَتَهُ يَشْهَدُونَ لَهُ بِالجَنَّة** }

واتاکەی { بۆیە ناونراوە شەهید چونکە **اللَّه تَعالَى** و مەلائیکەتەکانی شایەدی بەهەشتی بۆ دەدەن }

وە وتراوە دەربارەی { **سُمِّيَ بِذَلِكَ لِأَنَّهُ عِنْدَ خُروجِ رُوحِهِ يَشْهَدُ مَا أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ مِنَ الثَّوابِ والكَرامَةِ** }

واتاکەی: بۆیە ناونراوە شەهید چونکە لە کاتی دەرچوونی ڕوحی دا ئەوەی **اللَّه** ئامادەی کردووە لە پاداشت و ڕێز دا ئەیبینێ }

هەر لە فەزڵ و گەورەیی شەهید فەرموودەیەک باس دەکرێت لە **پێغەمبەرەوە** ﷺ، ئەگەرچی فەرموودەکەش قسەی لەسەرە و هەیە لە زانایان دەفەرموێت فەرموودەیەکی لاوازە، ئەوەش فەرموودەکەیە { **لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللَّهِ سِتُّ خِصَالٍ : يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دَفْعَةٍ، وَيَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَيَأْمَنُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ، وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ**

الْوَقَارِ، الْيَاقُوتَةُ مِنْهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَيُزَوَّجُ اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ زَوْجَةً مِنَ الْحُورِ الْعِينِ، وَيُشَفَّعُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَقَارِبِهِ}[٥٢]

واتای فەرموودەکە { بۆ شەهید هەیە لەلای **اللَّه تَعالَى** شەش ڕەوشت و خەسڵەت، لەگەڵ دەرچوونی یەکەم دڵۆپە خوێنێ لە هەموو تاوانێکی دەبوردرێ، وە شوێنی خۆی دەبینێت لە بەهەشت دا، وە لە سزای گۆڕ دەپارێزرێت، وە لە ترسە گەورەکە ئەمین دەبێت، وە تانجی ڕێزی لەسەر سەر دادەنرێت یەک یاقوت لەو تانجە لە دونیا و ئەوەی تێیدایە باشترە وە حەفتا و دوو حۆری چاوگەشی پێ دەدرێ، وە شەفاعەت دەکات بۆ حەفتا کەس لە کەسە نزیکەکانی }

قَالَ **سلیمان بن ناصر العلوان** { **وَلَا يَخْتَلِفُ أَنَّ مَنْزِلَةَ الشَّهِيدِ فِي الجَنَّةِ مِنْ أَعْظَمِ المَنَازِلِ، وَدارَهُ مِنْ أَحْسَنِ وَأَفْضَلِ الدُّورِ، وَمَيْتَتُهُ مِنْ أَيْسَرِ المَيْتاتِ وَ أَفْضَلِها، وَ أَنَّهُ تَعَالَى يَجْعَلُ فِي قَلْبِ المُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قُوَّةً وَثَبَاتاً وَإِقْداماً مَا لا يَجْعَلُهُ فِي قَلْبِ غَيْرِهِ، فَلا يَخافُ مِنَ العَدُوِّ، وَلا يَرْهَبُ قُوَّتَهُمْ وَلا كَثْرَتَهُمْ** }[٥٣]

واتاکەی: سولەیمانی کوڕی ناصر العلوان وتوویەتی { جیاوازی نییە لەوەی بێگومان پلە و پایەی شەهید لە بەهەشت دا لەگەورەترینی پلەو پایەکانە، وە مانڵی شەهید لە جوانترین و باشترینی ماڵەکانە، وە مردنەکەی ئاسانترین و

[٥٢] رَوَاهُ التِّرْمِذي وابن ماجة وأحمد

[٥٣] الأربعون الجهادية

باشترینی مردنەکانە، وە **اللَّه تَعـالَى** لەدڵی موجاهیدی لە پێناو خۆی دا هێز و ثەبات و بوێری داناوە، کە لەدڵی یەکێکی تری دانەناوە جگە لە دڵی شەهید نەبێ، موجاهید ناترسێت لە دوژمن، وە هەڵنایێت لەبەر هێزو قوەتیان، وە هەڵنایێت لە ژمارە زۆری دوژمن }

داواکردنی شەهیدی لە اللَّه تَعالَی

قَالَ رَسُولُ اللَّه ﷺ

{ مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَّغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ }[٥٤]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {هەرکەسێک داوای شەهیدی کرد لە **اللَّه تَعالَی** بەڕاستگۆیی، ئەوە **اللَّه تَعالَی** دەیگەیەنێتە پلەی شەهیدان ئەگەرچی لەسەر جێگایەکەی خۆشی دا مردبێت }

واتای وشەکان

مَنْ : هەرکەسێک

سَأَلَ : داوای کرد

الشَّهَادَةَ : شەهیدی

بِصِدْقٍ : بەڕاستگۆیی

[٥٤] رواه : مسلم وأبو داود والنسائي والترمذي وابن ماجه والدارمي والطبراني وابن حبان والبيهقي وابن المبارك وغيرهم

بَلَّغَهُ اللَّهُ : **اللَّه تَعالَى** دەیگەیەنێت، **اللَّه** ئەو کەسە دەگەیەنێت، بَلَّغَهُ ئەو هاتە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی مَنْ

مَنَازِلَ : مَنَازِلَ جەمع و کۆیە بۆ وشەی مَنْزِل، مَنْزِل واتا پلە ، روتبە، مَنْزِل بەواتای ماڵیش دێت

الشُّـهَدَاءِ : شـەهیدەکان، وشـەی الشُّـهَدَاءِ جەمـع و کـۆیە بـۆ وشـەی شَـهید

مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ : پلەی شەهیدان

إِنْ : ئەگەر

مَاتَ : مرد

عَلَى : لەسەر

فِرَاشِهِ : جێگاکەی، جێگای خۆی

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرموودەیە

وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ : أي: وَإِنْ لَمْ يُقْتَلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، ئەگەر چی نەکوژرابێت لە جیهاد لە پێناو **اللّه تعالَى**

بِصِدْقٍ : لِأَنَّ الصِّدْقَ مِعْيارُ الأَعْمال ، چونکە ڕاستگۆیی پێوانی کردەوەکانە

ئەم فەرمودەیە بە شێوەی تریش هاتووە لە **پێغەمبەرەوە** ﷺ، بەم شێوەیە { **مَنْ طَلَبَ الشَّهَادَةَ صَادِقًا أُعْطِيَهَا وَلَوْ لَمْ تُصِبْهُ** }[٥٥]

واتای فەرمودەکە { هەرکەسێک داوای شەهادەت بکات بەڕاستگۆیی ئەوە پێی دەبەخشرێت ئەگەر تووشیشی نەبوو بێت }

پیاو چاکانی ئوممەت داوای شەهیدیان کردووە لە اللە تعالی

پێشەوا **عومەری کوڕی خەتاب** فەرموویەتی { **اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ شَهَادَةً فِي سَبِيلِكَ وَوَفَاةً بِبَلَدِ رَسُولِك صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ~ فَاسْتَجابَ اللَّهُ لَهُ وَرَزَقَهُ الشَّهَادَةَ فِي المَدِينَة**}[٥٦]

---

[٥٥] رواه مسلم

[٥٦] رواه البخاري

واتاکەی { ئەی **اللَّه تَعالَى** من داوای شەهیدیت لێ دەکەم لەپێناو خۆت، وەداوات لێ دەکەم بمرم لەشاری **پێغەمبەرەکەت** ﷺ~ **اللَّه تَعالَى** داوایەکەی وەرگرت و شەهیدی پێ بەخشی لەشاری مەدینەدا }

وە **عەمری کوڕی عاص** فەرموویەتی { **شَهِدْتُّ أَنا وَأَخي هِشامٌ مَعْرَكَةَ اليَرْمُوك ، فَبِتْنَا نَدْعُو اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَنَا الشَّهادَةَ، وَلَمَّا أَصْبَحْنَا رَزَقَهُ اللَّهُ الشَّهَادَةَ وَحَرَمَنِي إِيَّاهَا**}[٥٧]

واتاکەی: { من و هیشامی برام ئامادەی شەڕی یەرموک بووین ، جا شەو ماینەوە داوامان لە **اللَّه تَعالَى** کرد کە شەهیدیمان پێ ببەخشێت، لەوکاتەی بەیانیمان کردەوە **اللَّه تَعالَى** شەهیدی بەخشی بەهیشام و منیش بێبەش بووم لێی }

فەزڵ و گەورەیی شەهید لە قورئان دا

اللَّه تَعالَى فەرموویەتی { وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ۚ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا}
[سورة النساء : ٦٩]

واتاکەی { هەرکەسێک گوێڕایەڵی **اللَّه** و **پێغەمبەرەکەی** ﷺ بکات ئەوە لەگەڵ ئەو کەسانەیە - لە قیامەتدا -کە **اللَّه** نیعمەتی خۆی بەسەردا

[٥٧] کتاب: تهذیب کتاب مشارع الأشواق إلى مصارع العشاق

باراندوونه له پێغەمبەران و ڕاستگۆیان و شەهیدان و چاکەکاران، ئەوانەش جوانترین و باشترین دۆست و ڕەفیقن مرۆڤ دۆستایەتیان بکات }

وە اللَّه تَعالَى فەرموویەتی { إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ } [سورة التوبة : ١١١]

واتاکەی { بێگومان **اللَّه تَعالَى** گیان و ماڵی لە بڕواداران کڕیوە لەبری ئەوەدا بەهەشتیان پێدەبەخشێت }

لە ئایەتێکی تردا **اللَّه تَعالَى** فەرموویەتی { وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ }[سورة البقرة : ١٥٤]

واتاکەی { بەو کەسە مەڵێن مردوو کە لە پێناو **اللَّه تَعالَى** دەکوژرێ، بەڵکو زیندوونە بەڵام ئێوە هەستی پێ ناکەن }

وە هەروەها دەفەرموێت { وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ }[سورة آل عمران : ١٦٩]

واتاکەی { وا گومان مەبەن بەوانەی کوژراون لە پێناو **اللَّه تَعالَى** مردوون، بەڵکوو ئەوانە زیندوون لەلای پەروەردیگاریان ڕزق و ڕۆزیان پێ دەدرێ }

ئایەت زۆر هاتووە دەربارەی گەورەیی موجاهیدان و شەهیدان بەڵام ئەوەندە کافیە و دڕێژتری ناکەمەوە

فەزڵی دەرچوون بۆ جیهاد له پێناو اللَّه تَعالَى دا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ تَكَفَّلَ اللَّهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ لَا يُخْرِجُهُ مِنْ بَيْتِهِ إِلَّا جِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ، وَتَصْدِيقُ كَلِمَتِهِ بِأَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْيَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ، مَعَ مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ، أَوْغَنِيمَةٍ }[٥٨]

واتای فەرموودەکە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی {**اللَّه تَعَالَى** لەسەر خۆی پێویستکردووە بۆ ئەو کەسەی کە لە پێناوی دا تێدەکۆشێت، هیچ شتێک ئەو کەسەی دەرنەهێنابێت لەماڵەکەی دا بێجگە لە تێکۆشان لە پێناو خۆیی و بەڕاست دانانی وشەی خۆی، بەوەی بیخاتە بەهەشتەوە - ئەگەر کوژرا - یان بیگەڕێنێتەوە بۆ ئەو ماڵەی کە لێی دەرچووە لەگەڵ ئەوەشی بەدەستی هێناوە لە ئەجر و پاداشت دا یان لە غەنیمەت و دەستکەوت دا }

[٥٨] رواه : البخاري ومسلم والنسائي وابن ماجه ومالك وابن المبارك وأحمد والدارمي وابن حبان والبيهقي

واتای وشەکان

تَكَفَّلَ اللَّه : **اللّه** لە ئەستۆی گرتووە، لەسەر خۆی پێویست کردووە، خۆی پابەند کردووە، **اللّه** زامینی کردووە

لِمَنْ : بۆ ئەو کەسەی

جَاهَدَ : جیهادی کرد، تێکۆشا

فِي سَبِيلِهِ : لە پێناو خۆی، لە پێناو **اللّه تَعالَى**، ئەو هاتە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی **اللّه**

لَا يُخْرِجُهُ : دەری نەکات، ئەو کەسە دەر نەهێنێت، ئەو هاتە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی مَنْ

إِلَّا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ : ئیللا تێکۆشان لە پێناو خۆی نەبێ، ئەو هاتە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی **اللّه**

وَتَصْدِيقُ كَلِمَتِهِ : وە بەڕاست دانانی وشەی خۆی، ئەو هاتە دەگەڕێتەوە بۆ **اللّه**

بِأَنْ : بەوەی

يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ : داخیلی بەهەشتی بکات، بیباتە بەهەشتەوە

أَوْ يَرْجِعَهُ : یان بیگەڕێنێتەوە، ئەو هاتە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی مَنْ

إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي : بۆ ئەو ماڵەی ئەوتۆ

خَرَجَ مِنْهُ : دەرچووە لێی، دەرچووە لەو ماڵەی، ئەو هاتە دەگەڕێتەوە بۆ مَسْكَن

مَعَ مَا : لەگەڵ ئەوەی

نَالَ : بەدەستی هێناوە

مِنْ أَجْرٍ : لە ئەجر و پاداشت

أَوْ غَنِيمَةٍ : یان غەنیمەت و دەستکەوت

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرمووەکە

جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ : واتا جیهادی کرد لە پێناو بەرز کردنەوەی تەوحید و لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّه

وَتَصْدِيقُ كَلِمَتِهِ : مەبەست تێیدا یان بڕیتیە لە بەڕاست دانانی دوو شاهێدییەکە أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ یە یان بڕیتیە لە بەڕاست دانانی ئەو هەواڵانەی اللَّه تَعالَى باسی کردووە دەربارەی گەورەیی پاداشتی موجاهیدان.

يُدْخِلَـهُ الْجَنَّـةَ : مەبەست تێیدا یان ئەوەیە بیباتە بەهەشتەوە بەبێ لێ پرسینەوە و سزا یان بیباتە بەهەشتەوە هەر لەو کاتەوەی دەمرێت، هەروەک **اللّه تعالَى** فەرموویەتی { وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَٰتَۢاۚ بَلْ أَحْيَآءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ} [آل عمران: ١٦٩]

وە **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **إِنَّ أَرْوَاحَ الشُّهَدَاءِ فِي طَيْرٍ خُضْرٍ تَعْلُقُ مِنْ ثَمَرِ الْجَنَّةِ، أَوْ شَجَرِ الْجَنَّةِ** }[٥٩]

واتـای فەرمـوودەکە { بێگومان ڕوحی شەهیدەکان لەناو زگی باڵندەیەکی سەوزدان، لە بەروبـوومی بەهەشـت دەخـۆن یـان لە داروبـاری بەهەشـت دەخۆن }

إِلَى مَسْكَنِهِ : دوو خوێندنەوەی تێدایە مَسْكَن و مَسْكِن، جەمع و کۆیەکەی بریتییە لە مَسْاكِن، مَسْكَن واتا ماڵ

[٥٩] رواه الترمذي حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ

بەخشین بۆ جیهاد لە پێناو اللَّه تَعالَى

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ

{ جَاءَ رَجُلٌ بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ، فَقَالَ : هَذِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعُمِائَةِ نَاقَةٍ كُلُّهَا مَخْطُومَةٌ }[٦٠]

واتای فەرموودەکە: لە باوکی مەسعودی ئەنصاریيەوە فەرموویەتی { پیاوێک هات بە وشترێکی جلەوکراوە، جا فەرمووی ئەو وشترە جلەوکراوە لە پێناو **اللَّه تَعالَى** یە - ئەو وشترە سەدەقەیە بۆ جیهاد لە پێناو **اللَّه تَعالَى** - جا **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویی: لە بۆ تۆ هەیە لە قیامەت دا لە بری ئەو وشترە دا حەوت سەد وشتر هەر هەموویان جلەوکراون }

واتای وشەکان

جَاءَ رَجُلٌ : پیاوێک هات

بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ : بە وشترێکی جلەو کراو

[٦٠] رواه : مسلم والنسائي وابن المبارك وأحمد وابن حبان و الدارمی...

مَخْطُومَـةٍ : لغـاو كـراو، جلّەوكـراو، هەوسـاركراو، دەم و مـل بەپەت بەستراو

فَقَالَ : جا فەرمووی

هَذِهِ : ئەو وشترە جلّەوكراوە

فِي سَـبِيلِ اللَّهِ : لە رِێگای **الـلّـه** یە، لە پێنـاو **الـلّـه** یە، سـەدەقەیە بـۆ بەرزکردنەوەی وشـەی تەوحید

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ : جا فەرمووی نێردراوی **اللّه**

لَكَ : بۆ تۆ - هەیە -

بِهَـا : بەهـۆی ئەو وشـترە جلّەوکـراوە، البـاءُ للسَّـبَبِيَّة، بەهـۆی ئەو وشترەی بەخشیوتە، لەبری ئەو وشترەی بەخشیوتە

يَوْمَ الْقِيَامَةِ : لە رۆژی قیامەت

سَبْعُمِائَةِ نَاقَةٍ : حەوت سەد وشتر

كُلُّهَا : هەموویان، هەموو ئەو وشترانە، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ نَاقَةٍ

مَخْطُومَةٌ : جلّەوکراو و لغاو کراون

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

نَاقَةٍ :هِيَ الأُنْثَى مِنَ الإِبِل، والجَمْعُ: أَيْنُقٌ و نُوقٌ و نِيَاقٌ، نَاقَةٍ: بەوشتری مێیە دەوترێ جەمع کۆیەکەی بریتیە لە أَيْنُقٌ و نُوقٌ و نِيَاقٌ

هَذِهِ : النَّاقَةُ المَخْطُومة، ئەو وشترە لغاوکراوە

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : أي: صدَقةٌ لِلجِهَاد فِي إِعْلاءِ كَلمةِ **اللَّـــه** واتا: ئەو وشترە جلّەوکراوە سەدەقە بۆ تێکۆشان بۆ بەرزکردنەوەی تەوحید و لا إِلَهَ إِلَّا **اللَّه**

سَبْعُمِائَةِ نَاقَةٍ : یەک وشتری دا حەوت سەد وشتر لەجیاتی وەردەگرێتەوە لە قیامەت، یان پاداشتی حەوت سەد وشتری بۆ دەنوسرێت، **اللَّه تَعالَى** ش فەرموویەتی لە قورئان{ مَّثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ } [سورة البقرة : ٢٦١]

واتـــاکەی { نموونەی ئەو کەسانەی مالّی خۆیان دەبەخشن لە پێناو **اللَّه تَعالَى** دا وەکوو نموونەی جوتیارێک وایە دەنکە دانەوێلّەیەک دەڕوێنێ پاشان ئەو دەنکە حەوت گوڵە گەنم ئەگرێ لەهەر گوڵە گەنمێک دا سەد دەنکی تیایە - واتا دەگاتە حەوت سەد - }

هەڕەشەی نەبەخشین لە پێناو اللە تعالی دا

اللَّه تَعالَى فەرموویەتی { وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ۛ وَأَحْسِنُوا ۛ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ }

واتاکەی { ببەخشن لە پێناو **اللَّه تَعالَى** بۆ بەرزکردنەوەی تەوحید و وشەی **اللَّه**، بەدەستی خۆتان خۆتان لەناو مەبەن - بە نەبەخشین لە ڕێی **اللَّه** - وە چاکەکاربن بێگومان **اللَّه** چاکەکارانی خۆش دەوێت }

عَنْ حذيفة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ { وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ } قَالَ : **نَزَلَتْ فِي النَّفَقَةِ** [٦١]

واتاکەی : لە پێشەوا حوذەیفەوە { وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ} دەفەرموێ: ئەم ئایەتە دابەزیوە دەربارەی بەخشین لە پێناو **اللَّه**

وَقَالَ القرطبي { **قَالَ حُذَيْفَةُ بْنُ اليَمانِ و ابْنُ عَبَّاسٍ و عَطَاءٌ وعِكْرِمَةُ وَ مُجَاهِدٌ وَجُمْهُورُ النَّاسِ: المَعْنَى: وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ: بِأَنْ تَتْرُكُوا النَّفَقَةَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ** }[٦٢]

واتاکەی: قورتوبی وتوویەتی لە تەفسیرەکەی دا { پێشەوا حوذەیفەی کوڕی یەمان و ابن عباس وعەتاء وعیکریمە وموجاهید وجمهوری خەڵکی وتویانە **و اتای وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ**: لەبەروەی وازتان هێناوە لە بەخشین لە

---

[٦١] رواه البخاري

[٦٢] تفسير القرطبي

پێناو **اللَّه تَعالَى** دا: ڕوونتر بڵێم: به هیلاک دەچن و لەناو دەچن ئەگەر نەبەخشن لەپێناو بەرزکردنەوەی تەوحید وَلَا إِلَهَ إِلَّا **اللَّه**

هەرکاتێک قسەیەکی حەق ئەکەیت یان کارێکی گرنگ دەکەی بۆ دینەکەی **اللَّه** کەسانێکی جاهیلی دونیا ویستی ترسنۆک پێت دەڵێن: بۆ بەدەستی خۆت خۆت بە هیلاک دەدەی، نازانن ئەو ئایەتە لەسەر ئەو کەسانە دابەزیوە کە وازیان هێنابوو لە بەخشین بۆ بەرزکردنەوەی ئاڵای تەوحید و لَا إِلَهَ إِلَّا **اللَّه**

یارمەتی دانی جەنگاوەر لە پێناو اللَّه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا، وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا }[٦٣]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { هەرکەسێک پێداویستی جەنگاوەرێکی ئامادە کرد لە پێناو **اللَّه تَعالَى** ئەوە بێگومان جەنگ و غەزای کردووە، وە هەر کەسێک ئاگاداری ماڵ و منداڵی جەنگاوەرێک بێت و سەرپەرشتیان بکات بە چاکە لەپێناو **اللَّه تَعَالَى** ئەوە بێگومان جەنگ و غەزای کردووە }

واتای وشەکان

مَنْ جَهَّزَ : هەرکەسێک ئامادەی کرد، ڕێکی خست

غَازِيًا : جەنگاوەرێک، غازیەک، تێکۆشەرێک

[٦٣] رواه : البخاري ومسلم وأبو داود والترمذي والنسائي وابن ماجه والدارمي وأحمد وابن حبان والطبراني والبيهقي

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو **اللَّه تَعالَى**، بۆ بەرزکردنەوەی وشەی تەوحید ولَا إِلَهَ إِلَّا **اللَّه**

فَقَدْ غَزَا : بێگومان غەزای کردووە، بێگومان جەنگی کردووە

وَمَنْ : وە هەرکەسێک

خَلَفَ : جێی گرتەوە، هەستا بە شوێنگرتنەوەی لە ئاگاداربوون و سەرپەرشتی کردنی ماڵ و منداڵی جەنگاوەرەکە.

غَازِيًا : غازیەک، جەنگاوەرێک

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو **اللَّه**

بِخَيْرٍ : بە خێر و چاکە

فَقَدْ غَزَا : بێگومان غەزای کردووە، بێگومان جەنگی کردووە

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا : أي: هيأ له أسباب سفره، واتا: هۆکارەکانی سەفەری بۆ ئامادە کرد

فَقَدْ غَزَا : **ئیبن حیبان** دەربارەی فَقَدْ غَزَا فەرموویەتی { **إِنَّهُ مِثْلُهُ فِي الأَجْرِ، وَإِنْ لَمْ يَغْزُ حَقِيقَةً** } واتا: یارمەتیدەری موجاهیدەکە پاداشتی وەک موجاهیدەکە وایە، ئەگەرچی لەڕاستی دا خۆشی جیهادی نەکردبێت

بِخَيْرٍ : أي : بالإحسان إليهم بما كان يُحسنه هو حين كان معهم، واتا : بە چاکەکردن لەگەڵیان بەو شێوەیەی کە جەنگاوەرەکە لەگەڵیان چاک بوو لەوکاتەی کە لەلایان بوو

قَالَ **عبد الله بن مسعود** رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ { **لَأَنْ أُجَهِّزَ سَوْطاً فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ حَجَّةٍ بَعْدَ حَجَّةِ الإِسْلام** }[٦٤]

واتاکەی: عبداللَّه ی کوڕی مەسعوود فەرموویەتی { ئەگەر قامچیەک ئامادە بکەم لە بۆ جیهاد پێناو **اللَّه تعالَى** خۆشەویستترە لەلام لە حەج کردنێک لەدوای حەجی فەرزەوە }

[٦٤] رواه الطبراني في معجم الكبير

شەهید بەجلی خوێنەوە دەنێژرێت

عَنْ جَابِرٍ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ {إِدْفِنُوهُمْ فِي دِمَائِهِمْ " يَعْنِي يَوْمَ أُحُدٍ، وَلَمْ يُغَسِّلْهُمْ}[٦٥]

واتای فەرموودەکە: لە جابرەوە فەرموویەتی: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { بیان نێژن بە جلی خوێناوییانەوە " واتا لە ڕۆژی جەنگی ئوحود ، وە نەیشۆرین }

واتای وشەکان

ادْفِنُوهُمْ : بیان نێژن ، بیان شارنەوە

فِي دِمَائِهِمْ : بەخوێنەکانیانەوە، بەجلی خوێناوییانەوە

دِمَاء : خوێنەکان جەمع و کۆیە بۆ وشەی دَمْ

يَوْمَ أُحُدٍ : ڕۆژی ئوحود ، جەنگی ئوحود

وَلَمْ يُغَسِّلْهُمْ : وە نەیشۆرین

[٦٥] رَوَاهُ : البُخَارِي و أَحْمَد وغيرهما

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

لە گێڕانەوەیەکی تردا بەم شێوەیە هاتووە

عَنْ جابر بن عبد الله رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ {... وَأَمَرَ بِدَفْنِهِمْ فِي دِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُغَسَّلُوا وَلَمْ يُصَلَّ عَلَيْهِمْ }[٦٦]

واتاکەی: لە جابرەوە **اللَّه تَعالَى** لێی ڕازی بێت فەرموویەتی { **پێغەمبەر** ﷺ فەرمانی کرد بە شاردنەوەیان بە جلی خوێناوییانەوە، وە نەشۆران وە نوێژیشی لەسەر نەکردن }

لەم فەرموودەیەدا ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کەوا **پێغەمبەر** ﷺ نوێژی نەکردووە لەسەر شەهیدی جەنگ و جیهاد، بەڵام فەرموودەیەکی تری صەحیحمان هەیە کە **پێغەمبەر** ﷺ نوێژی کردووە لەسەر شەهیدان، ئەمەش فەرموودەکەیە

عَنْ عقبة بن عامر قَالَ { **صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ** ﷺ **عَلَى قَتْلَى أُحُدٍ** }[٦٧]

واتاکەی: لە عوقبەی کوڕی عامرەوە فەرموویەتی { **پێغەمبەر** ﷺ نوێژی کرد لەسەر کۆژراوانی جەنگی ئوحود }

بۆیە زانایان جیاوازن لەسەر ئەوەی نوێژ لەسەر شەهیدی جەنگ و جیهاد دەکرێت یان نا، پێشەوا مالیکی کوڕی ئەنەس و پێشەوا شافیعی

---

[٦٦] رواه البخاري

[٦٧] متفق عليه

خۆشەویست و پێشەوا ئەحمەد لە وتەیەکی دا پێیان وایە نوێژ ناکرێت لەسەر شەهید.، پێشەوا ئەحمەد لە وتەیەکی تریدا دەفەرموێت ئەگەر نوێژیشی لەسەر بکرێت کێشە نییە

وَقَالَ سليمان بن ناصر العلوان { وَأَصَحُّ الأَقْوالِ فِي المَسْئَلَةِ: أَنَّهُ مُخَيَّرٌ بَيْنَ الصَّلاةِ عَلَيْهِ وَتَرْكِهِ لِمَجِيءِ الأَحَاديثِ بِكُلِّ واحِدٍ مِنَ الأَمْرَيْنِ }

واتاکەی: سولەیمانی کوڕی ناصر العلوان وتوویەتی { ڕاستریتی وتان لەم بابەتەدا: ئەوەیە سەرپشک دەکرێت لە نێوان نوێژ لەسەر کردنی و نوێژ لەسەر نەکردنی لەبەر هاتنی فەرموودەکان بە هەردوو جۆرییەوە، واتا دروستە نوێژ لەسەر کردن و نوێژ لەسەر نەکردنی }

عَنْ عبد الله بن عمر : {أَنَّ عُمَرَبْنَ الْخَطَّابِ غُسِّلَ، وَكُفِّنَ، وَصُلِّيَ عَلَيْهِ، وَكَانَ شَهِيدًا، يَرْحَمُهُ اللَّهُ }[٦٨]

واتاکەی: لە عبداللەی کوڕی عومەرەوە **اللّه تعالَى** لێیان ڕازی بێت فەرموویەتی {بێگومان عومەری کوڕی خەتاب شۆردرا و کفن کرا و نوێژی لەسەرکرا، وە عومەر شەهید بوو **اللّه تعالَى** ڕەحمی پێ بکات }

پێشەوا مالیکی کوڕی ئەنەس فەرموویەتی { عَنْ أَهْلِ الْعِلْمِ ، أَنَّهُمْ كَانُوا يَقُولُونَ : الشُّهَدَاءُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يُغَسَّلُونَ، وَلَا يُصَلَّى عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ، وَإِنَّهُمْ يُدْفَنُونَ فِي الثِّيَابِ الَّتِي قُتِلُوا فِيهَا }

---

[٦٨] موطأ مالك

واتـاکەی { لە ئەهلی علم و زانستەوە ئەوان دەیان وت: شەهیدانی جەنگ و جیهاد لە پێناو **اللّه** ناشۆردرێن، وە نوێژ لەسەر هیچیان ناکرێت، وە بێگومان هەر لەو جلە دا دەشاردرێنەوە کە تێیدا کوژراون }

قَالَ مالك : وَتِلْكَ السُّنَّةُ فِيمَنْ قُتِلَ فِي الْمُعْتَرَكِ، فَلَمْ يُدْرَكْ حَتَّى مَاتَ. قَالَ : وَأَمَّا مَنْ حُمِلَ مِنْهُمْ، فَعَاشَ مَا شَاءَ اللَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ ؛ فَإِنَّهُ يُغَسَّلُ، وَيُصَلَّى عَلَيْهِ، كَمَا عُمِلَ بِعُمَرَبْنِ الْخَطَّابِ }[٦٩]

واتـاکەی: پێشەوای خۆشەویست مالیکی کوڕی ئەنەس فەرموویەتی { ئەوە سوننەتە بۆ ئەو کەسەی کوژراوە لە شوێنی جەنگ و کوشتاردا، جا پێی نەگەن تاوەکوو دەمرێت - ئەوە ناشورێت و نوێژی لەسەر ناکرێت - پێشەوا مالیک فەرمووی: ئەو کەسەی هەڵدەگیرێت لە بریندارانجا دەژی ئەوەندەی **اللّه** بیەوێت دوای بریندارییەکەی پاشان وەفات دەکات ئەوە دەشۆردرێت و نوێژی لەسەر دەکرێت وەکوو ئەوەی کرا بۆ پێشەوا عومەری کوڕی خەتاب }

تەنها ئەو شەهیدە بە جلی خوێناوییەوە دەنێژرێت کە لە جەنگ و جیهاد دا کوژراوە نەک جۆرەکانی تری شەهید

[٦٩] موطأ مالك

بەهەشت لەژێر سێبەری شمشێری موجاهیدانە

قَالَ رَسُولُ اللَّه ﷺ

{ وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ }[٧٠]

واتای فەرموودەکە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی{وە بزانن بێگومان بەهەشت لەژێر سێبەری شمشێرەکانە }

واتای وشەکان

وَاعْلَمُوا : وەبزانن

أَنَّ : بێگومان

الْجَنَّةَ : بەهەشت

تَحْتَ : لەژێر

ظِلَالِ : سێبەرەکان کۆی (ظِل)یە ظِل واتا سێبەر

السُّيُوفِ : شمشێرەکان ، شیرەکان ، خەنجەرەکان ،، سُیُوف کۆی (سَیْف)یە سَیْف واتا شمشێر

[٧٠] رواه : البخاري و مسلم و أبو داود و الترمذي و أحمد وابن أبي شيبة و الحاكم و البيهقي

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

السُّـيُوفِ : لەم فەرمـوودەیەدا تەنهـا شمشـێر باسـکراوە چـونکە شمشـێر لەهەموو ئالەتەکانی تری جەنگ و جیهاد زیاتر بەکار دەهێنرا لەوکات

أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ : بێگومان جەنگ و جیهاد باشترین ڕێگایە بۆ چوونە بەهەشتەکەی **اللَّه تعالَى**

خۆزگە مەخوازن بگەن بە دوژمن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ لَا تَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا }[٧١]

واتای فەرموودەکە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی { خۆزگە مەخوازن بگەن بە دوژمن، خۆ ئەگەر پێیان گەیشتن و ڕووبەڕوویان بوونەوە ئەوە ئارام بگرن }

واتای وشەکان

لَا تَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ : خۆزگە مەخوازن بگەن بە دوژمن، تەمەنا مەکەن بگەن بە دوژمن

لَا تَمَنَّوْا : خۆزگە مەخوازن، تەمەنا مەکەن

لِقَاءَ : گەیشتن

الْعَدُوِّ : دوژمن

فَإِذَا : جا ئەگەر

[٧١] رواه : البخاري ومسلم وأحمد والطبراني وابن عوانة والبيهقي

لَقِيتُمُوهُمْ : گەیشتن پێیان، گەیشتنە دوژمن، وشەی هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ الْعَدُوِّ

فَاصْبِرُوا : ئارام بگرن، صەبر بگرن

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرمودەیە

لَا تَمَنَّـوْا : ئەسڵەکەی لَا تَتَمَنَّـوْا بـووە و یەک لەم دوو تـائە حەذفکـراوەو ڕەشکراوەتەوە

لِقَـاءَ الْعَـدُوِّ : ئیضـافەی چـاوگە بـۆ لای مەفعـولەکەی دوای حەذفکردنـی فاعیل، لە ئەسڵ دا بەم شێوەیە لقاءکم العدو واتا گەیشتنتان بە دوژمن

خێر بەنێوچەوانی ئەسپەکانەوەیە تا قیامەت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ }[٧٢]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی{ئەسپ خێری و بەرەکەتی بە نێوچەوانەوە هەیە تا ڕۆژی قیامەت(بەهۆی ئەسپەوە پاداشت و غەنیمەت بەدەست دەهێنرێت)}

واتای وشەکان

الْخَيْلُ : ئەسپ

نَوَاصِيهَا : نێوچەوانی ئەسپەکان، ئەم هاتە بۆ خَيْل دەگەڕێتەوە ، نَوَاص کۆی ناصِيَة یە

الْخَيْرُ : خێر ، چاکە ، بەرەکەت

إِلَى : تا

يَوْمِ الْقِيَامَةِ : ڕۆژی قیامەت

[٧٢] رواه : البخاري و مسلم و النسائي و ابن ماجه و أحمد و مالك وابن حبان والبيهقي

ڕوون کردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

الْخَيْلُ : المراد ما يتخذ للغزو، مەبەست لە ئەسپ ئەو ئەسپەیە کە ئامادە دەکرێت بۆ جەنگ و جیهاد

بِالنَّاصِيَةِ : المراد، الشَّعْرُ الْمُسْتَرْسِلُ عَلَى الجَبْهَةِ : مەبەست لە ناصية لەم فەرموودەیەدا ئەو پرچەیە بە نیوچەوانی ئەسپ دا شۆڕبۆتەوە

الخَيْرُ : وَقَدْ جَاءَ تَفْسِيرُهُ بِالْأَجْرِ وَالغَنِيمَةِ واتا: خَيْر هاتووە لە تەفسیرەکەی دا بە پاداشت و دەسکەوت و غەنیمەت

إِلَى يَوْمِ القِيامَةِ : فِيهِ بَشَارَةٌ إِلَى أَنَّ الجِهَادَ مَاضٍ ، وَمُسْتَمِرٌّ إِلَى يَوْمِ القِيامَةِ

إِلَى يَوْمِ القِيامَةِ : ئاماژەی ئەوەی تێدایە کە جیهاد هەردەمێنێتەوە و بەردەوام دەبێت تا ڕۆژی قیامەت

قَالَ ابن عبد البر { وَقَدِ اسْتَدَلَّ جَمَاعَةٌ مِنَ العُلَماءِ بِأَنَّ الجِهادَ مَاضٍ إِلَى يَوْمِ القِيامَةِ}[٧٣]

واتا: ابن عبد البر فەرموویەتی { کۆمەڵێک لەزانایان ئەم فەرموودەیە دەکەنە بەڵگە کە جیهاد و تێکۆشان دەمێنێتەوە تا ڕۆژی قیامەت }

قَالَ أحمد بن حنبل { أَنَّ الْجِهَادَ مَعَ كُلِّ إِمَامٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ }[٧٤]

---

[٧٣] التَّمْهِيد لابن عبد البرّ ١٤ / ٩٧

[٧٤] سنن الترمذي

واتاكەی: پێشەوای ئەهلی سوننەو جەماعە ئەحمەدی کوڕی حەنبەل فەرموویەتی: دەربارەی ئەم فەرموودەیە **الْخَيْرُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَة** { بێگومان جیهاد و تێکۆشان لەگەڵ هەموو پێشەوایەک دا هەتا ڕۆژی قیامەت دەمێنێتەوە }

وَقالَ البخاري فِي صَحِيحِهِ { **بَابٌ : الْجِهَادُ مَاضٍ مَعَ الْبَرِّوَالْفَاجِرِ؛ لِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُإِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ** }

واتاكەی: پێشەوا بوخاری فەرموویەتی لە صەحیحەکەی دا { جیهاد و تێکۆشان هەر دەمێنێتەوە لەگەڵ پێشەوای چاک و خراپ دا..... }

وە هەروەها کەوسەج دەڵێت پرسیارم کرد لە پێشەوا ئەحمەد دەربارەی ئەو فەرموودەیە { **الْخَيْرُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ** }

پێشەوا ئەحمەد فەرمووی: **الجِهادُ إِلَى يَوْمِ القِيامَة** : واتا جیهاد و تێکۆشان هەتا قیامەتە، پێشەوا ئیسحاقی ڕاهویەی فەرمووی جیهاد و تێکۆشان هەتا ڕۆژی قیامەتە هەروەک پێشەوا ئەحمەد فەرموویەتی }[٧٥]

ئەم فەرموودەیە لە گێڕانەوەیەکی تردا بەم شێوەیە هاتووە، قَالَ **رَسُولُ اللَّهِ** ﷺ{ **الْبَرَكَةُ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ** }[٧٦]

وە لەگێڕانەوەیەکی تردا بەم شێوەیە هاتووە قَالَ **رَسُولُ اللَّهِ** ﷺ{**الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُإِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ** }[٧٧]

---

[٧٥] كتاب المسائل رواية الكوسج

[٧٦] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

[٧٧] مُتَّفَقٌ عَلَيْه

جيهاد كردن تا قيامەت دەمێنێت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ لَا تَزَالُ عِصَابَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ، قَاهِرِينَ لِعَدُوِّهِمْ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ }[٧٨]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { بە بەردەوامی کۆمەڵێک لە ئوممەتەکەم دەجەنگن لەسەر دین و فەرمانی **اللّٰه**، سەرکەوتوو و براوەن بەسەر دوژمنانیان، نەیارانیان ناتوانن زیانیان لێ بدەن تاوەکوو قیامەت دێت ئەوان هەر لەسەر ئەم حاڵە دەمێننەوە }

واتای وشەکان

لَا تَزَالُ : بەردەوام، بە بەردەوامی

عِصَابَةٌ : کۆمەڵێک، جەماعەتێک

مِنْ أُمَّتِي : لە ئوممەتەکەم

يُقَاتِلُونَ : دەجەنگن، کوشتار ئەکەن، شەڕ ئەکەن

[٧٨] رواه : مسلم وابن حبان والطبراني والحاكم وابن عوانة

عَلَى أَمْرِ اللَّهِ : لەسەر فەرمانی **اللَّه**، لەسەر دینی **اللَّه**، لەبەر ئەوەی **اللَّه** فەرمانی شەڕکردنی داوە

قَاهِرِينَ : براوەن، زاڵن، سەرکەوتوون

لِعَدُوِّهِمْ : بەسەر دوژمنانیان، وشەی هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ عصَابة

لَا يَضُرُّهُمْ : زەرەر لەوان نادات، زیان لەو کۆمەڵە موجاهیدە نادات، وشەی هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ عِصَابَة

مَنْ خَالَفَهُمْ : ئەوەی پێچەوانەیان ئەکات، ئەوانەی موخالیفی ئەو کۆمەڵە دەکەن، وشەی هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ عِصَابَة

حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ : هەتا بۆیان دێت قیامەت، تا قیامەتیان بەسەر دا دێت

وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ : وە ئەوان لەسەر ئەم شێوەو حاڵەن، وە ئەو کۆمەڵەیە هەر شەڕ ئەکەن و براوەن بەسەر دوژمنانیان

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

لَا تَزَالُ : ئەم لایە لای نافیەیە بۆیەش فعلەکەی دوای خۆی مەرفوعە، تَزَالُ : فیعلی موضاریعی زَيِلَ یە وەکوو عَلِمَ يَعْلَمُ

لَا تَزَالُ : المراد به: ملازمة الشيء مەبەست لێی بەردەوامبوونی شتێکە

عِصَابَةٌ مِنْ أُمَّتِي : أي جماعة منهم: واتا کۆمەڵێک لەوان لە ئوممەتەکەم

يُقَاتِلُونَ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ : أي : لأجل ما أمر **اللَّـه تَعَـالَى** بمقاتلته واتا : شەڕ ئەکەن لەبەر ئەوەی **اللَّه تَعالَى** فەرمانی کردووە بەشەڕکردنیان

وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ : أي : والحال أنهم مقاتلون قاهرون لعدوهم : واتا : حاڵی ئەم کۆمەڵە ئەوەیە شەڕ ئەکەن و سەرئەکەون بەسەر دوژمنانیاندا

قَالَ *سليمان بن ناصر العلوان* { وَقَدْ رُوِيَ مِنْ وُجُوهٍ كَثِيرَةٍ وَهُوَ مُتَوَاتِرٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ }

واتـــاکەی: سولەیمانی کوڕی ناصر العلوان وتوویەتی { ئەم فەرموودەیە ڕیوایەت کراوە بە چەندین شێوەوە، وە ئەم فەرموودەیە موتەواترە لە **پێغەمبەرەوە** ﷺ }

زانیانی ئومەت فەرموویانە دەربارەی ئەم فەرموودەیە

قَالَ ابن المبارك رَحِمَهُ اللَّه { هُمْ عِنْدي أَصْحَابُ الحَديثِ }

واتاکەی: پێشەوا عبداللَّه ی کوڕی موبارەک فەرموویەتی { ئەو کۆمەڵە لەلای من فەرموودە ناسانن }

وَقَالَ أحمد بن حنبل رَحِمَهُ اللَّهُ { إِنْ لَمْ يَكُونُوا أَهْلَ الحَديثِ فَلا أَدْري مَنْ هُمْ ؟}

واتاکەی: پێشەوا ئەحمەدی کوڕی حەنبەل فەرموویەتی { ئەگەر ئەو کۆمەڵەیە فەرموودەناسان نەبن ئەوە نازانم ئەوان کێن ؟ }

قَالَ علي بن المديني { هُمْ أَصْحَابُ الْحَدِيثِ }

واتاکەی: پێشەوا عەلی کوڕی مەدینی فەرموویەتی { ئەو کۆمەڵەیە فەرموودە ناسانن}

قَالَ البخاري رَحِمَهُ اللَّه { وَهُمْ أَهْلُ الْعِلْمِ }

واتاکەی: پێشەوا بوخاری فەرموویەتی { ئەو کۆمەڵەیە خاوەن علم و زانستن}

بەڵێ بێگومان فەرموودەناسانی ئوممەت گەورەترین جەنگیان کردووە و هەموو هەوڵێکیان داوە بۆ پاراستنی دین و سوننەت

قَالَ أحمد بن حنبل رَحِمَهُ اللَّهُ { وَالجِهَادُ مَاضٍ مُنْذُ بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى آخِرِ عُصْبَةٍ يُقَاتِلُونَ الدَّجَّال }

واتـــاكەی: پێشەوا ئەحمەدی کوڕی حەنبەل فەرمووێتی { جیهاد هەر دەمێنێتەوە لەوکاتەی **اللّه پێغەمبەری** ﷺ ناردووە تا کۆتا کۆمەڵ کە لەگەڵ دەججال دەجەنگن }

قَالَ أبو زرعة الرازي و أبو حاتم الرازي رَحِمَهُما اللَّهُ { وَأَنَّ الجِهَادَ مَاضٍ مُنْذُ بَعَثَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى قِيامِ السَّاعَة }[٧٩]

واتـــاكەی: ئەبو زورعە و ئەبو حاتم الرازی کۆدەنگی هەموو زانایانی سەلەفیان نەقلکردووە بۆمان و فەرموویانە { بێگومان جیهاد هەر دەمێنێتەوە لەوکاتەی **اللّه پێغەمبەری** ﷺ ناردووە هەتا قیامەت }

قال الإمامُ أبو عوانة رَحِمَهُ اللَّهُ: بَابُ بَيَانِ إِثْبَاتِ الْجِهَادِ { وَ أَنَّهُ مَاضٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَ أَنَّهُ لَا يَزَالُ قَوْمٌ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْحَقِّ يَذُبُّونَ عَنِ الدِّينِ ، وَيُقَاتِلُونَ عَنْهُ ، وَيُنْصَرُونَ عَلَى مَنْ خَالَفَهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ }[٨٠]

واتـــاكەی: ئەبو عەوانە بابێکی هێناوەتەوە بەناوی بەیانکردنی جێگیربوونی جیهاد و تێکۆشان، دەفەرموێت { جیهاد و تێکۆشان تا قیامەت دەمێنێتەوە، وە بەردەوام کۆمەڵێک دەمێننەوە لە ئوممەتی **موحەممەد** ﷺ لەسەر حەق

---

[٧٩] عقيدة الرازيين

[٨٠] مستخرج أبي عوانة

و بەرگری دەکەن لەدین، وە شەڕئەکەن لە پێناو دین، وە براوەن بەسەر ئەو کەسانەی موخالیفیانن هەتا ڕۆژی قیامەت}

قَـال الـنـووي { أنَّ هَـذِهِ الطَّائِفَـةَ مُفرقَـةٌ بَيْنَ أَنْـواعِ المُؤْمِنينَ مِنْهُمْ شُجْعانٌ مُقـاتِلُونَ ، ومَنْهمْ فُقَهـاء، ومِنْهُم مُحَـدِّثون ، ومنهم زُهَّـادٌ وآمِـرُونَ بـالمعْرُوف وناهُون عَنِ المُنْكر...}

واتـــاکەی: نەوەوی وتـوویەتی { ئەم کـۆمەڵەیە بـڵاون لە نێـوان بـڕوادارانن دا، هەندێکیان ئازاو سـوارچاکن و جەنگ و جیهاد دەکەن،

وە هەنـدێکیان شـەرعزانن، وە هەنـدێکیان فەرموودەناسـن، وەهەنـدێکیان زاهید و دونیـا نەویسـتن، وە هەندێکیان فەرمانکەرن بەچاکە و ڕێگری کەرن لە خراپە }

ئەم وتەیەی نەوەوی شـــــیاوترین و جـــــوانترین وتەیە لەبـــــارەی ئەم فەرموودەیەوە، تایبەت کردنی ئەم فەرموودەیە بەیەک چین و کۆمەڵ جێگای سەرنج و بیرکردنەوەیە

گەورەیی پاسەوانی و سەنگەرگرتن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَمَوْضِعُ سَوْطِ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَالرَّوْحَةُ يَرُوحُهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ الْغَدْوَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا }[٨١]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { پاسەوانی کردن و سەنگەر گرتنی ڕۆژێک لە پێناو **اللّٰه تَعالَى** باشترە لە دونیاو ئەوەی لەسەر دونیایە، وە شوێنی قامچی یەکێک لە ئێوە لە بەهەشت دا باشترە لە دونیا و ئەوەی لەسەریەتی، وە دەرچوونی ئێوارەیەک کە بەندە دەربچێت تێیدا لەپێناو **اللّٰه تَعالَى** یان دەرچوونی بەیانییەک لە پێناو **اللّٰه** دا باشترە لە دونیا و ئەوەشی لەسەر دونیایە }

[٨١] رَوَاهُ البُخَارِي و الترمذي و أحمد

واتای وشەکان

رِبَاطُ : سەنگەر گرتن، سەنگەر نشین، پاسەوانی کردن لەسنووری ئیسلام دژ بە دوژمنانی ئیسلام، خۆ جێگیرکردن و بەستنەوە لە سەنگەری ئیسلام

يَوْمٍ : ڕۆژێک

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو **اللّه تَعالَى**

خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا : باشترە لە دونیا

وَمَا عَلَيْهَا : وە ئەوەی لەسەر دونیایە، وە باشترە لەوەی لەسەر زەویش هەیە

وَمَوْضِعُ : وە شوێن و جێگای

سَوْطِ أَحَدِكُمْ : قامچی یەکێک لە ئێوە، سَوْط واتا قامچی

مِنَ الْجَنَّةِ : لە بەهەشت دا

خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا : باشترە لە دونیا

وَمَا عَلَيْهَا : وە ئەوەی لەسەر دونیایە، ئەو هاتە دەگەڕێتەوە بۆ الدُّنْيا

وَالرَّوْحَةُ : وە دەرچوونی ئێوارەیەک

يَرُوحُهَـا الْعَبْـدُ : بەنـدە تێیـدا دەربچێـت، ئەو هـائە دەگەڕێـتەوە بـۆ وَالرَّوْحَةُ

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو **اللّه تَعالَى**

أَوِ الْغَدْوَةُ خَيْرٌ : یان دەرچوونی بەیانییەک باشترە

مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا : لە دونیاو ئەوەی لەسەر دونیایە

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

قَالَ ابن حجر في الفَتْح { الرِّباطُ بِكَسْرِ الرَّاء : مُلازَمَةُ المَكَانِ الذي بَينَ المُسْلِمينَ والكُفَّارِلِحِراسَةِ المُسْلِمينَ مِنْهُمْ }

واتاکەی: ئیبن حەجەر وتوویەتی { وشەی الرِّباط بە کەسرەی ڕائەکە واتا پەیوەست بوون بەو شوێنەی کەلەنێوانی مسوڵمانان و کافران دایە بۆ پاسەوانی و پاراستنی مسوڵمانان لە کافر و موشریکان }

اللَّه تعالَى فەرموویەتی { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ }[سورة آل عمران : ٢٠٠]

واتای ئایەتەکە { هۆ ئەوانەی بڕواتان هێناوە ئارام بگرن لەسەر طاعەتی **اللَّه** و ئارام بگرن لەبەرامبەر دوژمنانی **اللَّه** وە پاسەوانی بکەن لە سنوورەکانی دەوڵەتی ئیسلام لە پێناو **اللَّه** وە لە **اللَّه** بترسن سەربەرز و براوە ئەبن }

قَالَ خالد بن معدان { **كَانُوا لَا يُفَضِّلُونَ عَلَى الرِّباطِ شَيْئاً** }[٨٢]

واتاکەی: خالیدی کوڕی مەعدان فەرموویەتی { سەلەف هیچ شتێکیان بەگەورتر دانەدەنا بەسەر ڕیباط و سەنگەر نشینی دا }

قَالَ أحمد بن حنبل رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى { **لَيْسَ يَعْدِلُ الجِهَادَ عِنْدي والرِّبَاطَ شَيْءٌ**}[٨٣]

واتاکەی: پێشەوا ئەحمەدی کوڕی حەنبەل فەرموویەتی { لەلای من هیچ شتێک یەکسان نییە بە تێکۆشان و سەنگەر گرتن }

---

[٨٢] حلية الأولياء

[٨٣] المغني لابن قدامة المقديسي

گەورەیی پاسەوانی و سەنگەرگرتن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ، وَإِنْ مَاتَ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ، وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ، وَأَمِنَ الْفُتَّانَ}[٨٤]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { پاسەوانی و سەنگەر گرتنی ڕۆژێک و شەوێک باشترە لەبەڕۆژووبوون و شەو نوێژ کردنی مانگێك، وە ئەگەر مردیش پاداشتی ئەو کارانەی بۆ دەڕوات و ئەچێت کە دەیکرد - لەکاتی پاسەوانی و سەنگەر گرتنەکەدا - ، وە ڕزق و ڕۆزیشی پێ دەدرێت - وەکوو کەسی شەهید - ، وە سەلامەت و پارێزراو دەبێت لە سزای ناو گۆڕ و لە فیتنەی نەکیر و مونکەر }

واتای وشەکان

رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ : سەنگەر گرتنی ڕۆژ و شەوێک، پاسەوانی کردن لەسنووری ئیسلام لە ڕۆژ و شەوێک دا

خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ : باشترە لە بەڕۆژووبوونی مانگێک

[٨٤] رَوَاهُ : مُسْلِمٌ و الترمذي والنسائي وأحمد وابن عوانة وابن حبان والطبراني والحاكم والبزار وغيرهم

وَقِيَامِهِ : وه له شەو نوێژکردنی مانگێگ، ئەو هائه دەگەڕێتەوە بۆ شَهْر، شَهْر واتا مانگ

وَإِنْ مَاتَ : ئەگەر مرد - پاسەوانەکە

جَرَى : دەڕوات، خۆی جَرَى فعلی ماضیه و بەواتای ڕۆیشت دێت

عَلَيْهِ : لەسەری، بۆ سەر ئەو کەسەی لە سەنگەر دایه

عَمَلُهُ الَّذِي : ئەو کردەوەیەی

كَانَ يَعْمَلُهُ : دەیکرد، ئەنجامی دەدا ئەو کەسەی لەسەنگەرە

وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ : وه بەردەوام دەبێت لەسەری، خۆی أَجْرَى يُجْرِي إِجْراءٌ بەواتای بەڕێکردن و تێپەڕاندن و ڕاپەراندنیش دێت

رِزْقُهُ : ڕزق و ڕۆزیەکەی

وَأَمِنَ الْفُتَّانَ : وه ئەمین و دڵنیا دەبێت لە سزای گۆڕ و لە نەکیر و مونکەر.

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

وَإِنْ مَاتَ : المرابط في حال مرابطته واتا: پاسەوانی سنووری ئیسلام لەکاتی پاسەوانییەکەی دا

جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ : أي : لم ينقطع لموته عمله واتا : کردەوەکەی ناپچڕێ لەبەر مردنی

الذي كَانَ يَعْمَلُهُ : أي : في حال مرابطته، والمراد: أنه يستمر له كلَّ يوم أجر صيام شهر و قيامه

واتـا : لەوکاتەی لە پاسەوانی کردن لەسنووری ئیسلام دابوو، مەبەست تێیدا : ئەوەیە بۆ ئەوکەسە بەردەوام دەبێت هەموو ڕۆژێک پاداشتی بەڕۆژووبوون و شەونوێژی مانگێک، ڕۆژانە لەدوای مردن ئەو خێرە گەورەیە بەدەست دەهێنێت

رِزْقُهُ : أي : رزقه الذي يأكله قبل يوم القيامة فهو معنى قول الله تبارك و تعالى في الشهداء { أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ }

واتـا : ئەو ڕزق و ڕۆزیەی دەیخوارد پێش قیامەت، ئەوەش واتای ئەو فەرموودەیەی **اللَّه تَعالَى** یە { زیندوونە لەلای پەروەردیگاریان ڕزق دەدرێن}

وَ أَمِنَ الفَتَّانَ : سەلامەت دەبێت لەسزای گۆڕ و لە نەکیر و مونکەر واتا نایێن بۆ ئەوەی پرسیاری ناو گۆڕی لێ بکەن یان ئەگەر بێشن بۆلای زەرەری پێ ناگەیەنن

بە نسبەت وشەی الفَتَّانَ بە دوو شێوە هاتووە الفَتَّانَ بە فەتحەی فائەکە، الفُتَّانَ بە ضەمەی فائەکە، بۆیە هەیە لە زانایان دەڵێت الفَتَّانَ تەفسیر دەکرێت بە شەیطان، وە الفُتَّانَ تەفسیر دەکرێت بە نەکیر و مونکەر

فەرمودەیەکی تریش هاتووە دەربارەی سەنگەرگرتن و پاسەوانی کردن لە پێناو **اللَّه تَعالَى** بەڵام پێشەوا عوقەیلی بە لاوازی داناوە ئەمەش فەرمودەکەیە زۆریش بەناوبانگە **{ عَيْنَانِ لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ }**[٨٥]

واتای فەرمودەکە { دوو چاو ئاگری دۆزەخیان بەر ناکەوێت، چاوێکیان لە ترسی **اللَّه** گریاوە و چاوێکیان پاسەوانی دەکات لە شەو دا لە پێناو **اللَّه تَعالَى** }

والله أعلم بالصواب وإليه المرجع والمآب

[٨٥] رَوَاهُ التِّرْمِذي وغيره

گەورەیی دەرچوون بۆ جیهاد لە پێناو اللَّه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْرَوْحَةٌ خَيْرٌمِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا }[٨٦]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { بێگومان دەرچوونی بەیانییەک بۆ جیهاد کردن لە پێناو **اللَّه تَعالَى**، یان دەرچوونی ئێوارەیەک بۆ جیهادکردن لە پێناو **اللَّه تَعالَى** باشترە لە دونیا و لەوەی لەناو دونیاش دا هەیە }

واتای وشەکان

لَغَدْوَةٌ : ئەم لامەی پێش غَدْوَة بۆ تەئکید کردن و دڵنیاییە

لَغَدْوَةٌ : بێگومان دەرچوونی بەیانییەک، غَدْوَةٌ سەرەتای بەیانی تا نیوەڕۆ دەگرێتەوە

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەپێناو **اللَّه تَعالَى**

أَوْ : یان

رَوْحَةٌ : دەرچوونی ئێوارەیەك، دوای نیوەڕۆ تا خۆرئاوابوون دەگرێتەوە

خَيْرٌ : باشترە ، چاکترە

---

[٨٦] رواه : البخاري و مسلم والترمذي و ابن ماجه و أحمد و ابن المبارك و ابن أبي شيبة و ابن حبان وأبو عوانة

مِنَ الدُّنْيَا : له دونيا

وَمَا فِيهَا : وەئەوەی لەناو دونیاش دا هەیە

فِيهَا : ئەم هائە دەگەڕێتەوە بۆ دونیا

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

غَدْوَةٌ : وهو الخروج في أي وقت كان من أول النهار إلى انتصافه: واتا : ڕۆیشتن و دەرچوونە لەهەرکاتێکی سەرەتای بەیانی تا نیوەڕۆ

رَوْحَةٌ : وهو الخروج في أي وقت كان من زوال الشمس إلى غروبها : واتا : ڕۆیشتن و دەرچوونە لەهەرکاتێکی سەرەتای نیوەڕۆ تا ڕۆژ ئاوابوون

خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا : وَقَالَ النَّوَوِيُّ { **مَعْنَى هَذَا الحَدِيثِ أَنَّ فَضْلَ الغَدْوَةِ وَالرَّوْحَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَثَوابَهُمَا خَيْرٌ مِنْ نَعِيمِ الدُّنيا كُلِّها** }[٨٧]

واتاکەی: نەوەوی وتوویەتی { واتای ئەم فەرموودەیە ئەوەیە، بێگومان فەزڵ و گەورەیی دەرچوونی بەیانییەک و ئێوارەیەک بۆ تێکۆشان لە پێناو **اللَّه**، وە پاداشتی ئەم دوو دەرچوونە چاکترە لە هەموو خۆشییەکانی دونیا }

خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا : قَالَ المُهَلَّبُ: **مَعْنَى قَوْلِهِ { خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا } أَنَّ ثَوَابَ هَذَا الزَّمَنِ القَلِيلِ فِي الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنيا كُلِّها** }

---

[٨٧] شرح مسلم

واتـــاکەی: مـوهەلەب وتـوویەتی: واتـای وتەی { **خَيْـرٌ مِـنَ الـدُّنْيَا** } بێگومـان پاداشـتی ئەو کاتە کەمە - دەرچـوون لە بەیـانی یـان ئێـوارە - لە بەهەشـت دا چاکترە لە هەموو دونیا}

لەم فەرمـوودەیەدا هەم گەورەیـی دەرچـوون بـۆ جەنـگ و جیهـادی تێـدایە، هەمیش کەم و بێنرخی دونیـای تێـدایە، تەنها جارێک دەرچـوون و ڕۆیشـتن بـۆ جەنگ و جیهاد باشترە لە دونیا و هەموو خۆشییەکانی دونیا

ئێمە دوو فەرموودەمان هەیە پاداشتەکەیان وەکوو یەک باسکراوە

١- **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **رَكْعَتَا الْفَجْرِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا**}[٨٨]

واتـــاکەی { دوو ڕەکـعەت نـوێژی سـوننەتی بەیـانی باشـترە لە دونیـا و لەوەی لەناو دونیاش دا هەیە }

٢- وە **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا** }[٨٩]

واتـــاکەی { دەرچـوونی بەیـانییەک بـۆ جیهـاد لە پێنـاو **اللّـه** یـان دەرچـوونی ئێـوارەیەک بـۆ جیهـاد و تێکۆشـان باشـترە لە دونیـا و لەوەی لەنـاو دونیـاش دا هەیە }

---

[٨٨] رواه مسلم وغيره

[٨٩] متفق عليه

گەر سـەیری بکەیـن هەردوو پاداشـتەکە وەکـوو یەک بـوون، جـا فەرمـوودەی یەکەم ڕۆژانە ئەی بیسـتین لە بـانگخواز و وتـار بێژەکـان کەچی فەرمـوودەی دووەمیـان سـاڵی جارێک نایبیسـتین یـاخوود زۆرینەی مسـوڵمانان هەر نەیـان بیسـتووە، ئەوەش هەمـوو لە گەردەنـی وتـار بێـژ و بانگخوازەکـانە کە ئەم فەرموودانە باس ناکەن و لە خەڵکی ئەشارنەوە

قەدەغەکردن لە کوشتنی ژن و منالّ لە جەنگدا

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ

{ وُجِدَتِ امْرَأَةٌ مَقْتُولَةً فِي بَعْضِ مَغَازِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ }[٩٠]

واتای فەرموودەکە: لە عبداللَّەی کوڕی عومەرەوە **اللَّه تَعالَى** لێیان ڕازی بێت فەرموویەتی { ئافرەتێک دۆزرایەوە بەکوژراوی لە بەشێک لە جەنگەکانی **پێغەمبەر** ﷺ، جا **پێغەمبەر**ﷺ گیان قەدەغەی کرد لە کوشتنی ئافرەتان و منداڵان }

واتای وشەکان

وُجِدَت : دۆزراوە ، دیترایەوە

امْرَأَةٌ : ئافرەتێک

مَقْتُولَةً : بەکوژراوی ، کوژراو

[٩٠] رواه : البخاري و مسلم و أبو داود و الترمذي و ابن ماجه و الدارمي و أحمد

فِي بَعْضِ : لە هەندێک ، لە بەشێک، لە جەنگێک

مَغَازِي : شەڕەکان ، جەنگەکان

فَنَهَى : جا پێغەمبەر ﷺ قەدەغەی کرد

نَهَى : قەدەغەی کرد

قَتْلِ النِّسَاءِ : کوشتنی ئافرەتان

وَالصِّبْيَانِ : وە کوشتنی منداڵان صِبْيَان جەمع و کۆیە بۆ وشەی صَبِيّ، صَبيّ واتا منداڵ

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرمووەکە

پرسیار // کەی ئافرەتان و منداڵانی کافران دەکوژرێن ؟؟

وەڵام // ئەگەر ئافرەتان و منداڵان شەڕیان نەکرد بەرامبەر مسوڵمانان ئەوە ناکوژرێن ، بەڵام ئەگەر شەڕیان کرد دژی موسڵمانان ئەوە دەکوژرێن.

قَالَ القاضي عياض { أَجْمَعَ العُلَماءُ عَلَى الأَخْذِ بِهَذا الحَديث فِي تَرْكِ قَتْلِ النِّسَاءِ والصِّبْيانِ إِذَا لَمْ يُقَاتِلُوا }[٩١]

[٩١] البحر المحيط الثجاج

واتا // زانایان کۆدەنگن لەسەر وەرگرتنی ئەو فەرموودەیە کەدەبێت واز بهێندرێت لەکوشتنی ئافرەتان و منداڵان ئەگەر شەڕ نەکەن و نەجەنگن دژ بە مسوڵمانان.

قَالَ *محمد بن علي آدم الإثيوبي* { وَ اتَّفَقَ الجُمْهُورُعَلَى جَوازِقَتْلِ النِّسَاءِ والصِّبْيانِ إذا قَاتَلُوا وَهُوَ قَوْلُ مالِكٍ واللَّيْثِ وَ أَبي حَنِيفَةَ والثَّوْرِي والاَوْزاعي و الشَّافِعي و أَحْمَدَ وَإسْحاقَ و أَبي ثَوْرٍ}[٩٢]

واتا // زۆربەی زانایان یەک دەنگن لەسەر کوشتنی ئافرەتان و منداڵان ئەگەر شەڕبکەن و بجەنگن بەرامبەر مسوڵمانان، ئەوەش وتەی مالیکی کورِی ئەنەس و لەیث و أبو حەنیفە و سوفیانی ثەوری و ئەوزاعی و شافیعی و ئەحمەدی کورِی حەنبەل و ئیسحاق ئەبو ثەورە.

وَقالَ *الحسن البصري* { إِنْ قَاتَلَتِ المَرْأَةُ وَخَرَجَتْ مَعَهُمْ إِلَى دِيارِ المُسْلِمينَ قُتِلَتْ }[٩٣]

واتا // ئەگەر ئافرەت شەڕی کرد و دەرچوو لەگەڵ کافران بۆ وڵاتی مسوڵمانان ئەوە دەکوژێت

اللَّه تَعالَى فەرموویەتی (وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمۡ) سورة البقرة

واتای ئایەتەکە { بجەنگن لەپێناو اللَّه تَعالَى لەگەڵ ئەوکەسانەی دەجەنگن لە بەرامبەرتان }

---

[٩٢] البحر المحيط الثجاج

[٩٣] البحر المحيط الثجاج

ڕێگری کراوە لە سوتاندنی کافر و کوشتنی بە ئاگر

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْثٍ، فَقَالَ { إِنْ وَجَدْتُمْ فُلَانًا وَفُلَانًا فَأَحْرِقُوهُمَا بِالنَّارِ" ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أَرَدْنَا الْخُرُوجَ : إِنِّي أَمَرْتُكُمْ أَنْ تُحْرِقُوا فُلَانًا وَفُلَانًا، وَإِنَّ النَّارَ لَا يُعَذِّبُ بِهَا إِلَّا اللَّهُ، فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمَا فَاقْتُلُوهُمَا }[٩٤]

واتای فەرموودەکە: لە ئەبو هورەیرەوە **اللَّه تَعالَى** لێی ڕازی بێت فەرموویەتی: **پێغەمبەر** ﷺ ئێمەی نارد لە سوپایەک دا جا فەرمووی { ئەگەر فلان و فلانتان بینی بیان سوتێنن بە ئاگر، پاشان **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی لەوکاتەی ویستمان دەربچین: من فەرمانم پێکردن فلان و فلان بسوتێنن، بێگومان ئاگر جگە لە **اللَّه** کەس سزای پێ نادات، جا ئەگەر ئەو دووەتان دۆزییەوە بیان کوژن }

[٩٤] رواه : البخاري وأبو داود والترمذي والدارمي وأحمد

واتای وشەکان

بَعَثَنَا : ئێمەی نارد، ناردینی

رَسُولُ اللَّهِ : نێردراوی **اللّه**، پێغەمبەری **اللّه**

فِي بَعْثٍ : لە جەیشێک دا، لە سوپایەک دا

فَقَالَ : جا فەرمووی، **پێغەمبەر** فەرمووی

إِنْ وَجَدْتُمْ : ئەگەر دەستتان کەوت، ئەگەر دۆزیتانەوە، ئەگەر بینیتان

فُلَانًا وَفُلَانًا : فلان و فلان، ناوی دوو پیاوی قورەیشی هێنا

أَحْرِقُوهُمَا : بیان سوتێنن، ئەو دوو پیاوە بسوتێنن، وشەی هُمَا دەگەڕێتەوە بۆ فُلَانًا وَفُلَانًا

بِالنَّارِ : بە ئاگر

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : پاشان فەرمووی **پێغەمبەر** ﷺ

حِينَ : لەو کاتەی

أَرَدْنَا الْخُرُوجَ : ویستمان دەرچین، ویستمان بڕۆین

أَرَدْنَا : ویستمان

الْخُرُوجَ : دەرچوون

إِنِّي أَمَرْتُكُمْ : بێگومان من فەرمانم پێ کردن

أَمَرْتُكُمْ : فەرمانم پێکردن

أَنْ تُحْرِقُوا فُلَانًا وَفُلَانًا : فلان و فلان بسوتێنن

وَإِنَّ النَّارَ : وە بێگومان ئاگر

لَا يُعَـذِّبُ بِهَـا : سـزای پـێ نـادات، عەزابـی پـێ نەدات، ئەو هـایە دەگەڕێتەوە بۆ النَّارِ

إِلَّا اللَّهُ : جگە لە **اللَّه**

فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمَا : جا ئەگەر ئەو دووەتان دەست کەوت و دۆزییەوە، ئەگەر فلان و فلانتان دۆزییەوە، هُمَا دەگەڕێتەوە بۆ فُلَانًا وَفُلَانًا

اقْتُلُوهُمَا : بیـان کـوژن، ئەو دوو پیـاوە بکـوژن، فـلان و فـلان بکـوژن وشـەی هُمَا دەگەڕێتەوە بۆ فُلَانًا وَفُلَانًا

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

عَنْ عكرمة { أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَرَّقَ قَوْمًا، فَبَلَغَ ابْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ : لَوْ كُنْتُ أَنَا لَمْ أُحَرِّقْهُمْ ؛ لِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : لَا تُعَذِّبُوا بِعَذَابِ اللَّهِ " وَلَقَتَلْتُهُمْ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ}[٩٥]

{ فَبَلَغَ ذَلِكَ عَلِيًّا فَقَالَ : صَدَقَ ابْنُ عَبَّاسٍ }[٩٦]

واتاکەی: لە عیکریمەوە { بێگومان عەلی کوڕی ئەبووتالیب **اللّه** لێی ڕازی بێت کۆمەڵە کەسێکی سوتاند کە لەدین هەڵگەڕابوونەوە، جا ئەو هەواڵە گەیشتە عبداللّەی کوڕی عەبباس ئەویش فەرمووی: ئەگەر ئەمن بومایە نەم دەسوتاندن، چونکە **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی: خەڵکی سزا مەدەن بە سزای **اللّه**، عبداللّەی کوڕی عەبباس وتی: ئەمن دەمکوشتن هەروەک **پێغەمبەر** فەرموویەتی: هەرکەسێک لەدین هەڵگەڕایەوە بیکوژن } { پاشان ئەم قسەیەی عبداللّەی کوڕی عەبباس گەیشتەوە پێشەوا عەلی کوڕی ئەبووتالیب، پێشەوا عەلی فەرمووی: ڕاستی کرد کوڕی عەبباس }

---

[٩٥] رواه البخاري و أبو داود و أحمد و الترمذي

[٩٦] رواه الترمذي و غيره

زانايان جياوازن له سوتاندنى كافران

{ وَقَدِ اخْتَلَفَ السَّلَفُ في التَّحْريقِ فَكَرِهَ ذَلِكَ عُمَرُ و ابنُ عبَّاسٍ وغَيرهُما مُطلقاً سَواء كَانَ فِي سَبَبِ كُفْرٍ أوْ في حالِ مُقاتَلَةٍ أوْ في قِصاصٍ ، وَأَجازَهُ عَلِيٌّ وَخَالِدُ بْنُ الوَليدِ وغيرُهُمْ }[٩٧]

واتـــاكەى { بێگومان سەلەف جياوازبوونە لە سوتاندن، پێشەوا عومەرى كورِى خەتاب و عبداللَّەى كورِى عەببـاس و جگە لەم دووەشيان پێيان ناخۆش بووە سوتاندن بە هەموو شێوەيەك، يەكسانە ئەگەر بەهۆى كوفر و هەڵگەڕانەوە بێت يان لە حاڵەتى كوشتار بێت يان لە قيصاص و دۆڵەسەندنەوە بێت، پێشەوا عەلى كورِى ئەبووتاليب و خاليدى كورِى وەليد و جگە لەوانيش پێيان دروست بووە سوتاندن }

دەربارەى سوتاندنى كافر و دوژمنان زۆرێک لە زانايان دەفەرموون لە يەک حاڵەت دا دروستە بيان سوتێنى ئەويش لە حاڵەتى قصاص و تۆڵەكردنەوە بە بەڵگەى ئەم دوو ئايەتە پيرۆزە

قَالَ **اللَّه تَعالَى** { { وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِ } [سورة النحل:١٢٦]

واتـاى ئـايەتەكە: اللَّه تَعالَى فەرموويەتى { وە ئەگەر سزاتان دان سزايان بدەن بە هاوشێوەى ئەوەى ئێوەيان پێ سزا دابوو }

[٩٧] تحفة الأحوذي بشرح جامع الترمذي

وه هەروەها **اللَّه تَعالَى** فەرموویەتی { فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ }[سورة البقرة : ١٩٤]

واتای ئایەتەکە { هەر کەسێک دەست درێژی کردە سەرتان ئێوەش دەست درێژی بکەنە سەری وەکوو ئەوەی دەست درێژی کردووەتە سەرتان }

سوتاندنی زەوی دوژمن لەدوای جەنگەوە

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ { حَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ، وَقَطَعَ }[٩٨]

واتای فەرموودەکە: لە عبدُاللَّەی کوڕی عومەرەوە **اللَّه تَعالَى** لێیان ڕازی بێت فەرموویەتی { **پێغەمبەر** ﷺ ئاگری بەردا لە دار خورمای بەنی نەضیر و بڕیەوە }

واتای وشەکان

حَرَّقَ : سوتانی، ئاگری تێبەردا

رَسُولُ اللَّهِ : نێردراوی **اللَّه**، **پێغەمبەر** ﷺ

نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ : دار خورمای بەنی نەضیر

نَخْلَ : دارخورما

وَقَطَعَ : وە بڕیەوە، لەتی کرد، کەرتی کرد دارخورماکانیان

[٩٨] رواه : البخاري و مسلم والترمذي و أبو داود و ابن ماجه و أحمد وابن عوانة والبيهقي

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

حَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ : يدل على أن الفعل ينسب للآمر وإن لم يفعل، **فالنبيُّ** ﷺ هنا لم يحرق هو وإنما أمر

واتـــاکەی: ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کار و فیعلەکە پاڵدەدرێت بۆ فەرمانکەرەکە ئەگەرچی خۆشی کارەکەی نەکردبێت، لێرەدا **پێغەمبەر** ﷺ خودی خۆی دارەکەی نەسوتاندووە بەڵکوو فەرمانی کردووە بە سوتاندنی

بَنِي النَّضِيرِ : بەنی نەضیر و قوڕەیظە و قەینوقاع سێ قەبیلەو هۆزی گەورەی جولەکەکان بوون و لە مەدینە نیشتەجێ بوون

وَقَطَعَ : أي : قطع **النبـيُّ** ﷺ أَشْجَارَهُمْ واتا: **پێغەمبەر** ﷺ دارەکانیانی بڕیەوە، مەبەست تێیدا فەرمانی کردووە بە بڕینی بۆیە کارەکە پاڵدراوە بۆ لای **پێغەمبەر** ﷺ

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر بڕین و سوتاندنی دار و بار و ماڵ و خاکی کافران، ئەمەش وتەی پێشەوا عبد الرحمن ی کوڕی قاسم و نافیعی مولی عبداللَّەی کوڕی عومەر و مالیکی کوڕی ئەنەس و سوفیانی ثەوری و شافیعی و ئەحمەدی کوڕی حەنبەل و ئیسحاق و کۆمەڵێکی تری زانایانە ئەمەشیان ڕاستترە چونکە فەرموودەی صەحیحی لەسەرە، بەڵام پێشەوا ئەوزاعی و لەیثی کوڕی سەعد و ئەبو ثەور و ئیتریش پێیان دروست نەبووە

گەورەیی ڕمبازی و تیرهاوێشتن

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ { وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ}، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ } [٩٩]

واتای فەرموودەکە: لە عوقبەی کوڕی عامرەوە فەرموویەتی: گوێم لێبوو **پێغەمبەر** ﷺ لەسەر مینبەردا دەیفەرموو {ئامادەبکەن بۆیان چەندی لە تواناتان دایە لەهێزو قوەت و توانا } ئاگەداربن هێز و قوەت ڕمبازی و تیر هاوێشتنە، ئاگەداربن هێز و قوەت ڕمبازی وتیر هاوێشتنە، ئاگەداربن هێز و قوەت ڕمبازی و تیر هاوێشتنە }

واتای وشەکان

سَمِعْتُ : بیستم ، گوێم لێ بوو

وَهُوَ : بۆ **رسول الله** دەگەڕێتەوە

عَلَى الْمِنْبَرِ : لەسەر مینەر

يَقُولُ : دەیفەرموو

---

[٩٩] رَوَاهُ : مُسْلِمٌ وأبو داود و الترمذي و ابن ماجه و أحمد و الدارمي و الطبري و ابن حبان

أَعِدُّوا : ئاماده بکەن

لَهُمْ : بۆیان ، بۆ موشریکەکان

مَا اسْتَطَعْتُمْ : چەندی دەتوانن

مِنْ قُوَّةٍ : لە هێز و قوەت

أَلَا : ئاگادارین

إِنَّ الْقُوَّةَ : بێگومان هێز و قوەت

الرَّمْيُ : ڕمبازییە ، تیرهاوێشتنە

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى (وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا ٱسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ ٱلْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِۦ عَدُوَّ ٱللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ) سورة الأنفال ٦٠

واتای ئایەتەکە { هەرچی لە تواناتان دا هەیە بۆ بەهێزکردنی سوپای ئیسلام بیخەنە گەڕو ئامادەی بکەن لە سیلاح و تفەنگ و لە ڕەشمەی ئەسپ تا دوژمنانی اللَّه و دوژمنانی خۆتانی پێ بترسێنن }

قَالَ محمد بن علي ابن آدم الأثيبي { وَأَعِدُّوا لَهُمْ } أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى الْمُؤْمِنِينَ بِإِعْدادِ آلاتِ الحَرْبِ لِمُقَاتَلَةِ أَعْدَائِهِمْ حَسْبَ الطَّاقَةِ والإِمْكان

واتـاكەی: **الـلّه تَعـالَى** فەرمانی کردووە بە بڕوادارانِ بە ئامادەکردنی کەل و پەلی جەنگ و جیهاد بۆ شەڕکردنی دوژمنانی ئیسلام و مسوڵمانان بەگوێرەی تواناو تاقەت و گونجان

وَقَدْ ذَهَبَ بَعْضُ العُلَماءِ إِلَى وُجُوبِ تَعَلُّمِ الرَّمْيِ إِسْتِدْلالاً بِهَذِهِ الآيَة {وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ } لِأَنَّ المُرادَ بِالقُوَّةِ الرَّمْيُ [١٠٠]

واتـاكەی: کۆمەڵێک لەزانایان بۆ ئەوە چوونە فێربوونی ڕمبازی و تیرهاوێژی واجبە بەبەڵگەی ئەم ئایەتە پیرۆزە { وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ } چونکە مەبەست لەهێز و توانا ڕمبازی و تیرهاوێژیە

وَكَانَ عمر بن الخطاب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ { يُوصِي الجُنُودَ فِي مَيَادِينِ الجِهَادِ بِالرَّمْيِ }[١٠١]

پێشەوا عومەری کوڕی خەتاب { ئاموژگاری جوندییەکانی دەکرد لە گۆڕەپانی جیهاد و تێکۆشان بە ڕمبازی و تیرهاوێشتن }

مەبەست لە قوەت و هێز بریتیە لە ڕمبازی و تیرهاویشتن و شیر و درع و تۆپ هاوێشتن و تفەنگ و قەنناس و سیلاح و هاوشێوەکانی

[١٠٠] (تهذيب كتاب مشارع الأشواق إلى مصارع العشاق) ٢٠١

[١٠١] تهذيب كتاب مشارع الأشواق إلى مصارع العشاق ٢٠٤

هەڕەشە کردن لە وازهێنانی ڕمبازی

قَالَ رَسُولُ اللَّه ﷺ

{ مَنْ عَلِمَ الرَّمْيَ ، ثُمَّ تَرَكَهُ فَلَيْسَ مِنَّا ، أَوْ ، قَدْ عَصَى }[١٠٢]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {هەرکەسێک فێرە ڕمبازی و تیر هاوێشتن بوو پاشان وازی لێ هێنا ئەوە لە ئێمە نییە یان سەرپێچی کردووە }

واتای وشەکان

مَنْ : هەرکەسێک

عَلِمَ : زانی ، فێربوو

الرَّمْيَ : ڕمبازی، تیرهاویشتن

ثُمَّ : پاشان

تَرَكَهُ : وازی لێ هێنا ، وازی لە ڕمبازی هێنا ، ئەم هاتە دەگەڕێتەوە بۆ الرَمْيِ

لَيْسَ مِنَّا : لە ئێمە نییە ، لە ئێمە نییە لەم کارەی دا

[١٠٢] رواه : مسلم و ابن ماجه و أحمد و ابو عوانة و الطبراني والبيهقي

أَوْ : یان

قَدْ عَصَى : بێگومان سەرپێچی کردووە (ئەو کەسەی وازی لەڕمبازی هێناوە)

عَصا : سەرپێچی کرد ، يَعْصِي : سەرپێچی دەکات ، عِصْيان : سەرپێچی کردن

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

لَيْسَ مِنَّا : لەکۆمەڵ و جەماعەتی مسوڵمانان نییە ، ئەو کەسەی فێرە ڕمبازی بووە و پاشان وازی لێ دەهێنێت، ئەو کەسە زۆر زەرەرمەند تر لەکەسێک هەر خۆی فێر نەکردووە

أَوْ : ئەو کەسەی فەرمووەکەی گێڕاوەتەوە شەک و گومانی هەیە ، کە **پێغەمبەر** ﷺ لەدوای وتنی مَنْ عَلِمَ الرَّمْيَ ، ثُمَّ تَرَكَهُ فەرموویەتی فَلَيْسَ مِنَّا یان فەرموویەتی قَدْ عَصَى

قَدْ عَصَى : ئەمەشیان زۆر مەترسی دارە و هەڕەشەی گەورەی لەسەرە ، چونکە سەرپێچی کردنی **اللَّه تَعالَى** و پێغەمبەرەکەی زۆر ترسناکە، هەروەک **اللَّه تَعالَى** فەرموویەتی { وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا } [سورة الأحزاب : ٣٦]

واتاکەی {هەرکەسێک سەرپێچی **اللَّهُ تَعَالَى و پێغەمبەرەکەی** ﷺ بکات، بێگومان گومڕابووە بە گومڕاییەکی ڕون و ئاشکرا }

{ **وَقَـدْ ذَهَـبَ جَمَاعَـةٌ مِـنَ العُلَمـاءِ إِلَى أَنَّ تَـرْكَ الرَّمْـيِ بَعْـدَ تَعَلُّمِـهِ مِـنَ الكَبَائِرِ**}[١٠٣]

واتا // کۆمەڵێک لەزانایان بۆ ئەوە چوونە واز هێنان لەڕمبازی و تیرهاوێشتن لەدوای فێربوونەوە ئەوە یەکێکە لەتاوانە گەورەکان

[١٠٣] (تَهْذيبُ كِتابِ مَشارِعِ الأَشْواق ٢١٢)

فێڵ کردن لەکافران لەکاتی شەڕدا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ الْحَرْبُ خَدْعَةٌ }[١٠٤]

واتـــای فەرمـــوودەکە: پێغەمـــبەر ﷺ فەرموویەتی {جەنگ هەرخەڵەتاندنە }

واتای وشەکان

الْحَرْبُ : شەڕ ، جەنگ ، حەرب

خَدْعَةٌ : هەرخەڵەتاندنە ، فێڵ کردنە

[١٠٤] رواه: البخاري و مسلم و أبو داود و الترمذي و النسائي و ابن ماجه و أحمد و الدارمي و ابن أبي شيبة والطيالسي وابن حبان والبيهقي

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

وشەی خَدْعَةٌ ئەم جۆرە خوێندنەوانەشی تێدایە { خُدْعَةٌ ، خِدْعَةٌ ، خُدَعَةٌ }

بەڵام وشەی خَدْعَةٌ لەهەموویان چاکترە هەروەک **پێغەمبەر گیان** ﷺ فەرموویەتی لە فەرموودەکە دا

ئەم فەرمـوودەیە هانـدانی ئەوەی تێـدایە مسـوڵمانان کـافر و موشـریکان هەرخەڵەتێنن و فێڵیان لێ بکەن لەکاتی جەنگ و جیهاد دا

پێشەوا **موسـلیم** لە صەحیحەکەی دا فەرموویەتی **بَابٌ : جَوَازُ الْخِدَاعِ فِي الْحَرْبِ**

واتاکەی: دروستییەتی فێڵ کردن و خەڵەتاندن لە جەنگ و شەڕ دا

پێشەوا **تِرمذي** لە سنن دا فەرموویەتی **بَابٌ : الرُّخْصَةُ فِي الْكَذِبِ وَالْخَدِيعَةِ فِي الْحَرْبِ**

واتاکەی: ڕێدراوە بە درۆ کردن و فێڵکردن لە جەنگ و جیهاد دا

قَالَ النووي { وَ اتَّفَقَ العُلَماءُ عَلَى جَوازِ خِداعِ الكُفَّارِ فِي الحَرْبِ }

واتـــــاکەی: نەوەوی وتـوویەتی { بەکـۆدەنگی هەمـوو زانایـان دروسـتە هەڵخەڵەتاندن و فێڵ کردن لە کافران لە شەڕ و جەنگ دا }

خَدَع : بریتییه لەوەی کارێک دەکەیت و نیشان دەدەی کەچی پێچەوانەکەت مەبەستە و نیشانی نادەی ، ئەمەش هاندانێکە بۆ دەست گرتن بە حەزەر و وریا بوون لەکاتی جەنگ و جیهاد دا

واللّه أعلم بالصواب وإليه المرجع والمآب

جۆرەکانی شەهیدی لە ئیسلامدا

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ {مَا تَعُدُّونَ الشَّهِيدَ فِيكُمْ ؟ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ. قَالَ : إِنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتِي إِذَنْ لَقَلِيلٌ " قَالُوا : فَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي الطَّاعُونِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي الْبَطَنِ فَهُوَ شَهِيدٌ }[١٠٥]

واتای فەرموودەکە: لە ئەبو هورەیرەوە **اللَّه تَعالَى** لێی ڕازی بێت فەرمووی **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { چی دەژمێرن بە شەهید لەناو خۆتانا - چ کەسێک بە شەهید حیساب دەکەن لەناو خۆتان - فەرموویان ئەی **نێردراوی اللَّه** هەرکەسێک لە پێناو **اللَّه** کوژرا ئەوە شەهیدە، **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی کەواتە بێگومان شەهیدانی ئوممەتەکەم کەمن، هاوەڵان فەرموویان چ کەسێک لە شەهیدان دەژمێردرێت ئەی **نێردراوی اللَّه** ؟ **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی:

[١٠٥] رواه : مسلم وابن ماجه وابن أبي شيبة و أحمد وابن حبان و أبو عوانة و البيهقي

هەرکەسێک کوژرا لە پێناو **اللَّه** ئەوە شەهیدە، وە هەرکەسێک مرد لە پێناو **اللَّه** ئەوە شەهیدە، وە هەرکەسێک مرد بە نەخۆشی طاعون ئەوە شەهیدە، وە هەرکەسێک مرد بەهۆی نەخۆشی زگەوە ئەوە شەهیدە }

واتای وشەکان

مَا تَعُدُّونَ الشَّهِيدَ : چی دەژمێرن بە شەهید، چ دادەنێن و حیساب دەکەن بە شەهید

فِيكُمْ ؟ : لە ناو خۆتانا

قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ : فەرموویان ئەی **نێردراوی اللَّه**

مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ : هەر کەسێک کوژرا لە پێناو **اللَّه**

فَهُوَ شَهِيدٌ : ئەوە ئەو کەسە شەهیدە

قَالَ : فەرووی **پێغەمبەر** ﷺ

إِنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتِي : بێگومان شەهیدانی ئوممەتەکەم

إِذَنْ لَقَلِيلٌ : کەواتە بێگومان کەمن

قَالُوا : فەرموویان

فَمَنْ هُمْ ؟ : جا چ کەسێک لەوان هەژمار دەکرێت، چ کەسێک لە شەهیدان هەژمار دەکرێت ؟

قَالَ : فەرمووی پێغەمبەر ﷺ

مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ : هەرکەسێک کوژرا لە پێناو **اللّٰه تَعالَى**

وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ : وە هەرکەسێک مرد لە پێناو **اللّٰه تَعالَى**

وَمَنْ مَاتَ فِي الطَّاعُونِ : وە هەر کەسێک مرد بەهۆی نەخۆشی تاعون

وَمَنْ مَاتَ فِي الْبَطَنِ : وە هەرکەسێک مرد بەهۆی نەخۆشی زگ، بەژانە زگ مرد

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

مَا : استفهامية، أي: أيَّ شيء : واتا چ شتێک

تَعُدُّونَ الشَّهِيدَ : أي : تَحْسَبُونَه و تَظنُّونه : واتا: وای دادەنێن و گومان دەبەن شەهید بێت

مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ : ئەوەی لەجیهاد و تێکۆشان دەکوژرێ ئەوە شەهیدە

وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ : وە هەرکەسێک بمرێت لەڕێگای جیهاد و هیجرەت و حەج و بەدەست هێنانی زانست و صیلەی ڕەحم .... ئەوە شەهیدە

له فەرمـوودەیەکی تـردا **پێغەمـبەر** ﷺ فەرمـوویەتی { **الشُّـهَدَاءُ خَمْسَـةٌ: الْمَطْعُونُ، وَالْمَبْطُونُ ، وَالْغَرِقُ، وَصَاحِبُ الْهَدْمِ ، وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ** }[١٠٦]

واتـــاکەی { شـەهیدەکان پێـنجن، ئەوەی بەنەخۆشـی طـاعون ~ وەبـاء ~ دەمرێـت، وە ئەوەی بەژانە سـگ دەمرێـت~ وەکـوو ئیسـحالی و ڕِشـانەوە ~ وە ئەوەی دەخنکێـت و ئەوەی شـتێکی بەسـەردا دەڕوخێـت، وە ئەوەی شـەهید دەبێت لەپێناو **اللّه تَعَالَى** ~ئەوەی لەجیهاد دا دەکوژرێ ~ }

عَنْ *حفصة بنت سيرين* ، قَالَتْ : قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ { **بِمَ مَاتَ يَحْيَى بْنُ أَبِي عَمْرَةَ ؟ قَالَتْ : قُلْتُ : بِالطَّاعُونِ. قَالَتْ : فَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : الطَّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ** }

واتاکەی: لە حەفصەی کچی سیرینەوە~ خوشکی زانای گەورە موحەممەدی کوڕی سیرینە ~ فەرموویەتی: ئەنەسی کوڕی مالیک پێی وتم { یەحیای کوڕی ئەبو عەمرە بەچی مرد؟ حەفصە وتی: وتم بە طاعون مرد، ئەنەس فەرمووی: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی: طاعون شەهیدییە بۆ هەموو مسوڵمانێک }

وە **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ** }[١٠٧]

واتـــاکەی { هەرکەسـێک کـوژرا لەبەر بەرگریکـردن لە مـاڵ و سـەروەت و سامانەکەی ئەوە شەهیدە }

---

[١٠٦] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

[١٠٧] متفق عَلَيْه

وه ئەو ئـافرەتەی بە هـۆی حەمل و منـاڵبوونەوە دەمرێـت ئەویـش شـەهیدە، هەروەک پێغەمـبەر ﷺ فەرمـوویەتی { الشُّـهَدَاءُ سَـبْعَةٌ سِـوَى الْقَتْلِ فِي سَـــبِيلِ اللَّهِ : الْمَطْعُـــونُ شَـــهِيدٌ، وَالْغَـــرِقُ شَـــهِيدٌ، وَصَـــاحِبُ ذَاتِ الْجَنْبِ شَهِيدٌ، وَالْمَبْطُونُ شَهِيدٌ، وَالْحَرِقُ شَهِيدٌ، وَالَّذِي يَمُوتُ تَحْتَ الْهَدْمِ شَهِيدٌ، وَالْمَرْأَةُ تَمُوتُ بِجُمْعٍ شَهِيدٌ }[١٠٨]

وه پێشەوا بوخاریش لە صەحیحەکەی دا ئاماژەی پێ کردووە و دەفەرموێت {الشَّهَادَةُ سَبْعٌ سِوَى الْقَتْلِ }

واتا : شەهید حەوت دانەن جگە لە شەهیدی جەنگ و جیهاد

هەموو جۆرەکانی شەهیدی دەشورێن و نوێژیان لەسەر دەکرێت جگە لەو شەهیدەی لە جەنگ و جیهاد دا کوژراوە

[١٠٨] موطأ مالك

دەرچوونی ئافرەتان بۆ جەنگ و جیهاد

عَنِ الرُّبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ ، قَالَتْ {كُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِيِّ ﷺ، فَنَسْقِي الْقَوْمَ، وَنَخْدُمُهُمْ، وَنَرُدُّ الْجَرْحَى وَالْقَتْلَى إِلَى الْمَدِينَةِ }[١٠٩]

واتای فەرموودەکە: لە ڕوبەییعی کچی موعەویذەوە فەرموویەتی {ئێمە غەزامان دەکرد لەگەڵ **پێغەمبەر** ﷺ، جا ئاومان ئەدا بە خەڵکەکەو خزمەتمان دەکردن، وە بریندار و کوژراوەکانمان دەگەڕاندەوە بۆ شاری مەدینە }

واتای وشەکان

كُنَّا نَغْزُو : ئێمە جەنگ و غەزامان دەکرد

مَعَ رَسُولِ اللَّهِ : لەگەڵ **نێردراوی اللّە**

نَسْقِي الْقَوْمَ : ئاومان ئەدا بە خەڵکەکە، ئاومان ئەدا بە **پێغەمبەر** ﷺ و یاران

وَنَخْدُمُهُمْ : وە خزمەتمان دەکردن، وشەی هُم دەگەڕێتەوە بۆ الْقَوْمَ

[١٠٩] رواه : البخاري و أحمد

وَنَرُدُّ الْقَتْلَى وَالْجَرْحَى : وه كوژراوەكان و بريندارەكانمان ئەگەڕێندەوە

الْقَتْلَى : كوژراوەكان، جەمع و كۆيە بۆ وشەی قَتِيل، قتيل فەعيلى بەواتای مەفعوله واتا مَقتول، مقتول واتا كوژراو

وَالْجَرْحَى : وه بريندارەكان، وشەی الْجَرْحَى جەمع و كۆيە بۆ وشەی جَريح، جَريح فەعيلى بەواتای مەفعوله واتا مَجْروح، مَجْروح واتا بريندار كراو

إِلَى الْمَدِينَةِ : بۆ مەدينه، بۆ شاری مەدينه

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

وَنَخْدُمُهُمْ : خزمەتی پێغەمبەر و هاوەڵانمان دەکرد، وەک لە فەرمودەی تریش هاتووە

عَنْ أم عطية الأنصارية قَالَتْ { غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَخْلُفُهُمْ فِي رِحَالِهِمْ، فَأَصْنَعُ لَهُمُ الطَّعَامَ، وَأُدَاوِي الْجَرْحَى وَ أَقُومُ عَلَى الْمَرْضَى }[١١٠]

واتاکەی: لە دایکی عەطیەی ئەنصاریەوە (ناوی خۆی نوسەیبەیە) فەرموویەتی { بەژداری حەوت جەنگ و غەزام کردووە لەگەڵ **پێغەمبەر** ﷺ لەدوای کاروانەکەیان دەمامەوە، جا خواردنم بۆ ئامادە دەکردن و بریندارەکانم چارەسەر دەکرد و هەڵدەستام بەسەر نەخۆشەکان دا و چاودێریم دەکردن }

عَنْ أنس بن مالك ، قَالَ { كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَغْزُو بِأُمِّ سُلَيْمٍ وَنِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مَعَهُ، إِذَا غَزَا فَيَسْقِينَ الْمَاءَ، وَيُدَاوِينَ الْجَرْحَى }[١١١]

واتاکەی: لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە فەرموویەتی { **پێغەمبەر** ﷺ غەزای دەکرد بە دایکی سولەیم و ئەو ئافرەتانەی لەگەڵی بوون لە ئەنصار، ئەگەر غەزا دەستی پێکرد ئاو بگێڕن و بریندارەکان تەداوی و چارەسەر بکەن }

---

[١١٠] رواه مسلم و أحمد و الدارمي

[١١١] رواه مسلم و أبو داود و الترمذي

كُنَّا نَغْزُو : غەزاو جەنگی ئافرەتان ئاودان بە موجاهیدان و خزمەت کردنیان و چارەسەری بریندار و گەڕانەوەی کوژراوەکانیان بوو بۆ شاری مەدینە، نەک چـوونە نـاو شـەڕ بەرامـبەر کـافر و موشـریکان، چـونکە جیهـادی ئافرەتـان بریتییە لە حەج کردن، هەروەک لە فەرموودەی صەحیح دا هاتووە

عَـنْ **عائشـة أم المـؤمنين** رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَـا، قَالَـتِ { **اسْـتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْجِهَادِ، فَقَالَ : جِهَادُكُنَّ الْحَجُّ** }[١١٢]

واتـای فەرمـوودەکە: لە عائیشەی دایکی بڕوادارانەوە فەرموویەتی {داوای مۆڵەتم کرد لە **پێغەمـبەر** ﷺ بـۆ جیهـاد و تێکۆشـان، **پێغەمـبەر** ﷺ فەرمووی: جیهاد و تێکۆشانی ئێوە بریتییە لە حەج کردن }

لەم فەرموودانەدا ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کەوا دروستە ئافرەتان عیلاج و چارەسەری پیاوان بکەن لە کاتی پێویستی و زەرورەت دا وەک جەنگ و جیهاد.

پێشەوا **بوخـاریش** لە صەحیحەکەی دا بابێکی داناوە بەناوی { **بَابُ مُدَاوَاةِ النِّسَاءِ الْجَرْحَى فِي الْغَزْوِ**}

واتـاکەی: چارەسەرکردنی بریندارەکان لەلایەن ئافرەتانەوە لە کاتی جەنگ و غەزا دا.

---

[١١٢] رواه البخاري و غيره

دیاری کردنی تەمەن بۆ جیهاد کردن

عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ { عَرَضَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ فِي الْقِتَالِ وَ أَنَا ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً، فَلَمْ يُجِزْنِي، وَعَرَضَنِي يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَ أَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً، فَأَجَازَنِي }[١١٣]

واتای فەرموودەکە: لە عبداللَّەی کوڕی عومەرەوە فەرموویەتی {**پێغەمبەر** ﷺ نمایشی کردم لە ڕۆژی ئوحود بۆ شەڕ و کوشتار وە من کوڕی چواردە ساڵان بووم، جا مۆڵەتی نەدام، وە لە جەنگی خەندەق نمایشی کردم وە من کوڕی پازدە ساڵان بووم، جا مۆڵەتی پێدام - بچم بۆ جەنگ و جیهاد و کوشتار - }

واتای وشەکان

عَرَضَنِي : نمایشی کردم، هەڵی سەنگاندم تا بزانێت چۆنم بۆ شەڕ و کوشتار

رَسُولُ اللَّهِ : **پێردراوی اللَّه** ﷺ

يَوْمَ أُحُدٍ : لەڕۆژی ئوحود، لە جەنگی ئوحود

[١١٣] رواه : البخاري ومسلم وأبو داود و الترمذي والنسائي وابن ماجه وأحمد و ابن أبي شيبة والبيهقي

فِي الْقِتَالِ : بۆ کوشتار و جەنگ و جیهاد

وَ أَنَا ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً : وە من کوڕی چواردە ساڵان بووم

فَلَمْ يُجِزْنِي : ڕێی پێنەدام، قەبووڵی نەکردم، ئیزنی نەدام

وَعَرَضَنِي : وە نمایشی کردم، هەڵی سەنگاندم تا بزانێت چۆنم بۆ شەڕ و جیهاد

يَوْمَ الْخَنْدَقِ : لە ڕۆژی خەندەق، لە جەنگی خەندەق

وَ أَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً : وە من کوڕی پازدە ساڵان بووم

فَأَجَازَنِي : جا ڕێی پێدام، ئیجازەی دام

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرمووودەیە

عَرَضَنِي : مەبەست تێیدا تاقیکردنەوە و سەیرکردنییەتی پێش شەڕکردن تا بزانرێت هێز و توانای چۆنە و ئامادەیی تێدایە بۆ جیهاد و تێکۆشان یاخوود نا

يَوْمَ أُحُدٍ : شەڕی ئوحود لە مانگی شەوالی ساڵی سێیەمی کۆچی ڕووی داوە

فَلَمْ يُجِزْنِي : **پێغەمبەر** ﷺ مۆڵەتی نەدا بۆ جیهاد و تێکۆشان چونکە جیهاد لەسەر کەسی باڵغ نەبوو واجب نییە، مەرجەکانی واجب بوونی جیهاد ئەمانەن، ١- دەبێت کەسەکە مسوڵمان بێت، ٢- عاقڵ و ژیر بێت، ٣- باڵغ و هەرزەکار بێت، ٤- نێر بێت لەسەر ئافرەتان واجب نییە، ٥- ئازاد بێت و کۆیلە نەبێت، ٦- توانای جیهادی هەبێت، ٧- سەلامەت و تەندروستی باش بێت، لەسەر نەخۆش واجب نییە.

فَأَجَازَنِي : أي : أذن لي في القتال واتا ئیزنی دام بۆ جەنگ و جیهاد، خۆی أَجَازَ فیعلی ماضیه واتا مۆڵەتی دا، ئیجازەی دا، ڕێگەی دا، أَجازَ يُجيزُ إِجَازَةً.

يَوْمَ الْخَنْدَقِ : أي : يوم غزوة الخندق واتا ڕۆژی جەنگی خەندەق.

قَالَ نَافِع { **فَقَدِمْتُ عَلَى عُمَرَبْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِوَهُوَيَوْمَئِذٍ خَلِيفَةٌ، فَحَدَّثْتُهُ هَذَا الْحَدِيثَ، فَقَالَ : إِنَّ هَذَا لَحَدٌّ بَيْنَ الصَّغِيرِوَالْكَبِيرِ. فَكَتَبَ إِلَى عُمَّالِهِ**

أَنْ يَفْرِضُوا لِمَنْ كَانَ ابْنَ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً، وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَاجْعَلُوهُ فِي الْعِيَالِ }[١١٤]

واتـــاكەی: نـافع دەفەرموویـت كە ڕاوی ئەم فەرمـوودەیە لە عبـداللَّەی كـوڕی عـومەرەوە { هـاتمە لای عـومەری كوڕی عەبـدول عەزیـز كە ئەوكاتە خەلیفەی مسـوڵمانان بـوو، ئەم فەرمـوودەیەم بـۆ گێڕایەوە، پێشـەوا عـومەر فەرمـووی بێگومـان ئەمە سـنووری نێـوان بچـووک و گەورەیە، جـا نـامەی نـارد بـۆ كاربەدەسـتانی كە مـوچە ببڕنەوە بـۆ ئەو كەسـەی تەمەنـی پـازدە سـاڵە، وە هەركەسێک تەمەنی لە خوار پازدە ساڵەوەیە بیخەنە ڕیزی ئەو خێزانانەوە كە یارمەتی دەدرێن }

كۆمەڵێـک لە زانایـان ئەم فەرمـوودەیەی عبـداللَّە ی كـوڕی عـومەر دەكەنە بەڵـگە كەوا تەمەنـی بـاڵغبونی مـرۆڤ پـازدە سـاڵە وەكـوو عـومەری كـوڕی عەبدول عەزیز و ئەوزاعی و شافیعی و ئەحمەدی كوڕی حەنبەل و كۆمەڵێكی تر لە زانایان.

تەمەنی بـاڵغیەتی و پێگەیشـتن ئەو كاتەی دەور دەبینێـت ئەگەر بێـت و پێش ئەو تەمەنە نیشـانەی تـری بـاڵغبوونی لێ نەهـاتبێتەدی وەكـوو لەش گرانـی و ئیحتـیلام بـوون بـۆ كـوڕ و كـچ، یـان حـامیلەبوون و سـووڕی مانگـانە بـۆ ئافرەتان، یاخوود هاتنی موی دامێن

[١١٤] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

بـۆ نمـوونه ئەگەر كوڕێک لە ١٢ سـاڵی دا ئیحتیلام بـوو و ئـاوی هـاتە خـوارەوە ئەوە نیشـانەی بـاڵغ بـوونییەتی، یـان کچێـک لە تەمەنـی ١٠ سـاڵی دا خـوێنی حەیـز ببینێـت و بکەوێـتە سـووڕی مانگـانەوە ئەوە نیشـانەی بـاڵغبوونیەتی و گوناح و تاوانیان لەسـەر هەژمار دەکرێ.

ناوی چەند غەزاو جەنگێک کەوا پێغەمبەرﷺ بەژداری کردووە تێیاندا

١- غزوة الأبواء
٢- غزوة بواط
٣- غزوة العشيرة
٤- غزوة بدر الأولى
٥- غزوة بدر الكبرى
٦- غزوة بني قينقاع
٧- غزوة السويق
٨- غزوة غطفان
٩- غزوة أحد
١٠- غزوة بني النضير
١١- غزوة ذات الرقاع
١٢- غزوة الخندق
١٣- غزوة بني قريظة
١٤- غزوة بني المصطلق
١٥- غزوه الحديبية
١٦- غزوة خيبر
١٧- غزوة فتح مكة
١٨- غزوة الحنين
١٩- غزوة تبوك

جیاوازی زانایان هەیە لەوەی ئایا **پێغەمبەر**ﷺ لە چەند غەزا بەژداری کردووە[١١٥]

[١١٥] تهذيب كتاب: مشارع الأشواق إلى مَصَارع العُشَّاق

الأَرْبَعُونَ الجِهَادِيَّة: تەواوی ٤٠ فەرموودەکە

۞ عَـنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْـهُ قَـالَ: سُـئِلَ رَسُـولُ اللَّهِ صَـلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الرَّجُلِ يُقَاتِلُ شَجَاعَةً، وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً، وَيُقَاتِلُ رِيَاءً، أَيُّ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ }

۞ قَـالَ رَسُـولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ { أُمِـرْتُ أَنْ أُقَاتِـلَ النَّـاسَ، حَتَّـى يَشْـهَدُوا أَنْ لَا إِلَـهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّـدًا رَسُـولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُـوا الصَّـلَاةَ، وَيُؤْتُـوا الزَّكَـاةَ، فَـإِذَا فَعَلُـوا ذَلِـكَ عَصَـمُوا مِنِّي دِمَـاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ، إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ }

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ وَأَلْسِنَتِكُمْ }

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا}

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَهُ بِالْغَزْوِ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاقٍ }

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ : أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ ؟ فَقَالَ { إِيمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ " قِيلَ : ثُمَّ مَاذَا ؟ قَالَ : الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ " قِيلَ : ثُمَّ مَاذَا ؟ قَالَ : حَجٌّ مَبْرُورٌ}

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ بِآيَاتِ اللَّهِ، لَا يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ، وَلَا صَلَاةٍ، حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى }

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَجُلٌ : أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ { مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ، وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ " قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ : ثُمَّ رَجُلٌ مُعْتَزِلٌ فِي شِعْبٍ مِنَ الشِّعَابِ يَعْبُدُ رَبَّهُ، وَيَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ }

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ لا يَجْتَمِعُ كَافِرٌوَقَاتِلُهُ فِي النَّارِ أَبَدًا }

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَنِ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ}

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ، إِلَّا الدَّيْنَ }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا، وَأَنَّ لَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ غَيْرُ الشَّهِيدِ، فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ، فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ ؛ لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يُكْلَمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِهِ - إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ، وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ}

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ وَالَّـذِي نَفْسِـي بِيَـدِهِ لَـوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَـلُ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ، ثُـمَّ أُحْيَـا، ثُـمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أُحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أُحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ، يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ، يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلُ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيُسْتَشْهَدُ }

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ { أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فَأَيْنَ أَنَا ؟ قَالَ : فِي الْجَنَّةِ " فَأَلْقَى تَمَرَاتٍ فِي يَدِهِ، ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ }

عَـنِ الْبَـرَاءِ ، قَـالَ { جَـاءَ رَجُـلٌ مِـنْ بَنِي النَّبِيتِ قَبِيلٍ مِـنَ الْأَنْصَـارِ، فَقَـالَ : أَشْـهَدُ أَنْ لَا إِلَـهَ إِلَّا اللَّهُ، وَ أَنَّـكَ عَبْـدُهُ وَرَسُـولُهُ. ثُـمَّ تَقَـدَّمَ، فَقَاتَـلَ، حَتَّى قُتِلَ، فَقَـالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ : عَمِلَ هَـذَا يَسِيرًا، وَأُجِرَ كَثِيرًا }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَـا يَجِـدُ الشَّـهِيدُ مِـنْ مَسِّ الْقَتْلِ، إِلَّا كَمَـا يَجِـدُ أَحَـدُكُمْ مِـنْ مَسِّ الْقَرْصَةِ }

قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَّغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ}

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ تَكَفَّلَ اللَّهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ لَا يُخْرِجُهُ مِنْ بَيْتِهِ إِلَّا جِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ، وَتَصْدِيقُ كَلِمَتِهِ بِأَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ يَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ، مَعَ مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ، أَوْ غَنِيمَةٍ }

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيّ قَالَ

{ جَاءَ رَجُلٌ بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ، فَقَالَ : هَذِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعُمِائَةِ نَاقَةٍ كُلُّهَا مَخْطُومَةٌ }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا، وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا }

عَـنْ جَـابِرٍ قَـالَ : قَـالَ النَّبِـيُّ صَـلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ {إِدْفِنُـوهُمْ فِي دِمَائِهِمْ " يَعْنِي يَوْمَ أُحُدٍ، وَلَمْ يُغَسِّلْهُمْ}

قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ لَا تَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ لَا تَزَالُ عِصَابَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ، قَاهِرِينَ لِعَدُوِّهِمْ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَمَوْضِعُ سَوْطِ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَالرَّوْحَةُ يَرُوحُهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ الْغَدْوَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ، وَإِنْ مَاتَ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ، وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ، وَأَمِنَ الْفُتَّانَ}

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا }

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ

{ وُجِدَتِ امْرَأَةٌ مَقْتُولَةً فِي بَعْضِ مَغَازِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ }

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْثٍ، فَقَالَ { إِنْ وَجَدْتُمْ فُلَانًا وَفُلَانًا فَأَحْرِقُوهُمَا بِالنَّارِ" ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أَرَدْنَا الْخُرُوجَ : إِنِّي أَمَرْتُكُمْ أَنْ تُحْرِقُوا فُلَانًا وَفُلَانًا، وَإِنَّ النَّارَ لَا يُعَذِّبُ بِهَا إِلَّا اللَّهُ، فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمَا فَاقْتُلُوهُمَا }

۞ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ { حَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ، وَقَطَعَ }

۞ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ { وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ}، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ }

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَنْ عَلِمَ الرَّمْيَ ، ثُمَّ تَرَكَهُ فَلَيْسَ مِنَّا ، أَوْ ، قَدْ عَصَى }

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ الْحَرْبُ خَدْعَةٌ }

۞ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { مَا تَعُدُّونَ الشَّهِيدَ فِيكُمْ ؟ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ. قَالَ : إِنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتِي إِذَنْ لَقَلِيلٌ " قَالُوا : فَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي الطَّاعُونِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي الْبَطَنِ فَهُوَ شَهِيدٌ }

۞ عَنِ الرُّبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ ، قَالَتْ { كُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَنَسْقِي الْقَوْمَ، وَنَخْدُمُهُمْ، وَنَرُدُّ الْجَرْحَى وَالْقَتْلَى إِلَى الْمَدِينَةِ }

۞ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ { عَرَضَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ فِي الْقِتَالِ وَ أَنَا ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً، فَلَمْ يُجِزْنِي، وَعَرَضَنِي يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَ أَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً، فَأَجَازَنِي }

فهرس

پێشەکی ٤

پێشەکی با بزانین جیهاد چییە؟ ٨

فەرمان کردن بە جیهاد و تێکۆشان ١٤

فەرمان کردن بە جیهاد و تێکۆشان ١٩

فەرمان کردن بە جیهاد و تێکۆشان ٢١

هەڕەشە کردن لەسەر نەکردنی جیهاد ٢٧

فەزڵ و گەورەیی جیهاد و موجاهیدین ٣٢

فەزڵ و گەورەیی جیهاد و موجاهیدین ٣٥

فەزڵ و گەورەیی جیهاد و موجاهیدین ٤٠

پلە و پایەی موجاهید لە پێناو اللَّە ٤٧

هاندان لەسەر کوشتنی کافری حەربی ٥٠

فەزڵی خۆڵاوی بوونی پێیەکان لە پێناو اللَّە تَعالَی ٥٢

اللَّە لە هەموو تاوانێکی شەهید دەبورێ جگە لە قەرز ٥٥

فەزڵی شەهیدبوون لە پێناو اللَّە ٥٨

ئەوەی بریندارکراوە لە پێناو اللَّە ٦١

حەزکردن و خۆزگە خواستن بە شەهید بوون ٦٤

کوژراو لە پێناو اللَّە بۆ بەهەشتە ٦٦

کوژراو لەپێناو اللَّە بۆ بەهەشتە ٦٩

کوژراو لەپێناو اللَّە بۆ بەهەشتە ٧١
ئەزیەت و ئازاری مردنی شەهید ٧٥
داواکردنی شەهیدی لە اللَّە تَعالَی ٧٩
فەزڵی دەرچوون بۆ جیهاد لە پێناو اللَّە تَعالَی دا ٨٤
بەخشین بۆ جیهاد لە پێناو اللَّە تَعالَی ٨٨
یارمەتی دانی جەنگاوەر لە پێناو اللَّە ٩٣
شەهید بەجلی خوێنەوە دەنێژرێت ٩٦
بەهەشت لەژێر سێبەری شمشێری موجاهیدانە ١٠٠
خۆزگە مەخوازن بگەن بە دوژمن ١٠٢
خێر بەنێوچەوانی ئەسپەکانەوەیە تا قیامەت ١٠٤
جیهاد کردن تا قیامەت دەمێنێت ١٠٧
گەورەیی پاسەوانی و سەنگەرگرتن ١١٣
گەورەیی پاسەوانی و سەنگەرگرتن ١١٧
گەورەیی دەرچوون بۆ جیهاد لە پێناو اللَّە ١٢١
قەدەغەکردن لە کوشتنی ژن و منداڵ لە جەنگدا ١٢٥
ڕێگری کراوە لە سوتاندنی کافر و کوشتنی بە ئاگر ١٢٨
سوتاندنی زەوی دوژمن لەدوای جەنگەوە ١٣٤
گەورەیی ڕمبازی و تیرهاوێشتن ١٣٦
هەڕەشە کردن لە وازهێنانی ڕمبازی ١٣٩
فێڵ کردن لەکافران لەکاتی شەڕدا ١٤٢

جۆرەکانی شەهیدی لە ئیسلامدا ١٤٥
دەرچوونی ئافرەتان بۆ جەنگ و جیهاد ١٥٠
دیاری کردنی تەمەن بۆ جیهاد کردن ١٥٤
الأَرْبَعُونَ الجِهَادِيَّة: تەواوی ٤٠ فەرموودەکە ١٦٠